23·911

НИВА

ЦЕРКОВНО-СУСПІЛЬНИЙ ЧАСОПИС

ЖОВТЕНЬ

1938

ЗМІСТ:

стор.

о. Юліян Дзерович:
Церква в національному вихованні народу 345—353

о. Омелян Квіт:
За поширення релігійної літератури 353—355

о. А. Лошній:
Пятьдесятниця в річнім церковнім уставі 356—359

о. Остап Гайдукевич:
Доля нашої Церкви в рр. 1809—1815. 359—366

о. Др. Г. Костельник:
Проблєма чуда 367—372

Юліян Я. Бабій:
Вістки про священиків Войнилівського намісництва в 1667—1708 рр. 372—374

о. В. Рабій:
Завваги на часі 374—375

о. Юліян Дзерович:
Нові книжки 375—376

Всячина 377—384

До цього числа долучуємо розрахункові перекази і просимо присилати ними передплату за Ниву.

АДМІНІСТРАЦІЯ.

Чекове конто „Нива“ ч. 151.129 Варшава
вже не існує!
є нове конто „Нива“ ч. 511.701 Львів.

Позір!

Інж. арх. Евген Нагірний Львів, змінив адресу і тепер мешкає **вулиця Смульковського ч. 4.** (давна Окружна) напроти фабрики свічок „Керос.“ Доїзд трамваєм ч. 4. — останній перестанок на вул. Листопада.

Рік XXXIII. Жовтень 1938 Ч. 10

НИВА

Часопис присвячений церковним і суспільним справам

Виходить раз у місяць в 2½ арк. з проповідничим додатком — в 1 арк. до кождого числа —

Передплата виносить 12 зл. річно. півріч. 6·— зл., чвертьрічно 3·— зл. для Америка 2·50 доляри річно.

Адреса Редакції й Адміністрації: Львів, вул. Коперника Ч. 36
Конто чекових переказів ч: 79.

о. Юліян Дзерович

Церква в національному вихованні народу *)

Що розуміємо під словом виховання? Виховання — це плянове, всестороннє, гармонійне розвивання духових і тілесних сил дитини за допомогою відповідних засобів, стосованих старшим поколінням, щоби людина в пізнішому житті могла вільно й самостійно сповняти свої обовязки супроти Бога, ближніх і самої себе.

Виховати треба дитину так, щоб їй як одиниці було добре на світі, щоб її світ не потоптав, не кривдив, не знищив, але з другого боку, щоб вона вміла серед суспільности жити, щоб уміла виректися своїх примх і забаганок. Вона мусить оббити роги свого еґоїзму, обтесати канти себелюбства.

Найменшою клітиною колєктиву, серед якої приходиться дитині жити, є родина, рідня. Родина — це вогнище, основане Богом і природним порядком на те, щоб удержати людський рід. Вона основується на подружжі, якого нерозривности домагається природа, тому що подружжа мусить виховувати дітей.

Однак поза домашньою суспільністю, поза родиною, є друга суспільність, яка таксамо при нашому приході на світ зичливо до нас витягає свої долоні. Родимося під небом батьків наших; родимося на землі потомками тих, що нам пере-

*) Це реферат, що мав бути прочитаний на ювилейнім Освітнім Конґресі з нагоди 70-ліття „Просвіти". — *Редакція.*

ЛБ АН УРСР
Ж. № 5068

казали в спадщині: край, історію, націю, релігію, словом усе, що становить вітчину. Бо вітчина це ніщо інше, як продовження й розширення родини. Людина має обовязки зглядом одної і другої. І народови свому, вітчині своїй винна вона своє майно, своє рамя, а в разі потреби свою кров, своє життя. З хвилею, коли з життям отримає і вітчину, повинна з нею ділити її судьбу; хвалитися, промінювати її хвалою, почувати себе пониженою її пониженням. Коли побачить наїздника, що гордою стопою допче загони, зрошені потом і кровю своїх батьків, буде відчувати її поганьблення... Коли нарід лавровим вінцем окрасить свою скрань, і він піднесе свою голову. Над втраченою вітчиною буде з Єремією не тільки заводити жалі, співати єреміяди, але й не перестане продумувати, в який спосіб міг би причинитися до відродження...

В наших часах, коли майже всі поняття добра й зла зістали захитані, ідея вітчини зістала також підважена. Большевизм хотів би ослабити в душах ту пружину, яка чинить її здібною до великих діл. Після нього, любов вітчини мала б бути тісним почуванням, яке небавом згасне, щоби зробити місце виключно широкій любови людськости.

І як поодинока людина має право і мусить бути вихована, так само і колєктив, в нашому випадку нація, має право і мусить бути вихована. І це виховання не сміє іти в розріз з інтересами й ідеольоґією даного народу.

Справою виховання колєктиву займається держава, але і Церква обстоює це своє право, претендує до нього на основі Божого, природного й історичного права.

1. На основі Божого права. Сам наш Божественний Учитель поучив нас, як маємо любити свій нарід, свою вітчину. Передовсім Христос виконував обовязки доброго сина нації. Передбачуючи нещастя, які мали впасти на Його вітчину, хотів тому запобігти: „Єрусалиме, Єрусалиме, що вбиваєш пророків і каменуєш тих, що післані до тебе. Скільки разів хотів я зібрати твої діти, як збирає птиця свої писклята під крила, а ви не хотіли“ (Мат. 23, 37).

Впертість невдячної вітчини, яка в засліпленні бігла до своєї руїни, витискає сльози з очей Богочоловіка. Зближаючися до Єрусалиму, споглянув на це гарне місто і заплакав: „Коли би і ти — казав він — бодай у сей твій день зрозуміло, що для твого спокою, та нині закрите се від твоїх очей“ (Лука 19, 42). Серед найбільшого болю це чувство не опускає Ісуса; забуває про свої терпіння, щоб оплакувати лихоліття своєї вітчини. „Дочки Єрусалимські, не плачте наді мною, а самі над собою плачте і над вашими дітьми. Бо се прийдуть дні, в котрі скажуть: Блаженні неплідні і утроби, що не родили, і груди, що не кормили. Тоді стануть говорити горам: Упадьте на нас і горбкам: прикрийте

нас“ (Лука 23, 28). Ці Божі слова вчать нас, щоб ми за ніщо вважали наші приватні рахунки і болі супроти справ і терпінь народу.

2. Любов вітчини є також наказом природного права. Вона жила в серцях усіх народів, гідних того імени; вона становить гарну сторону поганської старини. Імена Леоніда, героя Термопілів та Регуля, Римлянина, говорять самі про себе.

3. І Церква гідно виконувала це своє право і свій обовязок продовж довгих віків нашої минувшини.

950 років тому склалася на Україні-Руси отся преважна подія: український князь, володар безмежних земель на Сході Европи, приняв з Царгороду християнство, і народи його великої держави, в першій мірі панівний у ній український нарід, стали християнами. Преважна ця подія з різних поглядів: і з церковного і з державного, і з культурного, і з національно-політичного.

І всі ці справи дуже тісно звязані одна з одною і кожна зокрема мали і досі мають для нас дуже велике значіння. Вже як злегка кинути оком на ту велику подію, то відразу зарисовується її вага для всіх часів. На Україні виростає з введенням християнства на місці неясного релігійного світогляду, звязаного з обожанням сил природи — сильна церковна орґанізація з повною свідомістю завдання Церкви. І в звязку з цим відразу зазначуються скрізь зміни.

Перемінюється спосіб думання українських володарів і згодом починає змінятися світогляд громадян. Церква починає виховувати, виростає нова культура, культура на нових, певних християнських основах. Для українського народу розкривається скарбниця знання, що її встиг придбати дотеперішний і тогочасний християнський світ. Укладаються і утривалюються такі відносини в державі, які панували в тодішних християнських краях.

Тільки християнська Україна, всисаючи в себе всі блага, що їх несло з собою світло нової віри, могла була дійти до „золотого віку“ в письменстві XII. ст.; тільки вона могла з такою впертістю відбивати напади поганських кочовиків, перетривати поганське лихоліття, загоювали внутрішні рани, що їх приносили з собою обставини. Просвітившися християнством, Україна понесла Христові заповіді далеко на північ і захід, притягаючи для християнської культури фінські племена та Литву, ту саму Литву, яка підбивши пізніше частину українських земель, швидко почала приймати культурні впливи християнської України і їх у себе використовувала.

І Церква виховувала — вірно Христовому приміру, від заведення Христової віри по нинішний день — наш нарід не лише в релігійному, але й національному дусі.

Разом з християнством прийшла на Україну освіта й школа. Перші християнські князі звертали велику увагу не те, щоб

громадянству дати початки грамотности й науки. Володимир Великий — оповідає літописець — почав брати у визначних людей діти й давати їх на книжку науку; матері ж дітей плакали за ними, бо ще не утвердилися в вірі — оплакували їх, як померших. Так само Ярослав Мудрий в Новгороді Великім зібрав 300 дітей від старшин і священиків — і певно те саме було і в Київі. Перші школи містилися при катедральних храмах у більших містах; тут було більше освіченого духовенства, що ставало за учителів. Були також школи при монастирях, а згодом і по селах почали вчити молодь.

Учителями, як бачимо, були священики і дяки, що вже із свого звання найбільше мали до діла з книжками й освітою. У школі вчили читати і писати. За підручники служили богослужбові книжки, найчастіше псалтирі. Школи не мали окремих будинків ані особлившого уладження, учні сходилися денебудь, у мешканні дяка, чи кого іншого і учитель учив їх разом, і тих, що починали, і старших, показуючи їм, як читати й писати. Хто вмів читати й писати, міг уже добути якийнебудь уряд, або самотужки продовжати свою науку.

Церковні школи мали в нас велику популярність і кожна найменша оселя вимагала, щоб дяк або священик вів при церкві науку. Тому і знання письма було в нас поширене далеко більше, як у інших народів, що мали свої держави. Архидіякон Павло Алепський в описі України за Хмельниччини підносить грамотність Українців, пишучи: „По всій козацькій землі ми відмітили прегарну рису, що нас дуже здивувала: всі вони з малими виїмками, навіть їх жінки та дочки вміють читати і знають порядок богослужби і церковний спів. Крім цього священики вчать сиріт, та не дозволяють, щоб вони тинялись по вулицях“.

Духовенство виховувало свою паству в національному дусі, яке граничило з шовінізмом, мовляв тільки в православній Церкві можна найти спасення. „Хто є в іншій вірі, чи в латинській, чи у вірменськиій, той не побачить життя вічного“. Ретельні обрядовці уважали, що як хто зіткнеться з іновірцем, вже стає нечистий. Раз до келії одного черця увійшов лікар Вірменин. Коли чернець про це довідався, скрикнув: „Як ти посмів війти й споганити мою келію і тримати мене за руку?! Іди від мене, іновірний і нечестивий!“... Хто їв з поганами, пізніше мав очиститися в церкві і над ним читано окрему молитву.[1])

Пригляньмося, як виглядало виховання в середніх школах т. зв. ґімназіях. Під впливом гуманізму і реформації треба було і на Україні підняти рівень знання. Невідомий автор „Перестороги“, мабуть львівський міщанин Рогатинець пише: „Це незвичайно пошкодило українській державі, що не

[1]) Микола Голубець: Історія Української Культури, Львів 1937, стор. 44.

змогли шкіл і звичайних наук поширити й заснувати, бо коли б науку мали, тоді за несвідомістю своєю не прийшли б до такої погибелі".

Ті міркування викликали живий освітній рух і дали початок середнім школам, що засновуються при церковних братствах по всіх більших містах. Найстарша з них і найкраще уладжена була грецько-словянська школа або ґімназія при Успенському Братстві у Львові. Заснували її 1586 р. серед незвичайно піднесного настрою. По цілій Галичині зорґанізовано збірки на школу, а епископ Ґедеон Балабан завзивав у свойому посланні: „Розкривайте свої душевні очі, зверніть увагу на недостаток освіти й умилосердіться над собою". На нижчому відділі школи головним предметом навчання була словянська мова. Вчили її на трьох ступнях.

„У школі діти діляться на троє: одні, що будуть учитися слова пізнавати, другі, що будуть читати і на память учитися многих речей, треті будуть, читаючи, викладати, роздумувати і розуміти". Для початкової науки львівське братство видало „Буквар язика словенского" 1612 р. і „дешеві шкільні часовнички".

Академії. Буйний розвиток середньої школи заохочував тодішніх діячів сягати ще вище і завершити культурну будову найвищим типом школи — академією. Братська школа фондації Гальшки Гулевичівної-Лозчиної по 15 роках існування перетворилася заходами амбітного печерського ігумена, пізнішого митрополита Петра Могили в т. зв. Могилянську Академію, в якій учили такі вчені, як Антін Радивилівський, Стефан Яворський, Дмитро Туптало і Теофан Прокопович.

Братства. Коли говоримо вже про заслуги Церкви для культурно-національного виховання, мусимо піднести справу церковних братств. Українське населення творило більшість тільки по містах східньої України. І в цих містах увесь провід був в руках міщан Українців. Наприм. у Київі на першому місці стояв могутній патриціївський рід Ходаків. На західних землях міста від початку повставали як чужоземні німецькі кольонії і Українці мали в них тільки другорядне місце. У деяких міських статутах було навіть зазначено, що в місті можуть проживати тільки люди латинської віри, прим. в Бересті і Перемишлі. Тільки по довгих роках, великими зусиллями, наше міщанство добуло собі деякі права.

Найкращі відносини мали укр. міщани в Камянці на Поділлі. Тут спочатку була одна місцева громада, в якій провід вели Поляки. Українські міщани не мали майже ніякого голосу. Але проводирі міщан віднеслися з жалями до короля і коло року 1491 добули собі окремі права. Таким чином Камянець складався з трьох майже рівноправних націй. В інших містах Українці терпіли всякі обмеження. У столичному Львові. наших міщан не допускали ані до ради ані до судових уря-

дів; не вільно було належати до деяких ремесел та вести дрібні торгівлі деяким крамом; Українцям дозволяли мати доми тільки у своїм кварталі, у „Руській вулиці“; деинде не вільно було купувати ні камяниць, ні крамниць; також міський уряд не дозволяв Українцям вести похоронів і процесій ринком та головними вулицями.

Взагалі можна сказати, що братства скріпили сили українського громадянства в XVI—XVII в, кинули в маси ідею самопомочі й орґанізації, створили сильну і сторожку опінію і спинили денаціоналізацію міст.

Австрійські часи. По розборі Польщі дісталася Галичина під Австрію, а правобережна Придніпрянщина під Росію. Шкільництво наше представляло тоді жахливий стан. На Придніпрянщині майже всі школи були змосковщені, а в Галичині веґетували десь не десь мізерні дяківки. Недоставало шкільних засобів, рідко де вживали букварів; дяки вчили читати з церковних книг, а учні вправлялися писати на звичайній дошці. Без наслідків для Галичан лишалися шкільні реформи австр. цісаря Йосифа II. Хоч повставали по містах кращі „головні“ й „тривіяльні“ школи, то в них навчання велося тільки в німецькій і польській мові. Української чи то церковно-словянської мови уживали тільки в братській школі у Львові та Василіянській у Дрогобичі.

Заходи, щоб обновити шкільництво в рідній мові, почав перемиський епископ Михайло Левицький, пізніший митрополит. В 1815 р. він видав до духовенства послання, в якому вказував, що дбати про народню освіту — це обовязок кожного пароха, й давніше, хоч села були ще бідніші, школи були всюди. Провід над орґанізацією шкільництва мав крилошанин Іван Могильницький, що вславився як перший в Галичині дослідник української мови. Щоб підготовити учителів до парохіяльних шкіл, 1807 р. засновано в Перемишлі інститут для „дякоучителів“, щось немов учительську семинарію. Рівночасно в 1816 р. еп. Левицький заснував Товариство священиків, що мало зайнятися видавництвом шкільних книжок. В короткому часі заходом товариства вийшов буквар, катихизм, шкільні правила й інші найконеничніші книжки. Могильницький дбав дуже про те, щоб книжки були зрозумілі для народу, закинув тяжку словянщину й старався увести народню мову. Завдяки перемиському гурткові справу народнього шкільництва рушено з місця: в недовгому часі в Галичині було вже кількасот церковних шкіл. Нагляд над шкільництвом вели консисторії, так що до нині один з крилошан має титул „схоліярха“.

Духовенство. Великі заслуги для національного виховання має наше духовенство. Майже вся наша інтеліґенція в Галичині вживала дома польської мови. Священики навіть проповіди до народу на селі говорили польською мовою. Діти змалечку вчилися з польської книжки і рідну мову пізнавали

тільки від селян. Коли ж прийшло національне освідомлення, всі патріоти рішили уживати рідної мови. Один з товаришів Шашкевича, молодий богослов, зобовязався перед товариством, що виголосить українською мовою проповідь в Успенській церкві у Львові. Але не міг додержати слова. Вийшов на проповідницю, відчитав церковний текст, а як глянув на зібрану інтеліґенцію, не стало йому відваги й до краю збентежений, загикуючися, почав перекладати казання польською мовою.

Історичні є заслуги Маркіяна Шашкевича і його товаришів семинаристів для відродження української мови і літератури, та вони так звісні, що зайве про них тут говорити.

Українське духовенство або активно через свої визначніші одиниці: Шашкевич, Іван Вагилевич, Яків Головацький, Устіянович, Іван Могильницький, Степан Качала, С. Барвінський, Сильв. Лепкий, Данило Танячкевич, Омелян Огоновський, Тимотей Бордуляк, Йосиф Заячківський, Теодозій Лежогубський і многі, многі інші, або бодай пасивно, виконуючи лише щиро свою висококультурницьку справу по наших містах, містечках і селах виховують свою паству під крилами Церкви, не лише під релігійним оглядом, але й національним.

Надходять останні часи. Часи митрополитування Андрія Шептицького. Часи нашої визвольної боротьби. І тут позволю собі навести слова нашого великого подвижника та ідеольоґа української державности, великого вченого, історика та фільософа, Вячеслава Липинського. Він пише: „Знаю, що наприклад Галицька Армія змогла заняти одну з найсвітліших сторін нашої державної історії останніх літ тільки тому, що дух її був вихований Церквою, на чолі якої стояв уже від літ Високопреосвященний Митрополит. По лицарськи за державу гинути і оцею жертвою своєю державне існування нації будувати, змогли ті, кого Церква навчила радісно умирати „за друзі своя“ з вірою в загробне життя і хто, благословенну Церквою Державну Владу навчився слухати та шанувати як Владу, уставлену Предвічним Творцем ладу і порядку цілої космічної гієрархії“.[1])

* * *

Отсе зроблено, такий є теперішній стан, а що ще зробити? Очивидно з традиціями, з промощеним шляхом зривати не можна. Раз Церква оказалася прихильницею національного руху нашого народу, льоґіка і конечна потреба нашої нації вказує, щоб додатніх впливів Церкви не паралізувати, а співпрацювати з нею.

Сильно націоналістична держава, гітлерівська Німеччина

[1]) З листа Вяч. Липинського до Висопреосв. Митрополита Шептицького в збірнику: „Чвертьстоліття на митрополичому престолі“ (Богословія, кн. 1—2, 1926).

придумала і пропаґує в себе національну Церкву, себто Церкву, яка у свойому єстві, установі та діянні підпорядкована добру нації і тому виключає і надприродність і позанаціональність, особливо у проводі. Але ідея такої Церкви противорічить релігійному поняттю про Церкву. Коли вона має служити одній расі, затрачує поняття вселенської, Христової Церкви, ба навіть ідею Бога. Тоді вона не є Церквою.

Який же це Бог, який від властивого Бога тільки імя має, бо жиє в серцях людей лише з ласки людей і то виключно здавлений границями нації? Те, що ми досі від релігії жадали: розвязки великих світових загадок, звязи нашої волі якимсь обовязуючим законом, отже піднесення нашого єства, вказівки для нашої волі найвищим, безумовним авторитетом, — упадає. Держава, яка опускає свою власну ділянку, свою область, а підпорядковує собі насильно релігію, підкопує тимсамим свій авторитет.

Український нарід не піде ніколи на створювання нових релігій і тому то й сектанство у ріжних формах, в яких воно появляється, хоч навіть схлібляє нераз національному еґоїзмові, треба з повною рішучістю відкинути.

Натомість повинна наша Церква сплестися у всіх проявах своїх, якнайтісніше з народом. Церква повинна з плачучим народом плакати, а з радісним веселитися, беручи участь у всяких проявах (Листопад, Крути) смутку чи радости нації, вливаючи надію на краще майбутнє нашого народу, так як це робили старозавітні пророки в часах занепаду жидівського народу.

Священики не повинні ограничуватися лиш до праці в церкві, в закристії, а працювати у всіх культурних, економічних, гуманітарних і політичних установах. Їх праця, їх приклад буде заохотою для вірних до жертвенної праці для добра нації і взаїмно для добра Церкви. Гарний примір для такої церковно-громадської роботи дає нам нинішний Митрополит і тому він є авторитетом не лише в церковних справах, але й національних.

Очивидно, священик наш, як слуга Церкви, повинен мати передовсім на оці справу віри, Церкви і релігії І тут має величезне поле діяльности. Всі богослуження повинен він відправляти якнайточніше, в означену, все ту саму годину, з усякою набожністю, в гарних, неподертих ризах, в чистій, охайній церкві, щоб люди не стидалися за свої богослуження, за свого священика. Проповіди священика повинні бути обдумані, розумні, гарні що до змісту й форми, бо як не найде парохіянин того душевного корму в церкві, то буде шукати її в костелі і тимсамим пропадати для Церкви і нації. Всюди повинен бути стрійний, гармонійний церковний спів, щоб люди мали насолоду бути на такому богослуженні, умузикальнювалися.

Церкви наші повинні бути будовані в гарному українському стилі, якого зразок дадуть нам наші стародавні церкви, а стіни повинні бути прикрашені по зразкам українського стінопису, на високому артистичному рівні, а не мальовані комнатними малярями та прикрашені образами-богомазами.

Тепер у нас війшло в моду вишивати хрестиками народні взори на церковних ризах, фелонах, обрусах на престолах. Отже бачимо, що національна стихія вдирається всіми щілинами в церковне життя. Річ, яку можна приняти лише з одним застереженням, щоби ті вишиванки мали естетичний вигляд, та не були переяскравлені, крикливі.

Як з отсих висновків бачимо, має Церква чималі заслуги в національному вихованні народу і для обопільного добра повинні ті впливи себе взаїмно проникати, доповняти. Кличем „Просвіти“ повинно бути: „Все для України, а Україна для Бога“ і на таку працю дав своє архиєрейське благословення Преосвящений Митрополит словами: „Вельми заслужене Товариство „Просвіта“ святкує цього року свій 70-літний ювилей існування. В надії, що Ювилятка й надальше буде ширити освіту в чисто християнському, католицькому дусі, уділяю їй з щирого серця Нашого Архієрейського благословення“.

о. Омелян Квіт

За поширення релігійної літератури.

Коли нині говорити про розпродажу ґазет, книжок і друкованого слова загалом, можна і між священиками почути голоси нарікання, мовляв: „Дайте мені спокій! Скільки я до цього мушу доложити, та вже не годен собі ради дати з цим, стільки насилають!“

Це правда! Не без причини такі голоси. Бо прошу тільки представити собі: Вийде якась ґазета, журнал, брошура, чи книжка, і вже з пошти прийшла на адресу священика. Зачнуть виходити календарі, і вже їх знову з десять штук у священика на столі. Випаде якесь свято, ювилей, чи щось подібне, і вже всі оказійні видання йдуть на адресу священика, і то вам не по одній штуці, щоб собі купити, але ціла вязка, щоб кольпортувати. А висилає якесь видавництво свого аґента на села з кольпортажею своїх видань, то цей аґент знов іде просто до священика, і таки відразу каже: „Як отець у мене не куплять, чи не замовлять, то кому ж я продам?“ А до того ще, коли священик є головою у кількох місцевих товариствах, тоді стільки видань і письм йому нашлють, що годі визнатися у всім.

Не в кожному селі кольпортажа йде однаково. Є такі місцевості, де люди все розкуплять, є такі села, де лиш поло-

вину розкуплять, а є й такі, де з важким трудом ледви кілька примірників розіпхається. А редакції й видавництва присилають чеки, пригадують, упоминають, грозять, щоби вирівнати залеглість. І дуже часто, якщо священик не робив записок, чи мав недобрих кольпортерів, мусить своїми грішми все оплачувати. А як вам так кілька разів, не дивота, що знеохота.

Одначе, коли забіраю голос у цій справі, то всеж таки не на те, щоб сказати: „Дайте нам спокій, і не клопочіть нас своїми видавництвами!“ Бо беру під увагу католицькі видання, а їх у нас, Українців, загалом ще дуже мало (як це самі священики всюди замічують), і самі священики дуже мало причиняються до їх поширення. Всякі видавництва передплачуємо і поширюємо, а католицьких, або з виразно католицьким світоглядом таки найменше.

Свого часу багато писалося про церковні бібліотеки для дітей, та водночас підносилося заміти, що нема в нас релігійних видань для дітей. Тимчасом В-во „Наш Приятель“ вже видало кілька серій гарних книжечок для дітей, лиш на жаль самі священики не виявили досі особлившого зацікавлення цим видавництвом. Буває, що священик є головою якоїсь світської установи, але в бібліотеці тієї установи ледви чи є яка релігійна книжка. А чейже є вже в нас багато поважніших книжок з католицьким світоглядом. Деякі католицькі редакції щомісяця видають брошурки, як книжковий додаток.

Не менше важною є справа поширення католицької преси. Є вже в нас кілька католицьких часописів, кілька журналів, їх висилається на адресу священиків до кольпортажі, але звичайно вони собі спокійно в захристії лежать на складі. А вороги Церкви цілими міхами розносять по хатах всякі брошури, грішні, безбожні, сектанські, та іншу отрую.

Тому треба нам до справ католицького друкованого слова таки трохи інакше ставитися. Безперечно, як я вже на вступі сказав, кожний священик з цими видавництвами має досить мороки, але поширювати католицьку пресу є його святим обовязком. Коли підпомагаємо й поширюємо світську літературу, то в першу чергу треба дбати про релігійну. Бо хто ж за нас це завдання виконає: безбожник, сектант, чи байдужий, пересічний парохіянин? Коли світських людей називаємо апостолами католицької преси, то в першу чергу будьмо ними самі! Треба без упину що неділі пояснювати і заохочувати до цього апостольства вірних, а тоді й кращі успіхи будуть, і знайдеться хтось, що й священика колись виручить.

Тому поставмось активно до цеї місії. В першу чергу подбаймо про те, щоби кожна шкільна дитина мала книжечку до молитви і катихизм до науки. Знаю, що це нелегка справа у час нинішньої матеріяльної скрути, але й можлива, коли

кожна дитина що року мусить мати по 3 і 6 книжок до світських предметів. А як би то інакше виглядала участь вірних у церкві, колиб хоч деякі мужчини і жінки малі грубші молитовники з цілою відправою.

Нехай у кожній хаті знайде місце католицький календар, та нехай хоч що десята хата буде передплатником католицької преси, бо кольпортажа це найнижчий ступінь пропаґанди, це річ пливка під кожним оглядом, зате сталий передплатник виробляє собі сталий світогляд, за яким він активно готов постояти. Безперечно, що здобути нині сталого передплатника, теж справа трудна, а то й неприємна, але коли зважити, скільки ще по наших селах видають люди грошей всяким волокитам, циганам, зайдам, ворожбитам й обманцям, то на часопис, що несе світло науки і прозріння, хоч у десятій хаті повинні знайтися гроші. Лиш треба людини, щоб до цеї хати зайшла, і пояснила справу.

Вкінці треба подбати про те, щоби при кожній церкві існувала релігійна бібліотека для дітей, доросту і старших, а світські, вже існуючі бібліотеки доповнити релігійними книжками. Уважаю, що до виїмків будуть належати такі бібліотекарі, які спротивилисяб такому доповненню їх бібліотеки, зате більшість з них немає релігійних книжок тільки тому, бо ніхто їм їх не поручав, не показав і не заохотив.

Ось тепер обходимо в нашому релігійно-національному житті такий рідкий а такий великий ювилей „950-ліття хрещення Руси-України.“ І знову вийшло з друку багато релігійних видань, книжечок, образів, наліпок, відзнак, тощо. В тій цілі потворилися всюди ювилейні комітети, але всеж таки наскільки ці видання поширяться в народі, знову буде залежати таки від священиків на місцях. А не треба забувати, що саме оці ювилейні видання мають розбудити в душі кожного Українця почуття славної минувшини та воскресити в народі ідею св. Володимира і запал до боротьби з духом новітнього поганства і царством сатани.

Нехайжеж збогачення і поширення релігійної літератури лежить нам на серці. Передплачуймо релігійні видання, самі ревно заохочуймо до передплати наших вірних, та при всіх нагодах кольпортуймо друковане католицьке слово. Завдаймо собі трошки труду, і зараз висилаймо до редакції хочби малі зібрані суми, бо в цей спосіб даємо змогу нашим видавництвам поширити свою діяльність та піднести українську релігійну літературу до відповідного рівня. Уже найвища пора щоби українські душпастирі перестали передплачувати і підпомагати всяку неукраїнську, зовсім чужу нашому духові й обрядові літературу, бо є в нас люди, що потраплять творити релігійну літературу свою, рідну, лиш дайте їм до цього змогу.

о. А. Лошній

Пятьдесятниця в річнім церковнім уставі нашої Церкви.

(Продовження)

4. Подрібний розгляд науки поодиноких неділь Пятьдесятниці.

У Великодни подала нам наша Церква засаду, якою ми маємо руководитися у відношенні до других, такого самого переконання, як ми, людей; а ця засада найвиразніше узмістовилась на стиховні в поцілунку мира. Цю засаду любови подала Церква загально і всесторонно, немов диспозиційно, у сімох днях Світлого Тижня і то в насвітленні до сімох моральних чеснот, після октоїхових воскресних голосів. А тепер в дальшім тягу Пятьдесятниці впродовж сімох тижнів, буде Церква ту саму засаду любови, подрібно після тих самих моральних чеснот, в застосованні до октоїхових воскресних голосів, в нас уґрунтовувати.

Вже в вужчім огляді науки поодиноких тижнів Вел. посту ми бачили, як там на цій самій основі, себто на тих самих сімох моральних чеснотах оперла наша Церква ще особисту нашу правість. Та, як ця індивідуальна правість у Вел. пості завершилася Великоднем, де ми, звязані любовю, знайшли себе вже в вищім суспільнім орґанізмі, яким є Церква, так тут в часі Пятьдесятниці устав піднімається того, щоби нас, злучених вже любовю в спільний орґанізм Церкви, піднести після тих самих сімох моральних чеснот на ще вищий щабель правости.

I.

Як Ізраїльтяни рік-річно почали відновляти свою пасху, коли вже станули на обіцяній землі, так і ми, коли вже у В. пості вийшли з чужої землі — наших забаганок, і в день нашої пасхи — Великодня станули твердою ногою при Божім законі любови, тепер восьмого дня від Великодня, при його відновленні, у першу неділю, неділю Антипасхи (ἀντίπασχα), Томину, чи Провідну [1]) маємо спожити перший плід вже нашої обіцяної землі, а цей плід — це мудрість. Про мудрість, як першу моральну чесноту, устав подавав нам вже науку ще першого тижня і першої неділі Вел. посту [2]). Однак там ця чеснота була розважувана ще з вузкої, індивідуальної точки

[1]) Білу, смертельну, задля побіди весни над зимою; чи, як Чехи називають, „дружебну" задля духовного побратимства. (Nilles: Kalendarium utriusque Ecclesiae II ст. 342).

[2]) Пор. Нива, 1936, ст. 146 і 147.

погляду. Там у євангелію першої неділі Вел. посту образово була представлена ця чеснота мудрости в особі незвязаного ще в орґанізаційний гурт Натанаїла, якого остаточний висказ, що відносився до Христа: „Равві, Ти єси Син Божий, Ти єси Цар Ізраїлев“ (Йоан І, 49), не обнимав ще тої необмеженої области, до якої веде нас Пятьдесятниця; а така область виражується вже в цю першу неділю по Великодні, у словах апостола Томи, зверненими до Воскресшого Христа: „Господь мій і Бог мій“! (Йоан XX, 28).

Для більшого унагляднення мудрости, як першого плоду нашого труду, що виріс вже на ґрунті християнської чесноти любови, Церква в цю неділю з одної сторони формально повторює і завершує те все, що було у минулім Світлім Тижні, а передусім у першім дні Великодня, стверджуючи ще раз в приписаних уставом читаннях апостола і євангелія важні власти, дані Христом збірноті-Церкві, а рівночасно, з другої сторони, впроваджує до богослужебної акції сумнів ап. Томи у факт Христового воскресення. Для виразнішого представлення мудрости підносить тут наша Церква сумнів, і то не тільки з цеї причини, що сумнів є властивий нашій природі і що без сумніву ми не могли б доказати вашої віри, але також і тому, щоби нам вказати, щоб навіть у таких справах, які відносяться до вищої Божої Мудрости, переданої нам Христом за посередництвом Церкви, ми не йшли на сліпо й безкритично, але, як то кажуть: „Людей слухай, а свій розум май“. На так далеко висуненім індивідуалізмі й субєктивізмі будує наша Церква доґматизм. Так, наш релігійний доґматизм, що нашу сучасну дійсність стосує до абсолютних правд і тим веде нас до такої самої обсолютної дійсности, а з нею рівночасно звязує і найбільшу свободу. Не так, як сучасний матеріялістичний лібералізм, *що на наших очах допче всякий* індивідуалізм і тим стається невиносимою тиранією. З другої сторони бачимо, що коли сумнів ап. Томи був усунений, то не самим тільки людським умом. Бо хоч Тома побачив і діткнувся Воскресшого Христа, то для природного його пізнання все те і дальше було незрозумілим, як то Христос воскрес і прийшов через замкнені двері. Тому й слова ап. Томи: „Господь мій і Бог мій“, це тільки доказ, у практиці-житті, застосованої ап. Томою вищої Божої мудрости через віру.

Крім теоретичного сумніву ап. Томи узгляднює наша Церква в апостолі цеї неділі (Діяння V, 17—18) ще такий сумнів у Жидів, що переступив теоретичні границі ума, а укріпився вже в практичній области волі і виступив в житті як лукавство й упередження. Як тінь все виступає у сфері світла, так Церква все стрічалася, стрічається і буде стрічатися з людьми лукавими, злобними, упередженими, якими колись були садукеї, а нині ліберали. З такими людьми трудно договоритися до чогось, навіть на засаді безоглядної мудрости,

бо вже народня наша пословиця говорить, що „ще ся той не вродив, щоби всім догодив“. А ця правда виходить і з слів св. Письма: „Наказуяй злия приймет себі безчестіє: обличаяй же нечестиваго опорочить себе; облеченія бо нечестивому рани єму“ і т. д..., бо „начало премудрости страх Господень і совіт святих разум“ (Притчі IX, 7—11).[1])

Якраз цеї основи правдивої мудрости — Божого страху в засаді всім лібералам бракує.

Для противників Божої мудрости є тільки один арґумент, яким вони все і всюди воюють, а тим арґументом, це зовнішне, фізичне насильство. Щоби на своїм поставити, то як Христа убили і гріб запечатали, так і зі всіми визнавцями цеї Божої мудрости від початку до кінця, і тепер ще, так само поступають. Зате Божа мудрість і в Христі і в Апостолах і в Церкві взагалі все поконувала і поконує противників вищим оружжам, яке своїм вістрям звертається не так проти (contra), як радше вище (supra) противника. А коли противники не піднималися до понимання такої вищої, самим життям досвідченої Божої мудрости, то тоді та сама Божа мудрість у кождім конкретнім випадку і в Христі, і в Апостолах, і в других давала вже найвищий арґумент, понад який нема вже більшого. Цим арґументом це вже остаточне свідоцтво діяння цеї мудрости, що проявляється тоді, коли хто душу свою кладе за другого (Йоан XV, 13). Тому й не дивниця, що в зустрічі Божої мудрости з нерозумом насильства, це зовнішне, фізичне насильство хочби і найбільше, як смерть, чи гріб, — мусять уступити перед непереможною силою вищої Божої мудрости, що виходить з любови.

Тон перемоги такої Божої мудрости відчували ми в загальнім, воскреснім тропарі: „Христос воскресе із мертвих смертію смерть поправ і сущим во гробіх живот даровав“. Той самий тон пробивається і в тропарі Томиної неділі: „Запечатану гробу, живот от гроба возсіял єси Христе Боже, і дверем заключенним учеником предстал єси, всіх воскресеніє: дух правий тіми обновляя нам, по велицій Твоєй милости“. А цей тропар своїм змістом рівнається такому самому тропареви першого воскресного голосу: „Камени запечатану от Юдей, і воїном стрегущим пречистоє тіло твоє, воскресл єси тридневний Спасе, даруяй мірови жизнь... і т. д...“ Ріжниця між одним і другим тропарем тільки в тім, що цей співається першим голосом, а тропар Томиної неділі семим. Не припадок це рішив, що у відправі Томиної неділі стихири на „Господи возвах...“ і на „Хвалитех...“, а також сідалні і канон співаються першим голосом, а тільки тропар, як осередня пісня кождого празника — семим. Докладне вияснення ріжниць тонацій воскресних і других напівів поодиноких голосів чекає своїх до-

[1]) Ці слова читаються у третій паремії Богородичних празників.

слідників, та тут, коли узгляднимо тільки те, що семий голос, яким співається тропар Томиної неділі, це такий голос, який як „tonus obliqui tertii“[1]) називається tonus gravis (ἦχος βαρὺς), що graviter ac morose est decantandus. Напів тропаря в Томину неділю таким семим голосом скорше відповідає від напіву першого воскресного голосу тому, бо тут Церква хоче вложити в основу нашого збірного відношення до Церкви мудрість. А до мудрости, як такої, вже з природи належить суворість і твердість. Щойно в дальшім тягу церковного року, коли вже обряд, як своєрідна штука, вигладить і ублагороднить твердість поданої мудрости, то тоді вже на своїм місці прийде тропар, що буде співатися вже гладшим напівом першого голосу: „Камени запечатану от Юдей...“

Найзагальнішим знаком-символом мудрости є хліб. Хліб, як основа життя, тільки там появляється, де правлячим чинником життя є розум. Тільки людська, розумна природа здібна до продукування так понятого хліба. Тому й хліб „артос“, що був освячений ще на Великдень, тепер у цю Томину неділю, в яку подається наука про чесноту мудрости, що виходить з органічної єдности через любов всіх членів одного тіла Церкви, *приписує устав роздати при мированні вірним.*

(Продовжени буде).

о. Остап Гайдукевич

Доля нашої Церкви в рр. 1809—1815

(Докінчення).

Та не довго довелося виконувати повище розпорядження у східній і південносхідній полосі Галичини, бо куренда Митрополита Антона з дня 16. вересня 1809, подаючи до відома духовенству оповіщення ц. к. Президії Губернії з дня 8. вересня 1809, ч. 684, говорить вже про умову між військом кн. Ґоліцина і кн. Понятовського, силою якої установлено між обома цими військами демакраційну лінію, якою є дорога, що йде з Радивилова через Броди до Жовкви. Місцевости по правій стороні тієї дороги підлягають владі „військ варшавських“, по лівій стороні дороги „владі військ російських“.

Вслід за тим приходить розпорядження бережанського Циркулу з дня 1. листопада 1809, ч. 4851, до „Wiel. Imci XX. Dziekanów rit. graec.“ ч. 4851, яке, „ponieważ wieikie wydatki, których utrzymywanie Woysk Cesarsko Rosyiskich wymaga od wszystkich mieszkancow proporcyonalnie znoszone bydz muszą“,

[1]) У Греків не так, як у нас, що рахуються голоси від першого до восьмого. У них послідні чотири голоси узалежнюються від чотирьох перших так, що у нас пятий голос у них називається „ἦχος πλαγίου πρώτου“, а шестий, ἦχ. πλ. δευτέρου і т. д. гл. Nilles: Kalendarium utriusque Ecclesiae том I ст. XLVI і II ст. 292.

накладає на parochow Obrządku Ruskiego рустикальний податок ліверунковий.

По заключенні мирового трактату видає K. K. Kreisamt в Бережанах, під днем 5. січня 1810, згідно з Двірським Декретом наказ, яким приказує Церквам, фондаціям, Епископствам та іншим духовним корпораціям зложити — на заплачення Франції контрибуції усе золото й срібло і дати тим новий доказ „swoiey przechilności ku Osobie Jego C. K. Mości i miłości Oyczyzny".

Видно, що не дуже то точно й обильно плило церковне золото (сосуди) до державної скарбниці, а потреба його була дуже нагляча, коли вже 20. I. і 22. I. новими обіжниками, (нібито поясняючи справу) взивається духовенство до скорого складання його.

Не бракує також і цісарського маніфесту в тій справі, в якому „Wir Franz der Erste von Gottes Gnaden Kaiser von Oesterreich" аж у 10 параґрафах домагається вплачення золота і срібла та всіх золотих і срібних сосудів до 1. травня 1810. До тогож самого додержання речинця вплати взиває куренда Митрополита Антонія з 3. II. 1810 і урґенси львів. офіціяла о. Мих. Гарасевича з 24. II і 14. III. 1810.

На обіжнику з 14. III. 1810, виданім М. Левіцьким в Циркулі в Бережанах кінчиться справа домагання вплати золота і срібла на заплачення контрибуції, що було мабуть безуспішне, в кождому разі принайменше з дуже малим успіхом, як це вже видно з настирливого домагання влади.

У згаданому „Протоколі" слідує новий розділ під наголовком:

„Російскіє Пановані є".

На основі Віденського трактату з дня 14. жовтня 1809 р. переходить полоса між Збручем і Стрипою під владу Росії, як заплата за поміч Росії для Наполеона. Полоса ця обнимала тоді деканати: теребовельський, тернопільський, збараський, підволочиський, грималівський, гусятинський, янівський, скалатський, чортківський, скальський, ягольницький, королівський, червоногородський, більчецький, зарваницький і частину бучацького, та зборівського.

В такий спосіб частина Львівської Архиепархії опинилася за кордоном австрійської держави, внаслідок чого стає дуже утруднена, а то й зовсім неможлива адміністрація тієї частини для тодішнього галицького митрополита і львівського архиепископа, Антона Ангеловича. Щоби усунути цю перешкоду, видає митрополит дня 9-го травня 1810 року грамоту, якою іменує теребовельського декана й пароха, о. Григорія Ганкевича „делеґованим суддею" та уділяє йому духовну юрисдикцію над клиром і вірними згаданих деканатів.

Першою курендою о. Ганкевича була „приписана від краєвого уряду форма", в якій взивається духовенство щоб:

на Утрені, Вечірні й Літургії „wspomienia i modły za Nayiasnieyszego Wszech Rosyi Imperatora Alexandra I-go Pawłowicza i za Nayiasnieyszą Jego Familię od Dnchowienstwa czynione były".

Ця „приписана від краєвого уряду форма" вказує, як і кого з царської рідні в поодиноких ектеніях богослужень треба згадувати.

Для прикладу наведу деякі місця, які унагляднять впливи російських самодержців на Церкву.

І так читаємо у тій „формі", що на Вечірні, Утрені й Літургії в перших ектеніях треба згадувати так:

„O Błahoczestywiyszem i samoderzawniyszem Wełykom Hosudari naszem Imperatori Aleksandri Pawłowiczi wseia Rossyi. O Supruhi Jeho Błahoczestywiyszey Hosudaryni Imperatrycy Jełysawefti Ałyksijewni y matery Jeho Błahoczestywijszey Hosudaryni Imperatrycy Maryi Teodorowni i Błahow rnom Hosudari Cesarewiczi i Wełykom Kniazi Konstantyni Pawłowiczi, o Sopruhy Jeho Błahowirnoy Hosudaryni Wełykoy Kniahyni Anni Teodorowni, o Błahowirnych Hosudarach Wełykich Kniazich Nykołai Pawłowiczi i Mychaili Pawłowiczi, o Błahowirnoy Hosudaryni Wełykoy Kniahyni Maryi Pawłowni o Sopruhy Jeji, o błahowirnoy Hosudaryni Wełykoy Kniahyni Jekateryni Pawłowni o Sopruhy Jeia, o Błahowirnoy Hosudaryni Wełykoy Kniażni Anni Pawłowni o wsey Pałati woinstwi ich Hospodu pomołymsia."

В дальших ектеніях знов те саме. Часом тільки згадується „увесь царствующій дом," тобто одного члена родини за другим з усіми їхніми титулами, часом знов окремо кожного з додатком: Господи помилуй.

Адміністратором занятої полоси Галичини іменував російський уряд „Taynego Konsyliarza, Senatora i roznych Orderow Kawalera Ignaca Theilsa" з осідком в Тернополі.

Оповіщенням з дня 11. червня 1810 р. взиває Тайльс, щоби на день 29. червня для зложення присяги на вірність цареви Всеросії Александрови І., — прибули до Тернополя: „Przezacna Szlachta, Duchowieństwo rozmaitego wyznania i z każdego miasteczka po trzech deputatów wybranych całem onego zgromadzeniem". З його дому відійдуть усі до костела, де по вислуханні Служби Божої зложать присягу. Для приняття присяги від мешканців інших міст і сіл „będą odemnie posłani niektórzy od zacney Szlachty, którym na ten koniec będzie dana instrukcya".

І так до десяти місяців вже друга присяга, другому імператорови, „który przyimując ten kray pod potężne Swoie panowanie, chce tylko na stałych zasadach ugruntować na zawsze prawdziwą onego pomyślność".

Тих душпастирів, які ізза перешкоди не зложили присяги в Тернополі, взиває зарваницький декан, о. Іван Заваль-

ницький, обіжником з 13 (25) липня 1810 прибути 25. липня до церкви в Зарваниці для зложення присяги і вписати своє імя на аркуші в закристії. Від вірних відберуть присягу державні комісарі, священики мають тільки повчити вірних про святість присяги, та „powierzony Lud do wykonania tej przysięgi na wierność poddanstwa wiecznego Jego Imp. Mości zaraz po odebraniu nauką stosowną zobowiązać.“ І так, всупереч сподіванням, трактування Церкви й духовенства цивільною владою при переводженню другої присяги було куди гідніше і тактовніше, як першої.

Обіжником з 21 вересня 1810 р. подає І. Тайльс до відома, що в Тернопільськім Краю, прилученім до Росії, має обовязувати від дня 13. жовтня т. р. календар старого стилю, так що той день буде днем 1. жовтня.

Предсідник Комітету Тернопільского Краю, Ігнатій ґр. Красновський, у супровіднім письмі, подаючи до відома зарядження Тайльса про введення старого календаря, додає до залученого зарядження Тайльса: . . у podług tego jedynie, dnie Świąteczne połączone razem Obrządku Łacinskiego ze Świętami Obrządku Rzymsko Greckiego Uniackiego zachowane i po Kościołach Oboyga Obrządku obchodzone bydz maią y powinny“.

Такого зарядження нема ані в оповіщенні Тайльса з 21 вересня, на яке покликується і яке в прилозі залучує Красновський, ані в комунікаті митрополичого делеґата, о. Г. Ганкевича, пересланого духовенству з датою 8 жовтня 1810 р.

Для потвердження наведеного подаю дослівно згаданий обіжник Тайльса:

Obiawienie. Używaiąca sie w Całym Rosyiskim Imperium rachuba lat, którą Starym Kalendarzem, czyli starym Stylem nazywaią, po przyłączeniu teraz do Rosyi Tarnopolskiego Kraju powinna być i do niego wprowadzona. Dla uskutecznienia się tego z udzieloney mi od Tronu władzy obiawia się przez niniejszą odezwę wszystkim i każdemu różnego Stanu, rangi i kondycyi mieszkańcom tego kraju, ze Rosyjska rachuba lat zacząć się tu i uzywana bydz powinna tak po Cywilnej iako i po Duchowney części od dnia 1. Października (Oktobra) bieżącego 1810. roku, w Sobotę: następującego Tygodnia ktoryi dzień iest dniem 13. Października podług rachuby czasu, iakowa dotąd tu exystowała.

Dano w Tarnopolu dnia 21 Września 1810.

Ані згадки отже про „połączone dnie świąteczne“! Були вони виявом, як виходить, тільки задушевних бажань тернопільського комітету і його голови ґрафа Красновського, на що яскраво вказує в супровіднім його письмі несамовита номенклятура „Obrządku Rzymsko Greckiego Uniackiego.“

Новий „набувець“ тернопільського краю не лишає його в спокою. Розпорядком терноп. комітету з дня 12 (27) жовт-

ня 1810 взивається духовенство краю до відправи благодарственного богослуження з тієї нагоди, що російські війська під проводом ґенерала ґрафа Камінського розбили в Молдавії сороктисячний турецький корпус і віднесли світлу побіду.

Церкви стають і дальше „бюрами оголошень“ ріжних заряджень нової влади, а справу паспортів для тих, що удавалися поза демаркаційну лінію, наказує тернопільський комітет оголосити людям в часі богослуження, аж в трьох чергових святочних днях.

Дня 5. листопада 1810 р. повідомляє „Митрополит Греко Уніцьких Церков в Росії і Архиеп. Луцький Григорій Коханович“ Тайльса письмом ч. 108 про те, що „найвищим приказом Його Імпер. Величества“ прилучується тернопільський край до Луцької епархії.

Цей розпорядок комунікує Тайльс через львівського митр. делеґата, о. Ганкевича духовенству з візванням, щоби воно відтепер не згадувало в богослуженнях львівських архиепископів, тільки луцького архиепископа Григорія.

Делеґатом луцької епархії „z mocą zupełną duchowny komisarz“ іменовано о. Антона Ґруш Бучинського, пралата й архидіякона луцької капітули, а „делеґатом духовним в тернопільськім краю“ полишено в Теребовлі о. Гр. Ганкевича, а його асесорами о. Лісенецького, янівського декана і о. Нероновича, залозецького декана. Від того часу відібрано право о. Ганкевичові уживати форми: „Від теребовельської Консисторії.“

Теребовельський уряд духовного делеґата мав право і обовязок комунікувати духовенству розпорядки луцької консисторії, доносити рапортами консисторії про „всі обставини, про які повинні знати Пастир і Консистор“. Карати суспензою священиків, які провинилися, Теребовельський уряд мав право тільки тоді, коли луцька консисторія цю кару затвердить. Зате кари менші, як: реколекції, клячання і поклони, мав право накладати теребовельський уряд сам, однак покараному вільно було апелювати до луцького митрополита, або до його суфраґана, остріжського епископа, Фльоріяна Корсака, який резидував в Жидичині. Крім цеї влади чинні були по деканатах декани, яких нова влада полишила без змін.

О. Антін Бучинський (який резидував в Тернополі або Жидичині) видав докладну „Інструкцію“, після якої мали поступати всі церковні уряди й духовенство.

Цікавіші точки тієї інструкції є ті, які торкаються обсади бенефіцій і деканату. Точка е) інструкці каже, що на випадок завакування бенефіції поручить декан її заряд одному з найближчих парохів або сотрудникові і негайно повідомить консисторію про випадок смерти пароха, про полишених сиріт „z wyrażeniem onych zdolności (konduity)“, про стан

парохіяльних будинків і хто їх будував. Понадто повинні декани, як „blizsi a zatem wiadomsi takowych okoliczności“ представити кандидатів на опорожнену парохію „zawsze jednak ceteris paribus zostawiając pierszęstwo dla iednego z pozostałych sierot, alias zdolnego“.

Точка ф) тої інструкції каже, що по завакуванні деканату Уряд (правдоподібно деканальний) сейчас донесе „Пастиреві“, кого на місце помершого кондекальні ОО. Парохи „zgodnie żądać będą“, з проханням „o zaszczyczenie go Pasterskim Instrumentem“.

Кандидатів духовного стану мають заопініювати декани „wszakże winni są rekomendować same tylko osoby zdolne do tego stanu, tak z nauk iako bardziey ieszcze z dobrych obyczaiow, tudzież z kondycyi szlacheckiey i kapłanskiey“.

Дня 7. квітня 1811 року комунікує о. Гр. Ганкевич „духовенству, а через духовенство народови маніфест, в якому „Божією Милостію Мы Александръ Первый Императоръ и Самодержецъ Всеросійскій и прочая и прочая и прочая“ подає до відома, що по розгляненні стану державних приходів і розходів показалося, що приходи в державі зросли значно, бо в самих сталих приходах, не числячи припадкових, цей зріст виносить тепер сто рублів. Тому не тільки не будуть наложені нові тягарі й податки, але будуть застосовані деякі пільги.

Той маніфест контрасиґнував президент монаршої ради канцлєр ґраф Румянцов.

Дбайливість Самодержця Всеросії для „тернопільського краю“ слідна ще й з його „копії“, у якій він „ł skawie przyzwolić raczył“ на спроваджування до „Тернопільського краю“ з закордону: соли, будівельного дерева, брусів, драниць, тертиць і опалового дерева, за оплатою цла, означеного дня 10. квітня „od takowych kategor cznie wyszczególnionych effektów“.

Копію цього листа має духовенство відчитати вірним у церквах в трьох чергових неділях.

Третім урядовим актом, який вказує, що російський уряд інтересується долею „Тернопільського краю“, є указ, яким тайний совітник шкіл і візитатор в ґуберніях:: київській, волинській і подільській, староста Тадей Чацький, „по улекшенню середників удержання для бідних при волинській ґімназії“, взиває через луцьку консисторію уніятське духовенство, щоб воно на те удержання (пільгове) присилало своїх синів для образування їх на користь краю. Той указ датований: 20. липня 1811 р.

Друга половина 1811 і перша 1812 року не вносять в „Pr tokoł“ нічого цікавого. Щойно під датою 11. листопада 1812 р. видає комітет „Терн. краю“ копію письма головнокомандуючого військами Росії Котузова, яке звіщає, що командуючий 3-ю західною армією адмірал Чичайґов побив дня

6. жовтня т. р. 50-тисячний французький корпус під командою неаполітанського короля на ріці Чернішні і відкинув його 28 верств за село Вороново. На полі бою лягло 2.200 французів, більше як дві тисячі взято в полон, між ними ґен. Мерґера, і 30 штабових старшин; 36 гармат, 40 возів муніції і цілий обоз, між яким був і обоз неаполітанського короля. Страта по російській стороні була: 200 забитих і ранених.

Комітет приказує проголосити цю копію і відправити благодарственну Службу в перший святочний день по одержанні письма.

А тимчасом війська Наполєона посувалися в глибину російської імперії. Населення заниманих Французами областей втікало перед ворогом і поселялося в ґуберніях, подальших від воєнного терену. В міру наступу військ Наполєона число втікачів збільшалося. Треба було подумати про харчування втікачів. Ґенерал Вязнютов видає приказ, щоби у кождій ґубернії потворено комітети, які старались би про харчування втікачів Такий комітет утворено і для волинської ґубернії під проводом ґубернатора дня 28. листопада 1812 р. Комітет видавав зарядження городничому, поліцмайстрам і земським ісправникам, щоб за відомом духовенства заведено в кождій церкві окремі скарбони на жертви для втікачів.

Той розпорядок комунікує курендою духовенству луцької Епархії митрополит Григорій дня 28. листопада. — Армія Наполєона, побивши Москалів під Смоленськом і Бородіном, входить 14. вересня до Москви, яку ґубернатор Розточин евакував з населення і спалив. Винищена довгими походами французька армія починає надобре відчувати брак харчів і фуражу. Близька гостра російська зима заставляє Наполєона запропонувати Росії мир. Та цар Олександер зволікає з відповідю, а потім зриває переговори. Наполєон наказує відворот армії, який стає її загладою. Звідомлення Котузова про погром армії Наполєона подають десятки тисяч полонених Французів, сотки забраних гармат, обозів та полкових прапорів. Третій корпус маршала Нея, в силі 25.000 війська, окружений російськими військами, знесено 6. листопада цілком.

По остаточнім розгромі французької армії над Березиною остали тільки її недобитки, над якими команду передає Наполєон Муратові, а сам удається до Парижа творити нове військо.

Курендою з дня 28. листопада подає митроп. Григорій духовенству до відома розгром французької армії.

З приводу розгрому армії Наполєона видає цар Олександер маніфест „в 25 день Декамбра во лѣто рождества Христового 1812 Царствованіяж Нашего второнадесятъ“, в якому у довгих реченнях, складаючи за віднесену побіду подяку Богові, каже, що: Свирыпой непріятель вошелъ во нашу землу полміліона пышихъ и коннихъ воиновъ, окола

полторатисящей пушокъ слыдовало за нимъ", та ледви проминуло шість місяців, а тасама армія „гонимая побыдоносними Нашими войсками и встрычаемая мразами і гладом услала путь отъ самой Москви до придыловъ Росії, трупами, пушками, обозами и снарядами"... нема вже, каже дальше маніфест, ані одного ворога на російській землі „или лутше сказать всы они здысь остались, но как мертвие, раненния и пленніи. Самъ гордый повелителъ и предводителъ ихъ едва з главнышими чиновніками"... утік звідтіля.

Другим маніфестом з дня 25. грудня 1812 року звіщає цар Олександер народам Росії, що в подяку за поконання ворогів і звільнення батьківщини, постановляє: „в первопрестольномъ грады нашемъ Москвы создатъ Церковъ, во Имя Спасителя Христа".

З нагоди побід російської армії над „powszechnym całey Europy n eprzyjac elem" наказує митр. Григорій відслужити по всіх церквах благодарственний молебен в перший святочний день по одержанні письма, додаючи, що усіх побід і осягів російської армії вичисляти не треба, вистане тільки сказати, що здобуто до 300 гармат і всіх баґажів, та крім ранених і забитих взято в полон 37.000 ворогів, маршала кн. Понятовського, до 22 ріжних кляс ґенералів (кур. з 15. XII. 1813. р.). Крім ще одного зарядження в справі метрик, нема вже в протоколі ніяких записок аж до дня 1. серпня 1815. Під тією датою вписано аднотацію: „Rząd Austryacko Cesarski począł się od dnia 1-o Augusta 1815. R." Силою постанов Віденського конґресу вертаються під габсбурський скиптр чортківська і тернопільська округи. На тій основі приходять від луцької до львівської Епархії всі деканати „Тернопільського краю". Про їхній поворот звіщає послання ґенерального адміністратора львівської архидієцезії, архипресвитера капітули і пароха св. Юра, Михайла Гарасевича Baro de Neustern з дня 6. серпня 1815 р., яким, висказуючи радість, що Боже Провидіння вернуло їх знов „pod naysłodsze Berło Nayiasnieyszego Cesarza Austryackiego Francsizka I. Pana naszego", приказує силою канонів Церкви 1) сповістити це народові, зібраному в церкві, 2) відправити з народом благодарні богослуження за „oycowski Rząd Nayiasnieyszego Austryackiego Domu", 3) в ектеніях згадувати цісаря Франца I як найвищу світську владу, а тому, що осиротілою митрополичою столицею і капітулою рядить Митрополичий Кустос... (решту відчитати годі), 4) щоб у всіх духовних справах відносилися до Львівської Митрополичої Консисторії.

Так отже, по пятьлітній розлуці повертає 17 деканатів „Тернопільського краю" знов до Львівської Архиепархії, під австрійське правління, під яким остає безперервно аж до 1914 р.

о. Др Г. Костельник

Проблєма чуда

(Продовження)

V.

А факти дійсно домагаються того. Ясновидець М. не хотів довше призадумуватися над фавною, історично звязаною з моєю мушлею, бо він ту фавну живцем бачив, тому ті мезозойські потвори були для нього такі осоружні. А це значить, що він не довідався про них з абстрактних думок нинішніх природників, але бачив їх у повній їх конкретности.

Перед сто роками стигматичка Катерина Emmerich в екстазі також бачила мезозойські літаючі ящірки і так само описала їх, як ясновидець М. (вона хибно переносила їх у Христові часи). Тоді ще природники не знали про ті вигинулі сотворіння, отже відки Катерина Emmerich могла довідатися про них у своїх екстазах?

Хоч яке це — на перший погляд — виглядає неймовірне, але факти силують нас признати, що моя мушля находиться у звязку з своєю історичною аврою, яка й по 83,220.000 роках не пропала. Ясновидець М., завдяки моїй мушлі, попав на сліди тої аври і таким способом бачив мезозойські потвори наче живі.

З того заключення впливають ріжні інші, що відкривають нам структуру світа, якої ми не сподівалися. Але заки сформуємо ті заключення, ще наведу один повчаючий випадок з тим самим ясновидцем М.

Я маю старий кишенковий годинник, що лишився по мому покійному тестеві. Він дістав був його від свого брата, що служив у Босні як суддя. Той суддя, стрий моєї дружини, засудив був раз одного Серба на повішення, а Серб перед повішенням дав йому на памятку той годинник. Годинник пригадував мому стрийкові прикрі сцени, тому він подарував його мому тестеві. Мій найстарший син, коли ми сиділи при обіді (це було 2. II. 1938), дав ясновидцеві М. той годинник, щоб він сказав, від кого той годинник.

Ясновидець узяв годинник до руки, і спершу спокійно говорив: „Цікавив цей годинник! Він має два діли (періоди). Останній його властитель це був ваш (до мене) свояк, він уже в могилі. Але той перший властитель!...“ Тут М. кинув годинник на стіл, остро відозвався до мого сина: „Ви чого мені дали той годинник? Тепер не буду їсти обіду!“ І вмить зіштивнів, втратив свідомість. Ми з сином узяли його і положили на отомані. Тут М. переходив муки повішеного так докладно, що ніякий актор того не міг би

удавати. Це тривало 6—7 мінут. Потім успокоївся і молився (по німецьки: „Ruhe deiner Asche" і по латині: „Dominus tecum" — решти я не міг зрозуміти, бо тихо шепотів). Потім начеб когось відганяв від себе правою рукою. По якихсь 16 мінутах зірвався на рівні ноги і каже: „То було тому 56 років. Його повісили. Був одягнений на чорно. Але що це є: „Я рѐкох"? Коли я його питав: чому тебе повісили, а він мені відповів: „Я ре́кох!" Що це значить?" Я відразу зрозумів значіння тих слів, але вперед казав ясновидцеві М. ще кілька разів повторити ті слова.

Свідком того випадку була ціла моя родина. „Я рекох" це по сербськи: Я сказав. Ясновидець М. дивувався тим словам, бо він навіть не чув про Сербів і не знав, де вони живуть.

І знову стрічаємося з тим самим. Той годинник навів ясновидця М. на свою історичну авру, і він, наче радієва мембрана під впливом електричних хвиль, переживав те саме, що перший властитель того годинника, і навіть по пробудженні з трансу повторив його слова.

Отже історична авра цілком певно істнує. На підтвердження цього заключен я можна би назбирати без кінця анальоґічних фактів.

Ясновидець М. говорив про мою мушлю при нормальній свідомости. Він дуже легко може самовільно попасти в транс, але не хотів того зробити, коли говорив про мушлю. Вже розуміємо, чому. В трансі він повніше вяжеться з тим світом, до якого належить історична авра, отже колиб він у трансі найшовся у звязку з історичною аврою моєї мушлі, то йому цілком здавалось би, що він найшовся між мезозойськими потворами, чув би їх рев і т. ін., отже „наївся би" неабиякого страху.

Якіж консеквенції з того факту, що історична авра істнує?

* * *

Вперед зробимо дигресію, щоб подати деякі пояснення, потрібні для зрозуміння явищ у стигматичок, які в нас звертають на себе загальну увагу, бо їх маємо (загально відомих) нараз аж три.

Ані лікарі, ані теольоги не мають правильного поняття про екстази стигматиків. Лікарі утотожнюють той стан з патольоґічною втратою свідомости; візії стигматичок зачисляють до хоробливих маячень.

Теольоги уявляють собі, що екстаза святих осіб це надприродний стан, gratia gratis data, для оглядання надприродного світа. Але в дійсности в екстазі природа дальше сягає, ніж собі уявляють з одного боку теольоги, а з другого лікарі.

При нормальній свідомости людська душа наставлена на схоплювання нашого звичайного світа. В трансі і в екстазі душа відвертається від звичайного наставлення і звертається в сторону того таємного світа, до якого належить історична і нинішня авра, та стається спроможна схоплювати той світ, залежно від свого заінтересування та від даної своєї позиції.

Деякі уявляють собі, що справжня, надприродна, екстаза це таке захоплення, в часі котрого людина не може реагувати на зовнішній світ. Знову інші уявляють собі, що справжню, надприродну, екстазу пізнати по тому, що особа в такій екстазі реагує на поважний (особливо церковної влади) „гаррel" (заклик), бо в патольогічних екстазах людина не реагує на зовнішній світ, хочби її різати.

Ці суперечні думки обосновані на фрагментах, кожна на іншому, але не обіймають цілости. Нема сумніву, що той ясновидець більший, котрий може читати з психічної аври не тільки в трансі чи в екстазі, але також при нормальній свідомости.

Анальогічне мірило треба брати також при екстазах. Та особа більше заавансована в екстатичному стані, котра в екстазі може звертати увагу також на те, що діється в її окруженні. Особи, які тільки небагато разів у свому житті попадали в екстазу (як нпр. Бернадетта з Люрду), в часі екстази не реагували на зовнішній світ. Але особи, що разураз упродовж років попадають в екстази, з часом набувають такої вправи, що в екстазі не зривають цілком своїх звязків з своїм окруженням. І Настя Волошин і Евстахія Бохняк у першому році своєї стигматизації в екстазах не могли реагувати на зовнішній світ, а потім уже стали реагувати. Але й тут є ріжні індивідуальні типи та модуляції, бо деякі екстатики, хоч довгі роки були екстатиками, не реагували на зовнішній світ у своїх екстазах. Очевидно, і ті, що реагують, захоплені своїми внутрішніми переживаннями, звертають увагу не на все, що діється в їх окруженні, тільки на те, що для них важне.

Приклад ясновидця М., як то він у трансі чув, а по трансі повторив сербські слова „я рекох", вже сам собою підтверджує та загально пояснює, як Тереса Neumann може в екстазах чути арамейську мову (слова Ісуса Христа) і по екстазі повторяти деякі з тих слів. Арамейську мову в пасійних екстазах чула також наша Настя Волошин та Евстахія Бохняк. Вони в часі своїх пасійних екстаз злучуються духом з історичною аврою Христових страстей і тим способом бачуть та чують, що тоді діялося. Отже вистарчить прийняти, що Христос надприродним способом „відчиняє" їм душу в тому напрямі, а зовсім не треба приймати, начеб Христос наново перед їх душею творив фільм своїх страстей.

Екстаза святих, як форма спеціяльного психічного стану, цілком певно є природним процесом. А зміст екстази може бути або природний, або надприродний (гляди про це в моїй книжці „Пояснення стигматизації“).

* * *

З того факту, що історична авра моєї мушлі не пропала навіть по 80 міліонах років, але задержалася незмінна, можемо заключувати, що історична авра вічна.

Вічна історична авра всього, що у світі раз було — невже це дійсність, яка оправдує атеїстичний світогляд? Тай теольоги, на основі того відкриття, мусять справляти свої поняття про природне й надприродне. Звичайно уявлають собі теольоги, що між природним і надприродним нема середущого члена, що вони так відділені від себе, як у давному понятті про устрій всесвіта було відділене небо від землі: там небо, а тут земля. Але астрономія від часів Коперника і Newton-а знесла той давний поділ всесвіта на землю і небо, та виказала, що земля також належить до астрономічного неба, що вона з ним злучена ріжними невидними середущими членами, як гравітація, електричність, соняшне світло та тепло і т. ін.

Чи вічна історична авра належить до природи, чи до надприроди? Ось це середущий член між природою і надприродою. Моя мушля належить до природи, а що вона органічно звязана з своєю історичною аврою, то також та авра належить до природи. Але єства природного світа гинуть, тратять своє буття в природному світі. Колиж історична авра вічна, то вона так само виходить поза рямці природного світа, як і людська безсмертна душа, по розлуці з тілом.

Цілком сміло можемо приймити, що людська душа по розлуці з тілом залишається в органічному звязку з своєю вічною історичною аврою. З фільософічно-теольогічного становища воно й цілком раціональне. Якже одна душа могла би пізнати історію другої душі, колиб душі не були в органічному звязку з своїми історичними аврами? Дотепер теольогам присвічувала така думка, що праведні душі, оглядаючи Бога, знають про все, що Бог уважає за потрібне обявити їм. Наївна думка каже всюди Богові безпосередньо діяти, нпр. дитина собі уявляє, що Бог безпосередньо творить людей, коли вони родяться; всяке диво-чудо проста людина вважає за безпосереднє боже діло. А поступ науки йшов і йде в тому напрямі, що чинники сотвореного світа дуже й дуже глибоко сягають. Справді Бог над усім володіє, але світ так сотворений, що ми з його чинників довідуємося про його устрій та історію — навіть на підставі його історичної аври. Отже все про-

мовляє за тим, що також у посмертному житті та система нашого пізнання світа не буде зведена нінащо, але буде задержана в своїй поглибленій повноті. Речі світа, історію світа будемо пізнавати не як ідеї в Бозі, але як самостійні речі. Історію світа пізнаватимемо з історичної аври світа. Очевидно, це зовсім не виключає оглядання божої слави та ріжних безпосередніх впливів Бога на життя безсмертних душ, бо і в природному світі безпосередні божі впливи та діяння мають своє місце.

Виходить нам, шо цілий світ і все у світі, хочби й найменша дрібниця, мають свою вічну вартість, свою вічну форму, з яких форм складається вічна історична авра. Нераз мучить нас думка: що ми будемо робити у вічности? З тої думки атеїсти (в нас І. Франко) чираз насміхалися, вважаючи вічне життя за абсурд. А ось ми, відкривши вічну історичну авру, тим самим відкриваємо також один бік сенсу вічного життя: історична авра світа така багата, що безсмертні душі, розчитуючися в ній, ніколи не дійдуть до кінця. Що тут на землі хочемо пізнати, це там у вічности пізнаємо, але ніколи не наситимося нашим пізнанням, бо ніколи не дійдемо до кінця.

Це дає нам розвязку деяких питань, яких, без вічної історичної аври, ми не могли б розвязати. Нпр. пощо жиють сотворіння в морських глибинах, коли люди не можуть оглядати їх? Пощо істнують небесці тіла, на яких люди не жиють? Відповідаємо: все те пише свою вічну історію у формі вічної своєї аври, в якій людські душі розчитуватимуться у вічности. І одночасно відкриваємо дуже сильну виховну думку для нас людей: Уважай, людино, що робиш, твори собі гідну вічну історію, бо всяке твоє діло лишається на віки не тільки для тебе, але й для інших.

Історична авра певно не є одиноким середущим членом між природою і надприродою. Людська душа має жити безсмертним життям по розлуці з тілом. Очевидна річ, що душа в другому житті мусить лишитися та сама, бо інакше вона не могла б бути відповідальна за свої земські діла. Справді через смерть мусять у душі „розвязатися", розвинутися деякі її сили, щоб вона могла достосуватися до умовин вічного життя. Але ті сили мусять бути в душі вже в земському житті — душа не може відноситися до свого другого життя так, як насіння до своєї розвиненої ростини, а може відноситися тільки так, як пучок квіту до розвиненого квіту.

З того виходить, що й наша душа — анальогічно до історичної аври — є природна і надприродна, що вона також є середущим членом між природним і надприродним світом. Душа своїм релігійним життям входить

у звязки з надприродним світом, при тім вона не є тільки пасивна, але й активна (шукає звязків з надприродним світом, змагається), значить: вона є дійсно середущим членом між природою і надприродою. Взагалі треба мати на увазі, що природа і надприрода творять одну систему, як наша земля творить одну систему з сонцем і з всесвітом.

(Продовження буде)

Юліян Я. Бабій

Вістки про священиків Войнилівського намісництва в 1667—1708 рр.

У 7—8 ч. „Ниви" подав я вістки про священиків Долинщини та Калущини в т. зв. „Метриці" рукоположених Епископа Йосифа Шумлянського. З черги виписую з цього ж жерела далі про священиків сусіднього, — Войнилівського намісництва. Систематичне упорядковання парохій дає погляд на територію ще одної одиниці тодішнього церковно-адміністраційного поділу нашої епархії, а для парохіяльних хронік поодиноких місцевостей знову находиться декілька звісток про їхніх душпастирів у ті часи.

Бабин (середн.-войнил.)[1]), Покрова Пр. Б., о. Іван. Львів 28. XI. 1693. ст. 85.

Блюдники (станисл. епарх.), Різдва Пр. Д. М., о. Іван, Галич 15. VIII. 1691. ст. 80.

Верхня (войн.), Св. Йоана Предт., о. Андрій, Львів 20. III. 1668. ст. 4.

Верхня (войн.), Св. Йоана Предт., о. Пантелеймон, Львів 24. III. 1687. ст. 66.

Верхня (войн.), Собора св. Ів. Хрест., о. Василь, Крилос 15. VIII. 1692. ст. 82.

Войнилів[2]) (войн.), Св. Николая, о. Григорій, Крилос 15. VIII 1695. ст. 90.

Гуменів (войн.), Св. Николая, о. Степан, Львів 1. IV. 1708. ст. 128.

Довга (войн.), Різдва Хр , о. Тимотей, Львів 20. III. 1668. ст. 4.

Довга (войн.), Різдва Хр., о. Павло, Скит Манявський 30. XI. 1680. ст. 54.

Должка (войн.), Св. Івана Хр., о. Іван, Львів 4. III. 1668. ст. 4.

Должка (войн.), Собора св. Івана Хр., о. Василь, Галич 15. VIII. 1689. ст. 74.

---

[1]) В дужках подано, до якого деканату належить парохія тепер. Дальше: покров церкви, імя священика, місце і дата висвячення і сторона оригіналу.

[2]) В оригіналі: з Вонилова.

Долпотів (войн.), Св. Параскеви, о. Даниїл, Крилос 15. VIII. 1695. ст. 90.

Долпотів (войн.), Св. Параскеви, о. Теодор, Перегінсько 25. XII. 1706. ст. 124.

Дорогів (станислав. епар.), Воскр. Хр., о. Іван, Скитський мон. 30. XI. 1680. ст. 41.

Дорогів (станислав. епар.), „за вікарого", о. Теодор, Крилос 19. VII. 1704. ст. 118.

Дубовиця (войн.), Св. Михаїла, о. Олекса, Галич 1. IX. 1701. ст. 109.

Дуброва (журав.), Різдва Хр., о. Даниїл, Львів 6. IV. 1707. ст. 124.

Завадка (калусь.), Собор. Пр. Богор., о. Онуфрій, Львів 20. III. 1668. ст. 4.

Завадка (калусь.), Собор. Пр. Богор., о. Григорій, Львів 23. IV. 1695. ст. 89.

Завадка (калусь.), Собор. Пр. Богор., о. Никола, Крилос 13. VIII. 1705. ст. 119.

Збора[1]) (войн.), Покрова Пр. Б., о. Тома, Львів 2. II. 1683. ст. 49.

Збора (войн.), — Покрова Пр. Богор., — о. Сава — Крилос 20. VIII. 1707. — ст. 127.

Колодіїв (станисл. епарх.), — Св. Михаїла, — о. Іван, Львів, 9. V. 1678, ст. 30.

Колодіїв (станисл. епарх.), Собора Арх. Мих., о. Симеон, Львів, 1. III. 1691. ст. 78.

Курипів (станисл. епарх.), св. Параскеви, о. Яків, Крилос, 15. VIII. 1688. ст. 71.

Курипів (станисл. епарх.), св. Параскеви, о. Максим, Львів, 13. IV. 1701. ст. 108.

Негівці (войн.), св. Николая, о. Павло, Львів, 23. IV. 1682. ст. 81.

Острів (станисл. епарх.), Різдва Хр., о. Іван, Крилос, 15. VIII. 1706. ст. 123.

Перевозець (войн.), Різдва Христ., о. Герасим, Львів, 14. IV. 1693. ст. 83.

Перекоси (войн.), св. Михаїла, о. Григорій, Крилос, 15. VIII. 1695. ст. 90.

Перлівці (войн.), Воздвиж. Ч. Хр., о. Антоній, Скит. Ман. 29. VII. 1684. ст. 55.

Перлівці (войн.) Воздвиж. Ч. Хр., о. Григорій, Львів, 25. IV. 1697. ст. 96.

Селище (станисл. епарх.), св. Николая, о. Григорій. Крилос, 15. VIII. 1688. ст. 71.

Середне (войн.), св. Михаїла, о. Григорій, Крилос, 15. VIII. 1702. ст. 112.

---

[1]) В ориг.: з Бори та з Борой, але правдоподібно мова тут про Збору, бо й церква під тим самим покровом.

Сівка (войн.), Різдва Пр. Богор., о. Петро, Галич, 15. VIII. 1689. ст. 74.
Сівка (войн.), Різдва Пр. Богор., о. Василь, Львів, 25. XII. 1707. ст. 128.
Сільце[1]) (прилуч. Войнил.), Св. Безсребн. К. і Д., о. Ілія, Львів, 28. III. 1686. ст. 62.
Сільце (прилуч. Войнил.), Св. Безсребн. К. і Д., о. Степан, Львів, 28. XI. 1693. ст. 85.
Станькова[2]) (войн.), Різдва Христ., о. Степан, Крилос, 15. VIII. 1699. ст. 102.
Станькова (войн.), Собора Пр. Богор., о. Іван, Крилос, 15. VIII. 1702. ст. 112.
Томашівці (войн.), Різдва Хр., о. Максим, Томашівці 16. I. 1672. ст. 18.
Томашівці (войн.), на діякона, Симеон, Скитський мон., 21. II. 1686. ст. 62.
Томашівці (войн.), Різдва Хр., о. Іван, Львів, 25. IV. 1701. ст. 107.
Томашівці (войн.), Введення у хр. Пр. Д. М., о. Яків, Крилос 15. VIII. 1692. ст. 82.
Томашівці (войн.), Покрови Пр. Богор., о. Симеон, Крилос, 15. VIII. 1693. ст. 85.
Томашівці (войн.), Покрови Преч. Богор., о. Михайло, Львів, 25. VI. 1701. ст. 110.
Цвітова (войн.), Св. Николая, о. Іван, Скитський мон., 21. II. 1686. ст. 61.

В Крилосі 15. VIII. 1674 висвятив еп. Шумлянський о. Івана з Грабівки до войнилівського намісництва без ближчого призначення („ідіже Бог призволи"). Кромі цього трудно вирішити, про які села мова у двох записках: Довгóє (Роман, діякон, Львів 14. IX. 1674. ст. 21, та: з Дубя́н, ст. 39. (цер. св. Михаїла, о. Константин, в Новиці „держави нашего", 23. V. 1670), хоч причислено їх до войнилівського намісництва.

Завваги на часі

Кождий душпастир, що працює в парохії, має все до діла з ремонтами, чи то церкви, чи приходства, з будовою нових церков, чи каплиць і будинків, чи врешті з відновлюванням іконостасів, образів тощо. Це наші буденні справи, до яких ми вже привикли та яких домагається від нас наш душпастирський уряд та наші парохіяни.

Та однак в цих справах ми не фахівці. Так воно є, що і молодий і старший душпастир не має тут практики і густо-

[1]) В оригін.: З Вонилова селця і з Селця зпід Вонилова.
[2]) В оригін.: з Танькови.

часто, наражений на несовісних людей, падає жертвою „гієн“ та вмотує себе і парохію в матеріяльні страти, а нераз в просто безвихідну ситуацію. Приступаючи до будови нового Дому Божого, чи справлення іконостасу, зберігаймо перш за все наші обрядові традиції, збогачуймо наші церкви у своєрідні ікони, декоруймо її нашими національними орнаментами. Хай нами новозбудована церква чи іконостас будуть живим „монументом“ для богатьох наших грядучих поколінь та нехай скривають у собі скарби церковного Сходу і нашого народу. Цеж дуже важні річи, не забуваймо на те. Щоби колись історія нас не осудила за те, що ми не лишили по собі, в таких тяжких і невідрадних часах Церкви і нараду, ніяких памятників нашої релігійної культури. Як мило і любо нині на західних межах нашої Лемківщини подивитися на церкву — собор в Криниці!—Цеж свідок і один з „могіканів“ нашої византійсько-української культури між чужим уже морем. А чи богато таких памяток у нас на Заході? А як з другого боку прикро вражає неодна новопоставлена церква нинішньої доби без архитектурного стилю! А що вона коштувала! Скільки там пожертв, труду і праці! Перш за все треба нам памятати: приступаючи до будови нової церкви чи іконостасу, треба нам звернутися до своїх фахових, релігійних і совісних людей. Чи мало в нас архитектів, різьбарів, позолотників та інших мистців, що мають покінчені високі школи, вивіновані великим фаховим знанням, яких густо-часто чужинці беруть до поважних діл, а ми вислугуємося нераз чужими людьми, несовісними, ба навіть жидівськими робітниками! Повинно теж наше духовенство в центрах (у Львові, Перемишлі), навязати контакт з нашими мистцями та в пресі подати до відома загалу Духовенства, де й куди звертатися за інформаціями у випадку будови церков чи іконостасів і в ріжного роду ремонтах наших церков і будинків. — Дбаймо за наші церкви і їхнє внутрішнє вирядження. Ці справи рішучо не повинні нам бути чужі, чи байдужі! Цеж наші найближчі нам справи! Над ними добр призадумуймося — та їх зреалізуймо, щоби вони причинилися до поширення слави Божої та для добра нашого народу. Читаючи отсю мою коротеньку дискусійну статтю, не кидаймо її, та не легковажмо, а заберім слово і пишім, бо цеж наші справи і наші питомі діла. *о. В. Рабій.*

Нові книжки

о. Петро Дзедзик: **Мессія з Назарету.** Перший том: Молодечі літа І. Христа і Його приготування до публичного виступу. Львів, 1937 ст. 226.

Перед нами перший том дуже вартісної книги. Чи чекати нам на появу цілого твору, щоб можна про нього як

про цілість висказати свою думку? Ні! Вже нині годиться занотувати появу цеї книжки на книгарських поличках, бо цілість обрахована мабуть на чотири показні томи і при малому збуті наших книжок треба б чекати ще доволі часу, заки автор фінансово спроможеться видати дальші томи. А рецензія першого тому, — яка мусить випасти дуже прихильно — повинна приспішити розпродажу першої книжки і дати спромогу авторови й накладчикови заразом, випустити дальші томи цінної праці.

І що ж становить вартість „Мессії з Назарету“? Вже сама особа Богочоловіка така велична, така принадна, а проте мало ще знана, що аж проситься, щоб життя і діяльність Ісуса Христа зібрати в цікаву, популярну моноґрафію. З зацитованих автором німецьких, польських і французьких джерел його праці, бачимо, що ті літератури мають вже давно гарні, обширні біоґрафії Божественного Учителя. А в нашій літературі маємо лиш переклад о. М. Мешлєра: „Божественний Спаситель“, зладжений о. Петром Котовичем. Не уймаючи вартости книжки о. Мешлєра, мусимо сказати, що книжка о. Дзедзика зовсім не уступає попередній, що до всесторонности освітлення Богочоловіка, що до багатства матеріялу, а попри те визначається принадністю форми, популярністю викладу. Для прикладу дозволю собі навести один з таких уступів, яких повно розсіяно щедрою рукою по цілій книжці. Уступ цей має заголовок: „Серед чудової природи Назарету“. „А чудова природа, серед якої зростає і яку так любить Ісус, кріпить здоровля Його тіла, а духові додає орлиного лету у піднебесні простори... О, — як радо спішить Він у вільні хвилі на лоно тієї нерукотвореної Божої святині, що згодом стане властивою домівкою Його та ареною Його наук! Вона ж дає відпочинок душі Його... О, як любить Він розчитуватись у цій барвній книзі Божого Провидіння! Тут, у тіни дерев, вслухується у таємний шепіт листків, — а там, на горі, у шум гірських водоспадів і буйних вітрів. Тут на леваді, під лісом, впоюється щебетом птичок та ароматом пільних квітів, а там — вдивившися вдумчиво у вечірне зоряне небо, відгадує тайну світів і снує золоту нитку далеких-далеких своїх плянів... А глибока, вражлива душа Його жадібно хватає кожний шелест колоска і кожний звук ліса; кожний краєвид гір і кожне порушення життя; — словом: кожний обяв життя природи... І засвоює собі її мову...

Так! — Природа дає Мессії свою чарівну, просту мову! І свою богату основу, на якій ткати Він буде чудову тканину Своєї Євангелії! Не уживатиме мови вчених!

Його мова проста і щира — така проста і щира, — як простою і щирою є душа простолюдина, що його зростила природа...

Говоритиме мовою природи“. (ст. 171.)

Я навгад навів одно місце з книжки о. Дзедзика, щоб дати зразок квітистого стилю автора, яким писана ціла книжка. Не є це пуста бомбастика, а своєрідний легонький спосіб писання, виправданий любовю і захопленням автора величньою Особою Месії. Коли додати до цього спеціяльний спосіб автора ріжноманітним ґрафічним способом увидатнювати, підкреслювати думки, то в лектурі цеї книжки кождий найде велику насолоду.

„Месія з Назарету“ надається знаменито на подарунки для молоді, на підручник для проповідників, для духовного читання. Побажати б лиш, щоб як найскорше появились слідуючі томи цеї направду гарної книжки.

о. Юліян Дзерович.

Всячина.

Голос св. Отця. Дня 29. IX. ц. р. св. Отець, з приводу европейського політичного напруження і воєнних алярмів (справа судетських Німців та інших меншостей у Чехословаччині) виголосив через радіо таку промову:

В хвилині, коли міліони людей жиють у трівозі з огляду на безпосередню небезпеку війни та загрозу масакри і знищення, яких ще досі не було, приймаємо до нашого батьківського серця трівогу наших синів і взиваємо епископів і духовенство, а також і вірних, щоби зєдналися з нами в повній уповання і сильній молитві за збереження мира у справедливости й милосердю. Нехай вірні вхопляться ще раз тієї сили, неозброєної, а при тому непереможеної, якою є молитва, — щоби Бог, в руках якого лежить доля світу, піддержав серед урядів держав довіря до мирних доріг, до льояльних розмов і трівких умов, та щоби надхнув усіх — згідно з повторюваними часто миролюбними словами — такими почуваннями і ділами, що всилі цей мир влекшити та оперти його на трівких основах і на евангельських засадах.

Безмежно вдячні за молитви, що їх приношено і ще й тепер приноситься за нас вірними цілого католицького світу, — каже дальше св. Отець — жертвуємо з цілого серця ці молитви за рятунок і мир світу. За цей мир жертвуємо рівнож наше життя, що його нам — завдяки цим молитвам — Бог продовжив. Хай Господь життя і смерти зволить нам забрати безцінний дар життя, і так уже довгого, або теж хай зволить продовжити нам дні праці і трудів. З тим більшим довірям надіємося, що жертва наша буде прийнята, бо вона зложена в день, посвячений святому мученикови Вячеславови (Святий чеського народу, над яким нависли чорні хмари воєнних страхіть і розбору держави, і судьба якого — як ба-

чимо — так дуже близька серцю св. Отця), а попереджує місяць, присвячений святій вервиці.

На закінчення св. Отець уділив благословення.

Як уже нашим читачам відомо, небезпеку війни вдалося завдяки спільним зусиллям державних мужів Анґлії, Німеччини, Італії й Франції покищо усунути і судетське питання розвязано в такий спосіб, що від Чехословаччини відібрано етноґрафічні німецькі території, що їх обсаджує саме тепер німецька армія, а незалежно від цього Польща, на власну руку, вимусила від Чехословаччини віддачу т. з. Заользанського Шлеську з містами Богумин, Тшинець, Фриштат та ін. Польща дістала багату країну з 250 тис населення, з того ок. 75 тисяч Поляків.

Видужання Преосв. Йосафата. Перемиський Владика, Преосв. Йосафат Коциловський, після важкої, кількамісячної недуги, полученої з неменше важкою операцією, переведеною у Львові й Відні, видужав і з кінцем вересня взяв знов у власні руки керму своєї розлогої епархії.

Епископат Польщі в справі ліквідації православних церков. КАП повідомляє: Тому що в пресі появилися вістки, будьто би справу ліквідації православних церков на терені деяких повітів люблинського воєвідства устійнено між польським урядом і польським епископатом та Апостольським Нунцієм у Варшаві, Епископат Польщі на конференції в Ченстохові стверджує, що згадана вістка незгідна з правдою.

Католицькі церковні достойники на Волині. З приводу ювилейного святкування 50-ліття священства луцького римо-католицького епископа Адольфа Шельонжка прибули до Луцька на торжества 10 й 11. вересня ц. р. вищі католицькі церковні достойники: папський нунцій архиепископ Ф. Кортезі, примас кард. Гльонд і багато інших високих церковних достойників з цілої Польщі. По ювилейних торжествах кард. Гльонд з нунцієм, архиеп. Кортезієм відвідав цілу низку місцевостей на Волині.

Непевна доля українського Закарпаття. У звязку з перебудовою, чи радше розбором Чехословаччини закгуалізувалася в політичному світі Европи і справа українського Закарпаття, що добровільно прилучилося перед майже 20 роками до Чехословаччини. Автономії, яку Чехи мали дати, Закарпаття і досі не дістало і це є якраз тим коником, на якому їздять тепер усі, хто бажає відірвати Закарпаття від Чехословаччини. Мадяри ведуть завзяту аґітацію у світі і між населенням Закарпаття за поворотом його до Мадярщини, а Польща ті заходи Мадярів попирає, бажаючи мати з ними спільну границю. Деякі польські публіцисти „дарують" великодушно Закарпаття Мадярщині. — Забувають чомусь усі „приятелі" запитати населення Закарпаття, яка його воля.

Незалежницька змова серед комсомольців України. Як подають часописи, ееред українського комсомолу

викрили опозиційну орґанізацію (себто протисовітську), поширену по всіх університетських містах. Її осередок був у Київі, де арештовано коло 80 студентів; чималі арештування переведено в Харкові й Одесі. В Київі виходив нелеґальний часопис, що пропаґував знищення совітського устрою та проголошення незалежности України; часопис був поширений по всій Україні. Першого секретаря комсомолу УССР усунули і потягнули до відповідальности за толерування націоналістичних елементів.

Українська мова в середніх школах на Волині. Міністерство освіти видало розпорядок, на основі якого українська мова перестає бути обовязковим предметом навчання в середніх школах Волині. З новим шкільним 1938/39 роком українська мова має бути у тих школах тільки надобовязковим предметом. У нас, в Галичині, і того нема.

Другий „подвійний" нерукотворений образ. „Подвійний" (вираз Евстахії Бохняк) нерукотворений образ на шклі це такий образ, що його видно не тільки від світла (знадвору), але й до світла (з середини хати). Такий є образ Богоматери в Чайковичах. Другий „подвійний" нерукотворений образ появився в Тершакові над Дністром (у східному напрямі від Чайкович), на вікні в хаті селянина Михайла Сех-а. Помітили його 8. травня 1938 р. Характеристичне, що також той образ є на штукованій шибі, якої розміри виносять 26 цм ширини, 25 цм висоти, ширина надштукованої частини 6 цм. „Подвійний" образ складається тільки місцями з опалізованих частин, а решту образу творить якась біла субстанція, додана до скла. Та субстанція в тершаківському образі творить ще грубшу верству, ніж у чайківському, тому образ ще виразніше виходить до світла. Образ представляє Пресв. Тройцю, але в ориґінальній формі, яка дотепер не була уживана в церковному малярстві. Бог Отець тримає на руках Божого Сина як малу дитину; Бог Отець стоїть на півмісяці, а в ногах йому білий голуб; Бог Отець і Син мають мітри на голові і свої окремі авреолі, а в руках держать володарські жезли. На чайківському образі одежа Богоматери губиться (зливається з воздухом). А на тершаківському образі саме одежа Бога Отця найкраще викінчена, з ріжними, зовсім виразними орнаментами. Образ творять білі і сині краски. Опалізовані плями перейшли також на надштуковану частину шиби, хоч зовсім не належать до цілости образу. До Тершакова я їздив 7. IX. 1938 з фотоґрафом п. М. Шалабавкою, що фотоґрафував той образ. Евстахія Бохняк говорила мені ще в квітні ц. р., що „в одному селі над Дністром коло Миколаєва має появитися подвійний образ".

о. Г. Костельник.

Будування нової Катедри в Білгороді. Білгород дотепер не мав ні одної більшої церкви. Цього року зачали бу-

дувати церкву св. Сави (сербського), що має бути найбільша на Балкані, а сема на цілому світі. Кошти обчислені на 200 міл. динарів (20 міл. золотих).

З православної незєдиненої Церкви. — Ювилей хрещення Руси-України в С. С. С. Р. Православна Церква на области цілого Радянського Союзу рішила була відсвяткувати ювилей 950-ліття хрещення Руси-України бодай богослуженнями у всіх церквах, які ще залишилися, дня 14. серпня ц. р. На тих богослуженнях мав бути відчитаний пастирський лист митрополита Сергія, „містоблюстителя" патріяршого престола. Коли однак довідався про те „Союз воюючих безбожників", проголосив ювилейні торжества провокацією супроти большевицької влади і поставив домагання до уряду — ювилейне святкування заборонити. Комісаріят внутрішніх справ (ГПУ) це домагання радо сповнив. І так навіть у Київі, де відбувся славний історичний акт хрещення Руси-України, — не дозволено відсвяткувати епохальної події бодай скромним богослуженням.

Той самий Комісаріят (ГПУ) заборонив усім чужинцям, що перебувають на території Совітів, ходити на богослуження до якихнебудь церков під загрозою видалення з СССР. З Москви і Ленінграду видалено вже ок. 200 чужинців за цей „злочин". Ця заборона не торкається тільки членів дипльоматичних представництв.

Зріст бюрократизму. В році 1914 було в б. Росії ок. 800 тисяч урядників. Як подає французький комуніст B. Souvarin у своїй книжці про Сталіна, це число зросло в 1930 році більше ніж о 5 міліонів. Інший французький комуніст, M. Ivin, що працював в СССР через одинадцять літ, видав у 1936 році книжку п. з. „Ce qu' est devenue la revolution russe" (куди зайшла російська революція), в якій подає, що зріст кляси нижчих урядників у большевії просто несамовитий, бо ось н. пр. на 21 міл. робітників припадає 8 міл. урядників. — Не дивота, що в большевії все щось „недомагає".

Новий наступ на Церкву. Голова „Союзу воюючих безбожників" Ярославський-Губельман опрацював для вжитку державних чинників проєкт статуту для організації життя релігійних громад в СССР. Ось деякі точки цього статуту:

— До релігійних громад можуть вступати тільки ті особи, що покінчили 18 літ життя. Дітям не вільно брати участи ні в богослуженнях ні загалом у ніяких молитвах, як також не вільно їм навіть входити до церкви. Річ ясна, що якесь релігійне виховання дітей недопускальне. — Церкви чи молитовні доми, так давні, як теж і свіжо побудовані, не можуть бути власністю релігійних громад, але становлять власність держави, яка їх вірним тільки винаймає, маючи притому право колинебудь умову найму зірвати. — Релігійні громади не сміють до того допускати, щоби їх члени собі взаїмно помагали,

як також релігійні громади не можуть своїм членам помагати. Не вільно їм орґанізувати ніяких запомогових товариств чи харчівень, не вільно давати лікарської помочі, закладати бібліотеки, читальні, чи щось подібне. Не сміють уживати ніяких книжок, якщо вони не відносяться до релігійного вжитку. Спільне читання релігійних книжок, орґанізація біблійних чи педаґоґічно-катихитичних кружків заборонено. — Церковний маєток н. пр. дзвони, килими, церковна утвар — все це має бути віддане у розпорядження комісаріяту фінансів. Предмети, що мають якусь історичну чи мистецьку вартість, мають бути віддані комісаріятови освіти. Предмети культу, себто ікони, хоругви, ризи — є власністю місцевих „фондів релігійних движимостей", а релігійна громада може собі потрібні речі від такого фонду за гроші випозичити. — Вірні, члени релігійних громад, можуть свобідно користуватись тільки церковними свічками, кадилом, оливою та готівкою в церковній касі.

Предсідник „Союзу безбожників" про релігійне положення в СССР Ярославський-Ґубельман видав з нагоди 120 ліття уродин Карла Маркса брошуру про методи боротьби з релігією, що її веде „Союз воюючих безбожників в СССР." З тієї брошури довідуємось дещо цікавого про положення релігії в большевії. — На території цілого совітського Союзу є ще нині ок. 30.000 храмів, з чого на Московську округу припадає всего 18, замісць дореволюційних 400. В самій Москві є ще 83 священики. Тільки трьох із них у віці нижче 40 літ, всі інші — представники старого, дореволюційного прмвославного духовенства. Загальне число духовенства в цілім СССР, по урядовим даним, виносить 98.000. Московська округа мала з днем 1. серпня 1938 р. 227.000 аареєстрованих членів „Союзу воюючих безбожників", з чого 77.000 жінок. Більшість зареєстрованих воюючих безбожників Московської округи не бере ніякої участи в антирелігійній діяльности.

Нагробники в СССР. В останніх часах совітський уряд видав розпорядок, яким заборонюється ставити на гробах померших якінебудь памятники релігійного змісту. Крім большевицького гербу (серп і молот) та пятираменної звізди, не сміється уживати ніяких інших зображень. Згаданий розпорядок заборонює рівнож усякого роду релігійні процесії на кладовищах чи в їх сусідстві.

Собор російської православної Церкви заграницею. В днях від 14. до 24. серпня ц. р. відбувся у Сремських Карлівцях в Югославії собор російської еміґраційної Церкви. Це вже другий з черги собор тієї Церкви. Як подають російські православні часописи, собор не обговорював ніяких політичних справ, а головну увагу в працях собору звернено на загально-церковні справи, на духове відродження російської еміґрації, місійну діяльність й ін. На пленарних зі-

браннях прочитано кілька рефератів. Перший реферат прочитав К. Ніколаєв н. т. „Православна Церква і віра в СССР“, що зробив на приявних сильне враження та викликав оживлену дискусію. Велике враження на приявних зробив реферат пароха російської парохії в Льондоні, о. Мих. Польського, якому вдалось у 1930 році, після довголітнього перебування по большевицьких тюрмах і концлагерах, втекти заграницю. — У своїм рефераті підніс він руйнуючий вплив совітської школи і побуту на дітей, підкреслючи при тому християнське самовідречення совітського населення. Лодиженський з Женеви підніс у черговім рефераті шкідливу діяльність „Світового союза вільнодумців“, емблемою якого у Франції є хрест, прикритий серпом і молотом, і який стоїть у тісних звязках з масонством. — Дальші реферати прочитали: ґр. Ю. Граббе (Про положення єрархії і духовенства рос. правосл. Церкви заграницею), протоєр. Бєловидов й ігум. Филип з Відня (Про уділювання науки релігії російським дітям), протоєр. Сокаль (Про освітну діяльність духовенства та виховання молоді), архиеп. Нестор Камчатський (Про основання „Братства Христової Руси“), архиепископ Богучарський Серафим (Про моральні основи софіянства). Крім того виголосили ще к ротші доклади: о. Орлов з Женеви, декан богословського факультету в Харбіні, архим. Василій (Про основання в Европі строго православного наукового заведення) і епископ Почдамський Серафим (Про можливість основання вищого духовного заведення в Німеччині).

Після рефератів собор приняв цілу низку резолюцій. Закінчив собор митр. Анастасій, взиваючи присутніх — зберегти і надальше єдність духа. Офіціяльне закінчення Собору — як і його початок — відбулося в Білгороді, в палаті сербського патріярха Гавриїла.

Православний Богословський Ліцей у Варшаві. На основі постанови, винесеної в переговорах між митр. Діонисієм і польським міністерством віроісповідань й освіти, відкрито з днем 1. IX. 1938 р. державний Православний Богословський Ліцей з трохлітним навчанням. На ліцей мають вступ ті, що покінчили загальноосвітню ґімназію. Цього року відкрито І. клясу ліцею, до якої вписалося 12 кандидатів, які здали вступний іспит і всі були приняті. Програма навчання складається з осьяких предметів: св. Письмо, основна богословія, цевковно-словянська мова, літурґіка з пасхалією, церковний спів, історія Церкви, мови — латинська, грецька, польська й німецька, та історія. Програма викладів передбачує дві години на тиждень і для рідної мови учнів, якою буде певно мова російська. Викладова мова в ліцею — польсь а. — Так отже заходи волинського українського громадянства, щоби, у звязку з загальною реформою шкільництва, оснувати богословський ліцей у Кремянці на Волині, під боком свого Владики і в середовищи, в якому кандидати будуть опісля

працювати, не повелися. В Кремянці ліквідується дотеперішня духовна семинарія (цього шк. року є ще в ній дві найвищі кляси — VIII. і IX.), що при одночасному розвязанні української приватної ґімназії (що істнувала там 20 літ) означає великий удар для невеличкого волинського українського шкільництва.

Торжества на честь преп. Йова в Почаїві. Цьогорічне свято на честь преп. Йова Желіза (10. IX) відбулося дуже торжественно. Ввиду того важкого положення, в якому находиться православна Церква в Польщі, до релігійного центру польського православія — Почаїва — зійшлися на той день тисячі богомольців, багато священиків і ціла православна єрархія з митр. Діонисієм архиепископом волинським Олексієм. У святі взяли участь й представники буковинського митрополита Висаріона, Касіян Богатирець, Сильвестер Ватрич і Володимир Дмитрів. Ця делеґація передала митр. Діонисієви по румунськи привіт від митр. Висаріона, на що митр. Діонисій подякував делеґації в польській мові та вручив їй відповідне письмо також у польській мові. Св. Літурґію відправляли усі владики. Виголошено дві проповіди в українській мові (це в Почаїві нечувана річ). Підчас свят на честь преп. Йова відбулась крім цього конференція усего епископату в справах православної Церкви в Польщі. — Волинська Духовна Консисторія відкликала Епархіяльне Зібрання, що було скликане на день 28—29. вересня ц. р.

Безбожництво як „наука“. Починаючи від 1939 року, в СССР у всіх школах буде введене навчання безбожництва. У звязку з тим „Педагогічний Інститут для підготови учителів безбожництва“ укладає список учителів тієї дисципліни. Рівночасно державне антирелігійне видавництво в Москві видало низку карикатур на Бога і визначніших хвистіянських Святих.

Ще одна жива станиця. (Реорґанізація Міщанського Союзу Кредитового у Львові). Ще в 1905-му році рухливий гурток нашого львівського міщанства покликав до життя Міщанський Ремісничо-Промисловий Союз, що його завдання окреслено словами: „Зєднати і піднести сили своїх членів для їхнього добробуту“. З членів першої Управи є до сьогодні активним співпрацівником і членом Надзірної Ради п. Василь Ґресяк, що багато поклав труду для розвитку Міщанського Союзу.

На підставі білянсів і друкованих джерел до історії Міщанського Союзу Кредитового треба признати, що він став відразу дуже поважною установою, так оборотами, як і особовим складом. Що торкається цього останнього моменту, то згадаємо тільки, що в Надзірній Раді працювали професори політехніки (Іван Левинський), адвокати (др. Ярослав Олесницький) і ин.

Між членами основниками знаходимо між іншими таких людей, як д-р. Ол. Сушко — тепер проф. унів. Америки, інж. Мудрак, д-р. В. Старосольський, д-р. Ф. Евин, бл. п. дир. Микола Заячківський, що працював у Н. Раді Союзу. Цей факт доказує найкраще вартість нашого міщанського середовища, що було притягаючим чинником для всіх інших станів.

Обороти Міщанського Союзу Кредитового вже в VI. діловому році виносили пів міліона австр. корон.

Війна і всі — в першу чергу валютові — її наслідки відбилися також на Міщанському Союзі Кредитовому. Всеж таки в останніх двох роках Міщанський Союз Кредитовий виказав деякий зиск.

Як довідуємося, в останніх тижнях Міщанський Союз Кредитовий приступив до основної реорґанізації й інтенсифікації своїх чинностей. В першу чергу відмолоджено Дирекцію, залишаючи в ній однак попереднього дир. Лотоцького, що провадив Міщанський Союз Кредитовий в найтяжчих часах.

З черги поширено і зремонтовано домівку (Руська 3/I.) Зараз потім Міщанський Союз Кредитовий зактивізував свої статутові аґенди. І так: есконтує римеси, приймає векслі до інкаса, приймає вкладки на книжечки (стан до сьогодні 27.100 зл.) і т. д. М. ін. Міщанський Союз Кредитовий розбудовує незнаний ще досі в нас рід щадництва, а саме будівельне щадництво. Його ціллю: дати можність кожній людині мешкати у власнім домі з городом — зі всіми новочасними й гиґієнічними уладженнями. Гроші, зібрані з будівельних ощадностей, вживається виключно на будівельні позички у висоті 2.000—30.000 зл., з призначенням на будову нового дому, будову і ремонт господарських будинків, розбудову і ремонт існуючого дому, купно нового дому або сирої будови, купно будівельної площі і ремонт варстату праці. Ціль така гарна і корисна, що можна у її здійсненні лише співділати. Маємо певність, що вже в найближчому році побачимо перші доми, сфінансовані Міщанським Союзом Кредитовим.

Новій, вірніше, відновленій Установі нашого міщанства, такого багатого славною традицією, бажаємо якнайкращих успіхів. М. Н.

Печатається за дозволом Митрополичого Ординаріяту у Львові
Видає Бог. Наук. Товариство
Редагує Колеґія. За редакцію відповідає о. П. Козіцький.

З друкарні „Бібльос", Львів, Японська 7. Тел. 214-78.

ЛБ АН УРСР
Ж. № 5064

I. ПРАЦІ ГР.-КАТ. БОГОСЛОВСЬКОЇ АКАДЕМІЇ

Т. I—II. Історія гр.-кат. Духовної Семинарії у Львові. Загальний погляд і попереджуючі установи, ст. 243, 8⁰.

Т. III. Історія гр.-кат. Духовної Семинарії у Львові від 1783—1810 р. [друкується].

Т. IV—V. Аскетичні твори св. Отця нашого Василія Вел. — Пер. з грецького митр. Андрей Шептицький, ст. XIV + 490, 8⁰.

Т. VI. о. Др. Василь Лаба: Біблійна герменевтика, ст. 148, 8⁰

Т. VII о. Др. Юліян Дзерович: Катихитика, ст. 178, 8⁰.

Т. VIII. о. Др. Ярослав Левицький: Перші українські проповідники і їх твори, ст. 196, 8⁰.

Т. IX. о. Др. Василь Лаба: Патрольогія ч. I. Початкова, донікейська доба, ст. 164, 8⁰.

Т. X. о. Др. Василь Лаба: Патрольогія ч. II. Розцвітна доба, ст. 217, 8⁰.

Т. XI. о. Др. Ярослав Левицький: Теорія церковної вимови, ст. 137, 8⁰.

Т. XII. о. Др. Василь Лаба: Патрольогія ч. III. Кінцева доба, ст. 147, 8⁰.

Т. XIII. Др. Володимир Залозецький: Огляд історії старохристіянського мистецтва, ст. 122 + XLII, 8⁰.

Т. XIV. Твори Митр. Андрея Шептицького: Пастирські послання до духовенства й вірних станиславівської епархії, ст. 257, 8⁰.

Т. XV—VI. о. Др. Андрій Іщак: Догматика незєдиненого Сходу, ст. 280, 8⁰.

Т. XVII—XVIII. о. Юліян Дзерович: Педагогіка, ст. 247, 8⁰.

Т. XIX. Др. Борис Кудрик: Огляд історії української церковної музики, ст. 144, 8⁰.

Т. XX—XXI. о. Ю. Дзерович: Катихизм.

II. ПРАЦІ БОГОСЛ. НАУК. Т-ВА

Т. I. Св. свщм. Йосафат Кунцевич: Матеріяли і розвідки з нагоди ювилею. Зібрав о. Др. Й. Сліпий. Ст 261, 8⁰.

Т. II. Dr. Jos. Slipyj: De principio spirationis in SS. Trinitate. P. VIII + 120, 8⁰.

Т. III. о. Др. Спирідіон Кархут: Граматика української церковно-словянської мови. Ст. XIX + 284, 8⁰.

Т. VI. Др. Володимир Січинський: Архітектура Катедри Св. Юра у Львові. Ст. 97 + XXX, 8⁰.

Т. VII—VIII. Др. Саломія Цьорох, ЧСВВ: Погляд на історію та виховну діяльність СС. Василіянок. Ст. 256, 8⁰.

Т. IX Михайло Возняк: У століття „Зорі“ Маркіяна Шашкевича (1834—1934). Нові розшуки про діяльність його гуртка. Частина перша. Ст. 1—146, 8⁰.

Т. X. Михайло Возняк: У століття „Зорі“ Маркіяна Шашкевича (1834—1934). Нові розшуки про діяльність його гуртка. Частина друга. Ст. 147—324, 8⁰.

ЛНБ им. В. Стефаника
ПРОВЕРЕНО-1987 г.

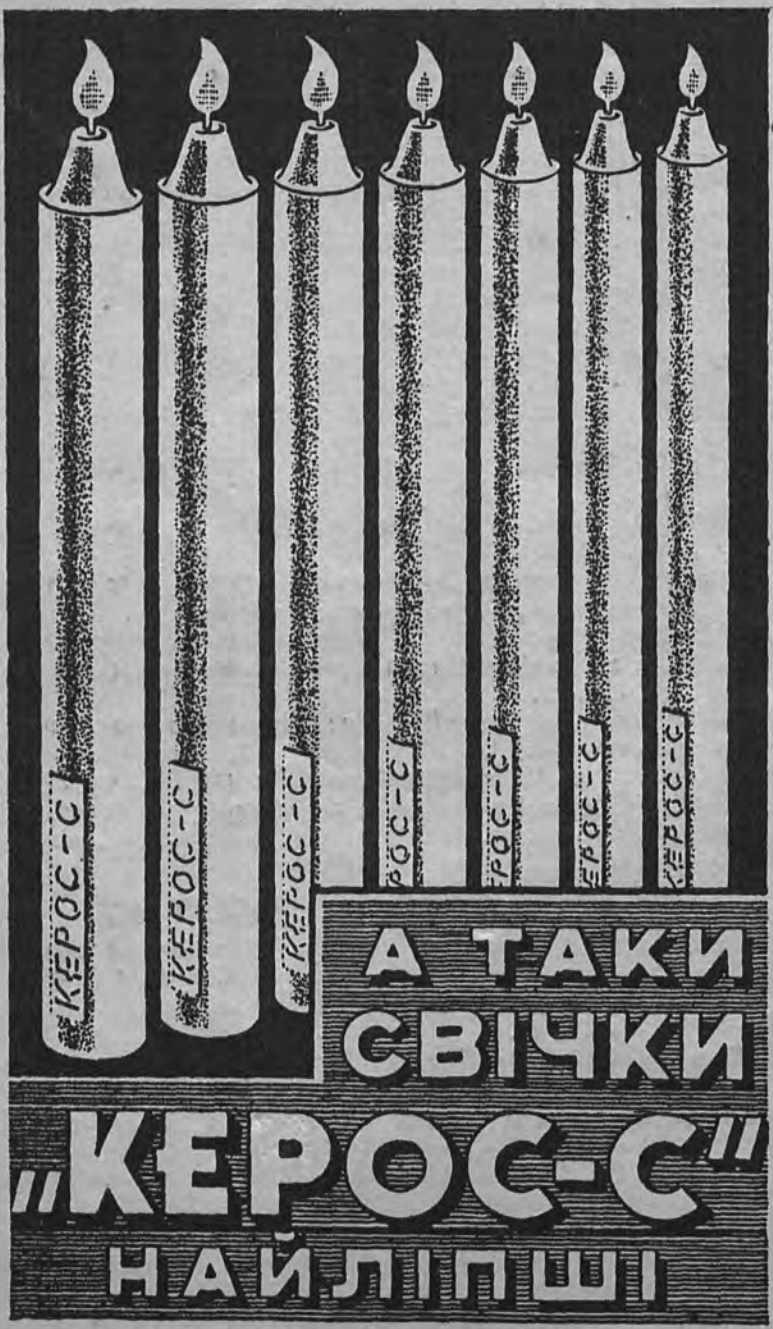

8767

НИВА

ЦЕРКОВНО-СУСПІЛЬНИЙ ЧАСОПИС

ПАДОЛИСТ

1938

ЗМІСТ:

	стор.
Редакція:	
Богословська Академія у Львові	385—387
о. Ректор Йосиф Сліпий:	
Десять літ праці Богословської Академії	387—390
о. Омелян Квіт:	
На актуальні теми	391—396
о. Іван Цимбала:	
В який спосіб повинен парох поборювати зменшення уродин в парохії?	397—404
о. Др. Володимир Фізоль:	
Святий Йосафат у світлі зізнань заприсяжених свідків	404—409
З голосів преси	409—416
Нові книжки	416—418
Всячина	418—424

Просимо тих Впр. Отців Передплатників яких адреса поштових урядів є змінена, подати це до відома Адміністрації, щоби ненаражувати нас на непотрібні поштові кари.

Позір!

Інж. арх. Евген Нагірний Львів, змінив адресу і тепер мешкає **вулиця Смульковського ч. 4.** (давна Окружна) напроти фабрики свічок „Керос.“ Доїзд трамваєм ч. 4. — останній перестанок на вул. Листопада.

Реверенди, папістики, пальта і футра

для Всч. Духовенства — на осінний і зимовий сезон

поручає **кравецька робітня**

В. ХОМИН, Львів, вул. Домініканська 11, тел. 283—95.

Рік XXXIII. Листопад 1938 Ч. 11

НИВА

Часопис присвячений церковним і суспільним справам

Виходить раз у місяць в $2^1/_2$ арк. з проповідничим додатком — в 1 арк. до кождого числа —

Передплата виносить 12 зл. річно. півріч. 6·— зл., чвертьрічно 3·— зл. для Америка 2·50 доляри річно.

Адреса Редакції й Адміністрації: Львів, вул. Коперника Ч. 36
Конто чекових переказів ч: 79.

Богословська Академія у Львові

(З приводу її десятиліття).

— „Від десяти літ, серед незвичайно важких обставин Богословська Академія, ця одинока вища українська школа, сповняє одно з найважніших завдань громадянства, себто держить високо прапор науки і знання і передає цей прапор многочисленним верствам української молоді, якій всі обставини утруднюють, а то й роблять неможливим доступ до осередків научної праці — університетів.

„Наука і знання — це, по християнській вірі і християнській обичайності, найбільша сила народів, це наймогутніша підпора культури, поступу та національної самостійности. Цим заслужила собі Богословська Академія на велике признання не тільки Церкви, але й цілого українського громадянства.

„Висловлюючи в імені Церкви це признання Вам, Високопреподобний Отче Мітрате, цілому Професорському Зборові і нашій духовній молоді, що так численно горнеться до столиць науки і знання, зґрупованих в Академії, висказуємо бажання, нехай Всевишній дасть нашій Богословській Академії, цій нашій славі і силі, діждатися і сотого ювилею існування, а в будучому столітті виховати многих учених мужів, що просвічуватимуть цілому Народові на шляхах всестороннього розвитку до могутньої і славної будуччини“.

З такими словами привіту звернувся Основник Академії, Високопреосвящений Митрополит Андрей Шептицький до виконавця своїх плянів і задумів, звязаних з Академією, Маґніфіценції Ректора о. дра Сліпого, — в день інавґурації (9. X. 1938) нового академічного року, що лишав за собою одно

БІБЛІОТЕКА НАУКОВ. Т-ВА ім. ШЕВЧЕНКА У ЛЬВОВІ

ЛЬВІВСЬКА БІБЛІОТЕКА АН УРСР № Ж 2056 П

десятиліття праці, яка, хоч і виконувана серед незвичайно важких обставин, принесла обильні плоди, бо за Божою поміччю була овіяна великою вірою і творчим запалом своїх працівників.

Інавґурація нового академічного року, а заразом нового десятиліття праці Академії, відбулася, як і щороку, з тим самим церемоніялом і з тою самою святочною церковно-науковою обстановою, що й попередніми роками. А всеж таки цьогорічна інавґурація відбігала дечим від попередніх.

Бо цеж не лиш зачинався новий період, але щось більше: завершувалося ціле десятиліття праці. Десять літ у нинішніх виїмкових часах, при безчисленних перепонах, це вже для самого існування неабиякий успіх. Та тут іде не про саме тільки існування, але про незвичайно творчу працю для Церкви і Народу.

На салі, де відбувалася святочна академія, панував глибоко-торжественний настрій. Кождий приявний, — духовний чи світський, старший чи молодий студент — переходячи в думці сучасні невідрадні обставини, серед яких приходиться нам жити й працювати, мусів признати велику вагу і значіння Академії та виконаної нею праці. Мимохіть родилася ще більша любов і привязання до рідної Церкви, під крилами якої схоронилася отся наша найвища школа, ріс подив і пошана й для тих, що її оснували та її вже десять літ ведуть і розбудовують.

Через десять літ кувалась у варстатах Академії наймогутніша зброя кождого народу — наука і знання, сперті на засадах християнської віри і моралі. За цих десять літ Академія здобула собі право горожанства серед усего українського громадянства. На неї, як на нашу найвищу школу по цей бік Збруча і як завязок власного університету, спрямовані очі всіх Українців. До неї з пошаною і словами найвищого признання підходять чужинці, бо вона стає наче амбасадою католицьких ідей і католицької науки на церковному Сході. Вона стала найбільш авторитетною виразницею церковно-релігійної думки, у науковім оформленні, Греко-католицької Церкви перед своїми, а ще більше перед чужими. Перед її тихою і невтомною працею мусіли схилити свої голови й усі ті песимісти, що не ворожили їй довгого існування.

Вона стає направду „нашою славою й силою“.

Вагу Богосл. Академії оцінимо ще краще, коли хоч побіжно кинемо оком на виконану нею працю, яку вкоротці змальовує промова Маґніфіценції Ректора на інавґураційнім святі, що її на іншому місці подаємо.

Та те, що вона досі дала, це тільки початки. Брак відповідних матеріяльних засобів, брак належного приміщення для її наукових робітень та інші причини спинюють розмах

її праці і не дають їй змоги осягнути вповні свої високі завдання і творчі аспірації.

В другому десятилітті свойого існування повинна Академія завершити свою орґанізацію, та чимскорше перетворитися у повний Український Католицький Університет, чого їй — на порозі нового десятиліття — усе наше духовенство щиро бажає.

Редакція.

о. Ректор Йосиф Сліпий.

Десять літ праці Богословської Академії

(Промова виголошена на інавґурації академічного року дня 9. жовтня 1938).

Саме минає 10 літ від оснування нашої Академії ВПреосв. Митрополитом Кир Андреєм. Минає це десятиліття в році, проголошенім ювилейним з нагоди 950-ліття хрещення нашої Батьківщини, а власне вже з нагоди більш ніж 1050 літ від уведення християнства на наших землях. Наше 10-ліття — це звено довгого ланцюха животворних діл Христової віри.

Християнство змінило впродовж короткого часу душу нашого народу, ублагороднило одиниці й ціле громадянство високими етичними засадами Христової віри, закріпило його опертим на Євангелії правним ладом, дало йому письмо і впровадило осяги тодішнього наукового світа в наше життя, передало йому з Византії управний і військовий лад, — одним словом, створило з розбитих наших племен один суцільний нарід в одній з наймогутніших тодішніх держав. Міліони й міліони здвигнених храмів і високомистецьких творів були виявом високо-здібної душі, що на своїх землях перетворювала византійську культуру, найвищу в тодішньому світі.

Єрархія, світське й монаше духовенство, парохії та монастирі густою сіткою вкривали нашу землю і були головними носіями могутньої духової стихії, якою по всі часи була Христова віра і носіями української культури. Надприродна благодать і св. Тайни завершували душі і піднімали їх у вічні небесні простори.

Тому не диво, що французький епископ Ґотіє Савейр, якого Генрих І. післав старатися о руку доньки Ярослава Мудрого Анни, сказав про Україну, що це „край більш обєднаний, щасливіший і більше могутній, знатніший і культурніший, ніж Франція“.

А навіть у часі татарського лихоліття і пізнішого бездержавя Христова віра обєднувала наш нарід і не дала йому счезнути з лиця землі.

Одною з найбільш незаперечних заслуг, які поклало християнство для людства, а зокрема для українського народу, було ширення освіти і здвигнення шкіл.

Наша Академія — це нове свідоцтво повищого твердження і вияв християнського творчого духа в часах всенародньої скрути. Хай короткий погляд на 10-ліття важкої праці нашої Академії утвердить нас у цьому переконанні. Не стану шукати краснорічивих слів, щоби представити діяльність Академії, — але самі діла й числа хай говорять про себе.

Розбиті всесвітньою війною, ми не могли і не вільно нам було створити свою високу школу; лише католицька Церква дала нам цю спромогу. Під її омофором зорґанізував наш ВПреосв. Митрополит, на зразок існуючих уже на Заході католицьких університетів, Богословську Академію з двома виділами: фільософічним і теольоґічним. У ній викладало впродовж десяти літ крім ВПреосв. Митрополита 8 звичайних професорів, 6 надзвичайних, 6 доцентів і 18 заступників професорів, разом 39 сил.

В першу чергу мушу з вдячністю згадати тих, які сповнили свій обовязок і відійшли від нас у вічність: о. Д-р Діонисій Дорожинський (1930) і Д-р Роман Ковшевич (1930), професори канон. права, о. Д-р Спіридон Кархут (1931) проф. церк.-слов. мови, о. Д-р Іван Фіґоль (1933) проф. проповідництва, проф. Іван Бабій (1934) лектор грецької мови — і 8 студентів: Витвицький-Січка Степан, Снилик Лев, Барановський Августин, Кирилович Теодор, Мурій Борис, Мельник Омелян, Костів Володимир і Гринчук Ярослав. Вічна їм память.

Переведено іменування звичайних професорів: о. Д-ра Теодосія-Тита Галущинського ЧСВВ, о. Д-ра Йосифа Сліпого, о. Др. Тита Мишковського (1928), о. Д-ра Спіридона Кархута (1929), о. Д-ра Ярослава Левицького, о. Д-ра Василя Лаби, Д-ра Миколи Чубатого (1932), о. Д-ра Миколи Конрада (1936). Далі переведено іменування надзвичайних професорів: Д-ра Миколи Чубатого (1929), о. Д-ра Діонисія Дорожинського, о. Юліяна Дзеровича (1930), о. Д-ра Андрія Іщака (1932), Д-ра Володимира Залозецького (1936), Д-ра Константина Чеховича (1935). Доцентами іменовано, по переведенні габілітацій: о. Д-ра Сп. Кархута (1928), о. Д-ра Яр. Левицького, о. Д-ра В. Лабу (1931), о. Д-ра А. Іщака (1932), о. Д-ра Льва Глинку (1933), о. Д-ра М. Конрада. Покликаними надзвичайними професорами були: Д-р Роман Ковшевич, Д-р Іляріон Свєнціцький, Д-р Олександер Надраґа, Д-р Іван Крипякевич. Покликано теж доцента українського університету в Празі Д-ра Ярослава Пастернака. Заступниками професорів були: Преосв. Д-ра Іван Бучко, о. Леонід Лужницький, о. Д-р Ігнат Цегельський, о. Степан Рудь, о. Йосафат Скрутень ЧСВВ, о. Д-р Сампара, о. Д-ра Іван Фіґоль, о. Д-р Володимир Максимець, о. Д-р Богдан Липський, Д-р Мирон Вахнянин,

Д-р Юрій Полянський, Павло Зимак, Д-р Михайло Соневицький, Д-р Борис Кудрик, о. Д-р Іван Чорняк, о. Д-р Іван Гриньох.

Ректором весь час був о. Д-р Йосиф Сліпий, проректором о. проф. Д-р Тит Мишковський, деканами: Теольоґічного Виділу о. Д-р Т. Галущинський, о. Д-р С. Кархут, о. Д-р Т. Мишковський, відтак о. Д-р Яр. Левицький і о. Д-р Василь Лаба; на Фільософічнім Виділі зпочатку деканат провадив о. Ректор, а відтак був деканом о. Д-р М. Конрад. Секретарем Академії був о. Петро Хомин, а квестуру провадив о. Петро Козіцький.

Програму викладів оголошувано друком, тому про виклади ширше не згадуємо.

Зокрема треба підкреслити діяльність десяти семинарів, а саме: доґматичного під проводом о. Ректора, біблійного (о. Галущинський і о. Чорняк), правничого (Д-р Ковшевич і о. Д-р Л. Глинка), історії Унії (Д-р М. Чубатий), гомілєтичного (о. Д-р Ів. Фіґоль і о. Д-р А. Іщак), катихитичного (о. Юл. Дзерович), історії України (Д-р Ів. Крипякевич), мистецтва (Д-р Вол. Залозецький), соціольоґії (о. Д-р М. Конрад) і церковно-словянського (Д-р К. Чехович). На них виготовлено багато праць, з яких декотрі були оголошені друком і нагороджені Ректоратом Академії. Також оголосив був Ректорат конкурс на музичні твори. Крім того дуже багато статтей і розвідок поміщували студенти в часописах „Мета“, „Діло“, „Христос Наша Сила“ і ін., та в місячниках „Нива“, „Богословія“, „Пресв. Богородице“ і др. Деякі семинарі почали свої окремі видання, як історичний — „Архів семинара історії“, церковнослов. семинар — журнал „Слово“.

Наукову діяльність, крім викладів, зазначила Академія 21 томами „Праць Гр.-Кат. Богосл. Академії у Львові“. Про їх наукову вартість і нашу наукову зрілість та працездатність висловлювалися польські і заграничні вчені з найбільшим признанням.

Слухачів, майже зі всіх наших епархій, було в першому десятилітті 2.718 звичайних і 33 надзвичайних, з того 415 абсольвентів, а саме в р. 1928—31 — 116, в 1932—34 — 63, в р. 1935. — 49, в 1936 — 60, в 1937 — 66 і в 1938 — 61.

Як конечне доповнення повстала при Академії бібліотека з науковою робітнею. Бібліотека числить тепер 5939 томів. Нею завідує м-р Ярослав Чума. Помагали в бібліотеці абсольвенти Роман Литвин, Омелян Гадзевич, Володимир Харина і Маріян Войновський, Фреквенція в науковій робітні дорівнує фреквенції в нашій найбільшій бібліотеці Наук. Т-ва ім. Шевченка.

Як дальший осяг Академії треба назвати Музей, який, під управою Д-ра Михайла Драґана, числить 1321 експонатів. Він виповняє 5 саль і великі коридорі, а своєю вартістю дорівнює іншим нашим музеям.

Адаптовано і розмальовано салі з приборами. Розмальовували артисти: Ковжун, Музикова і Гординський. Технічним співвиконавцем був Дм. Якимович.

Назовні Академія брала участь на зїздах у Велеграді, Пінську, Відні, Сольногороді, на конґресах славістів у Варшаві і византольоґів у Римі та на Унійнім Зїзді у Львові.

З вдячности здвигнула Академія свому Основникові величавий памятник 5 м. висоти, долота різьбаря А. Коверка, — перший у Львові український памятник.

В 1934. р. витала Академія Апостольського Візитатора о. Івана Гудечка, який висловився дуже прихильно про нашу установу.

Безупинні старання в Римі о право надавати докторати не увінчалися успіхом лише з огляду на політичні відносини.

Цей короткий огляд кінчу словом бельґійського вченого, що назвав нашу академію „magnifique réalisation scientifique dans l'Orient catholique. En ces quelques années, l'Académie de Lwow s'est élevée au niveau des meilleures facultés théologiques de l' Europe". („величавою реалізацією католицької науки на Сході. В цих кількох роках Львівська Академія піднеслася на рівень найкращих теольоґічних фякультетів в Европі). І дійсно. Академія здобула собі в наукових колах славу поважної наукової установи.

Зокрема хочу доповнити ще звіт за 1937—8 рік. Ректором на 4-те трьохліття іменований знов о. Д-р Йосиф Сліпий, проректором о. Д-р Т. Мишковський, деканом на Теольоґічному Факультеті о. Д-р В. Лаба, на Фільос. Фак. о. Д-р М. Конрад. В Професорськім Зборі не зайшли зрештою ніякі зміни. Підготовлено дві габілітації, які будуть переведені в наступнім році. Унормовано також справу іспитів і створено комісію для східнього права.

З видавництв випечатано 30 аркушів II. частини Історії Семинарії, видано XIX. том „Праць Академії" (Д-р Б. Кудрик: Огляд історії української церковної музики) і XX. та XXI. том (о. проф. Юліян Дзерович: Катихизи). З нових семинарів повстав соціольоґічний, що його провадив о. Д-р М. Конрад.

Бібліотека мала прибутку 2509 томів, а музей 138 предметів.

Абсольвентів було 61, слухачів у зимовім семестрі 287, у літнім 280.

До цих сухих фактів і цифр за перше десятиліття не буду додавати ніяких пояснень.

З благословенням Високопреосвященного Митрополита і з оцим своїм дотеперішнім дорібком вступає Академія в друге десятиліття своєї праці — дай Боже ще, успішнішої, ніж дотепер.

о. Омелян Квіт

На актуальні теми.

1. Вороги сучасної дітвори й молоді.

Усе так буває, що дитячі-молодечі літа бувають веселі, безжурні, а при цьому нераз дуже збиточні, пусті, ба навіть з лихими привичками і промахами. Але на це немає ради, бо це, кажемо, такий вік. Перемине, перешумить, і знову дитина буде, як людина. І згадуючи опісля свої спомини з дитячих літ, людина сама себе осудить та буде сміятись з себе і дивуватись, як можна було тоді це або те робити? І певно скаже: дурний я був, та пустий, але такий був мій вік.

Всякі блуди і хиби бувають в дитячому та молодечому віці, і якось людина з них виростає. Одначе у час нинішнього зіпсуття і морального запустіння ми бачимо в молоді, а то і в малих дітей такі хиби, промахи і налоги, які готові зломити людину на ціле життя. З них людина не вишумить, бо вони вже руйнують її тіло і душу, та кладуть живим трупом на смітник. Тому вже тепер треба звернути увагу на ці налоги нашої молоді і лікувати її хоробливий стан.

Перший такий наліг, що руйнує нашу молодь, це курення тютюну. Справді це хороба не нова, бо молодь все потайки пробувала цього „привілею“ старших. Хоч були строгі заборони, та всеж таки спритні молодики, як ніхто не бачив, таки пакнули собі папіроса. Та всеж таки є ріжниця між давним куренням, а нинішнім. Давніше пробували курити десь далеко на полі за коровами пастушки. Малі наслідували старших, крутили собі папіроса з кукурудзянки або листя, але це скоро приводило їх до нудів, і по кількох пробах давали спокій. Хіба наймити і фірмани скорше здобували собі пару сотиків, і купували правдивий тютюн. Часами закурив собі папіроса якийсь старший ґімназист, але десь тайком за містом, або на „кавалєрці“, або хоч в уступовому місці. Зате нині бачимо, як усі поголовно, і то явно-славно курять. Молоденькі ґімназисти курять на вулицях, на спортових грищах, в поїздах, та інших публичних місцях. Навіть малі шкільні діти купують папіроси і налогово курять. Малі підростки навіть в хатах, і то в приявности своїх родичів курять. А про старших нема що й казати. Крадуть і курять.

Отож нинішній наліг курення, це немаловажна річ. Бо цей наліг заправляє дітей до злодійства, вбиває їх память до науки, нищить їх молоденький орґанізм, і дає громадянству самих хирляків і сухітників.

Другий наліг, подібний до першого, це пиянство. Можливо. що декому трохи тяжко повірити, щоби дітвора запивалася алькоголем, на жаль, у нинішній час це дійсна правда. Слід-

куючи за рухом молоді, я мав нагоду переконатися, як один молоденький ремісник, який щойно зачав термінувати і дістав з дому 15 зол., за один вечір пропив їх з своїми ровесниками в ресторані. В одному містечку я бачив, як один школяр з V кляси вселюдної школи в часі перерви вибігав до шинку і купував собі шклянку пива. Один управитель сирітського захисту оповідав мені, як один хлопчина з II кляси всел. школи зачасто просив грошей на шкільні прибори. Та вкінці управитель дослідив, що оцей маленький хлопчина по дорозі вступав до ресторану і купував собі чарочку горілки. А що ж говорити про нинішню парубоцьку забаву, гульню і пиятику. У деяких несвідомих селах пють денатурат. Чи ж це не божевілля, не руїна?

Третій грізний ворог сучасної молоді, це зла література, що описує неморальні сцени і сексуальні збочення. І давніше попадала в руки молоді лиха книжка, але її читали лиш деякі тайком. Натомісць нині всі заражені оцим друкованим трійлом. Огидні, неморальні книжки з порноґрафічними ілюстраціями продається нині по всіх кіосках, книгарнях і складах, виставляється за виставами, а молодь масово їх купує і читає, і то не тільки по містах, але й по селах. Читають старі, читають молоді. Малі діти навіть до школи з собою їх приносять. І чого навчаться діти з оцих книжок? Розпусти і більш нічого.

Четвертий небезпечний ворог сучасної молоді, це спорт. Оця думка може трохи незручно висказана. Бо в дійсности спорт для молоді конечний і він приносить дуже богато добра, як для духового гарту, так для фізичної справности і здоровля тіла. Особисто спорт дуже люблю і пропаґую його, одначе коли кажу, що спорт є ворогом нинішньої молоді, то маю на увазі те, що молодь здебільша не розуміє властивого завдання спорту і захоплюється ним аж до пересади. Спорт розуміють стільки, що копнути мяча і противника набити. Буває, малий хлопчина молитов не вміє, не памятає ні одної дати з історії України, не знає на память ні одного вірша рідної літератури, зате знає на память цілі табелі спортових розгривок, знає на память усіх змагунів спортовців, знає усі дати і місцевости спортових змагань, усі грища, навіть суддів. А це вже хіба хоробливе явище. Кожної неділі й свята цілу Службу Божу і Вечірню пересидить на спортовому грищі, а яка там розмова і поведінка між молодю без опіки, це знають усі, що ходили коли на змагання і приглядалися цій дітворі.

Є ще богато інших злих впливів, які деправують душу сучасної дітвори і молоді, та хоч на отсі важніші звернім свою увагу і спрямуймо в цьому напрямі душпастирську працю. У сповідях, ексортах, роколекціях, та при інших нагодах пятнуймо ці хиби і налоги нинішньої молоді, та остерігаймо перед погубними їх наслідками. Треба звести без-

пощадну боротьбу з куренням тютюну й алькоголем, як гріхом самовбивства проти V. Божої заповіді. Відповідними науками, ілюстраціями і поширенням між молоддю журналу „Відродження“ можна чи одну дитину вирятувати з цього убивчого налогу, яким є тютюн і алькоголь. Треба в особливший спосіб звернути увагу молоді на гріх нечистоти проти VI. заповіді Божої, яким є читання огидних книжок і неморальних пісень. В сповідях зобовязати до нищення неморальних книжок, натомість поручити читати книжки гарні і добрі, релігійного, чи світського змісту. Вкінці треба вияснити дітям і молоді властиве значіння всякого роду спортів і підкреслити їх добрі прикмети, якщо вони у відповідний час служать для гарту духа і фізичної заправи тіла. Та водночас належить і те підкреслити, що спорт є тяжким гріхом проти III. заповіді Божої і II. заповіді церковної, якщо його виконується, або оглядається в часі церковного богослуження.

Викорінюючи оці головні налоги сучасної шк. дітвори і молоді, треба доконче порозуміватися з їхніми родичами, бо є багато таких родичів, що зовсім не знають, або не здають собі справи, у яких страшних налогах поринають їх діти. Коли ж скорше довідаються про те, будуть більше слідкувати за рухами своїх дітей і в час завернуть їх знад берега пропасти. Бо дитина, що курить, пє, читає злу книжку, або стає хоробливим маняком спорту, направду стоїть над берегом пропасти. Тож рятуймо нашу дітвору перед погубними впливами нинішнього часу, бо від моральної вартости цеї дітвори залежить майбутнє української нації.

---

2. Найбільше дитяче торжество.

Це вже всім відома річ, що наймилішим спомином на ціле життя є перша св. Сповідь і перше св. Причастя. Бо тоді направду людина була щасливою, святою, янголом у людському тілі. Пережиті враження у цих щасливих хвилинах не забуваються до самої смерти. Навіть якби хтось у пізнішому віці попав у грішне життя, закаменів у свойому серці, навіть щоби відступив від віри і вирікся Христа, то спомин першого св. Причастя бодай від часу до часу таки відозветься у його совісти і засоромить його грішне життя. Бодай на смертній постелі, а таки не одного вже цей спомин з Богом поєднав.

На жаль, деякі душпастирі самі не доцінюють ваги цеї хвилини у переживаннях дитячого віку і день першої св. Сповіді і св. Причастя проходить у всіх якось непомітно, без особливших настроїв і вражінь. В деяких парохіях цей день відбувається з великим приготуванням і торжеством, та в інших звичайно так буває, що священик на годинах релігії в школі виголошує дітям кілька сухих доґматичних наук про

св. Тайну Покаяння та про Пресв. Евхаристію, назначує дітям якийсь день, найрадше неділю, і діти приступають до першого св. Причастя. Можливо, що вони теоретично навчені, але не розположені чуттєво, цей до того з упередження залякані ріжними страхами, без памяти приступають до св. Тайн і стільки враження у них, що вже відбули оцю першу спробу у свойому духовому житті. Тому треба трошки більше труду доложити і таки трохи інакше приготовити цей день першого св. Причастя. Цей день має бути великим святом і торжеством не тільки для самих діточок, але і для їх батьків, для цілого села чи містечка і цілої Церкви.

Найперше треба вже від початку шк. року аж до весни поучувати дітей в школі про св. сповідь з її складовими частинами і про св. Причастя. При цьому треба доконче користуватися всякими прикладами, оповіданнями й порівнаннями, щоби діти хоч трохи порозуміли цю глибоку Тайну, якою є Пресв. Тайна Евхаристії, і навчилися іспитувати свою совість. Головно покласти вагу на те, щоби усунути з душі дітей цей встид і страх, з яким приступають до св. Сповіді, а замісць цього розбудити у їхньому серці велику любов і тугу до Евхаристійного Ісуса.

Хоч на два тижні уже перед самим св. Причастям треба збирати дітей в пополудневих годинах таки до церкви і тут виголошувати відповідні підготовчі науки і практичні вказівки, як поводитися в церкві в часі сповіді, Сл. Божої і св. Причастя. Такі поучення в церкві, з відповідними молитвами і піснями, зовсім інакше ділають на дітей, як науки в школі. При цьому можна заповісти, щоби сходилися на приготування також і ті діти, що не мають змоги ходити до школи, н. пр. каліки, уломні, опущені, зайшлі, наймити та інші. Особливо по містах їх усе чимало знайдеться.

Священик може взяти собі до помочі кількох здібніших дітей з найстаршої кляси і їм поручити, щоби перепитували діточок катихизмові правди, та поучували, як приступати до св. Сповіді і св. Причастя. Бо нераз і священик так дитині не пояснить всього, як дитина дитині.

В міжчасі треба заохотити дітей, щоби родичі посправляли їм після своєї спромоги біленькі убраннячка, суконочки, вельончики, стяжечки, свічечки, а молитовничок таки доконче. Біленький стрій робить дуже миле враження, а горіючі свічечки створюють відповідний настрій. Безперечно, що не всюди удасться це перевести, та все ж таки хочби і в інакший спосіб, треба якось подбати за однозгідність в уборах бодай приблизно.

Сам день св. Причастя треба визначувати на будному дні, та ніколи в неділю, чи в свято. Бо неділя сама собою є торжеством і діти тоді губляться між натовпом людей. Натомість пристроєні на будному дні, звертають на себе увагу

всіх людей. Тай варті вони цього, щоби їм визначити окреме свято і школа тоді дуже радо дає вільний день від науки.

Службу Божу для дітей треба визначити на ранішню годину, тому, що як Служба Божа правиться пізно, діти під впливом особливших вражінь і незвичні бути натщо, мліють і падають з ніг, а це робить прикре враження і замішання. Перед Службою Божою діти, святочно прибрані, сходяться до школи. Сюди теж приходить в церковних ризах священик і процесійно провадить діточок, уставлених в пари, до церкви. При вході відчитує відповідні молитви і покроплює свяченою водою. На Службі Божій доконче повинні бути родичі дитини, батько і мати, бо це найбільше радісна хвилина для їх дитини і родини.

Перед самим св. Причастям душпастир виголошує ще коротеньку проповідь до дітей, а після Служби Божої роздає дітям образці, як памятку першого св. Причастя, але не звичайні, маленькі, тільки більші, окремо до тої цілі призначені з відповідним написом. „Достава“ у Львові що року має на складі гарні, нові видання. Звичайно діти самі собі складають гроші на ці образці. Для зовсім бідних й опущених дітей можна перевести під церквою збірку, або призначити окрему тацу, а хочби і з власної кишені доложити, а таки треба подбати, щоби кожна дитина дістала цей образець. Бо цей образець, це дуже важна річ. Його дитина оправить в рямці, повісить на стіні, і скільки разів гляне на нього, усе пригадає собі радісний спомин свого першого св. Причастя.

Дуже побажаним було би, щоби по Службі Божій зробити з дітьми спільну знимку, хоч би прийшлося спроваджувати фотоґрафа. Спільна знимка з першого св. Причастя, це теж буде чи не наймиліший спомин для дітей на ціле життя. На оцій знимці усе побачить себе в ангельській подобі і в гурті подібних ровесників, з якими буде старатися усе жити в такій приязни і любові, з якою всі враз колись приступали до першого св. Причастя. Одну знимку можна побільшити і примістити її в якійсь установі. Може якраз оця спільна знимка на видному місці буде здержувати дітей — пізніших громадян — перед всякою сварнею, незгодою і роздором, та буде обєднювати їх в одну християнсько-національну родину для великих, спільних змагань.

Дуже теж побажаним булоб влаштувати для дітей спільний сніданок. Це річ зовсім проста і некоштовна, а великої ваги. Принесуть мами по трошки молока, спечуть два бохонці хліба, чи дві булки, і під церквою, чи десь в садочку на приходстві нехай засядуть діточки хоч раз у житті до спільного, братолюбного стола. Це теж залишиться глибоко в памяті діточок, і теж може буде оцим товчком до братолюбної допомоги одних одним у їхньому будучому громадянському житті.

Це все річі, на перший погляд, може не суттєві й дріб-

ничкові, та всеж таки саме оці дрібниці складаються на торжество першого св. Причастя і задержують милий спомин у памяти дитини. Можливо, що не всюди дасться їх усіх виконати і перевести, але хоч деякі таки напевно всюди можна. Не сміємо допустити до того, щоби так важна хвиля у житті діточок пройшла непідготовано, непомітно, безслідно, без вражінь. День першого св. Причастя мусить заволодіти не тільки душею діточок на ціле життя, але він мусить теж сколихнути почуваннями і серцем родичів дітей, і всіх парохіян даної місцевості. День першого св. Причастя мусить всюди стати великим торжеством і парохіяльним святом.

Ще йде про те, в якому часі й віці повинні діти приступати до першого св. Причастя? Отже найкраща пора, це весна під кінець шк. року в II. клясі. Не відкладати на час шк. ферій, бо в часі ферій діти розгублені по домах і не виявляють ніякого збірного життя.

Але є голоси, які є за тим, щоби діти приступали до першого св. Причастя щойно в III. клясі, бо, мовляв, вони в II. клясі ще дурні і не розуміють. Одначе уважаю, що такі голоси не мають важнішої рації. Бо треба зважити те, що діти вже у 7 році життя приходять до розуму, і вже добре розуміють, що добре, а що зле, грішне. Нині зачинають діти ходити до школи щойно по скінченні 7 року життя, так що у II. клясі вони вже кінчать 9 років життя. А це вже хіба вистарчаючий вік, щоби дитина висповідалася, тимбільше, що у час нинішнього зіпсуття діти аж забагато знають грішного життя, і нераз доконують таких злочинів, що й вірити не хочеться. Навіть якби у II. клясі трапилася дитина тупоумна і виглядало, що вона мало що розуміє, то і її не конче добре відлучувати від гурту і відпихати на слідуючий рік. Бо раз, що тоді дитині дуже стидно і прикро, і чує жаль до свого о. катихита, а по друге, як вона є з природи тупоумна, то ледви чи в III. клясі вона богато більше помудрішає. Може вона вже кілька літ ходила до I. кляси, може і II. репетує. Автім знаю з досвіду, що багато дітей у III. клясі загалом перестають ходити до школи. І колиж вони нарешті приступлять до першого св. Причастя? Хто їх приготує?

Тож не боронім дітям приступати до св. Тайн. Таж читаємо в історії Церкви, що колись, в часі перших віків християнства, навіть маленьким дітям приносили родичі св. Причастя до дому. Того, чого ми не годні навчити дітей, навчить, доповнить і просвітить Господь своєю благодаттю. Нехай лиш діти бажають Христа і люблять Його, а Він не погордить їх простеньким, щирим серцем, і поведе дитину дорогою спасення. Заохочуймо відразу діточок до частого св. Причмстя, щоби з любовю і спрагою душі приймали цей Корм небесний, і мали силу опертися всяким злим впливам і спокусам і як в дочасній, так і вічній батьківщині здобули собі гідне місце.

о. Іван Цимбала

В який спосіб повинен парох поборювати зменшення уродин в парохії?

(Реферат на деканальнім соборчику в Скалаті, дня 9. листопада 1937)

Є обовязком кождого священика-душпастиря в парохії поборювати зменшення уродин, яке під сучасну пору застрашаюче і грозить вимертям народу. Душпастир повинен якнайчастіше навчати парохіян в церкві і поза нею, у релігійних чи світських товариствах про те:

1. Що таке родина, в тіснішому значінні — супружжа, та яка його ціль.

2. Значіння родини в житті суспільнім, церковнім і народнім.

3. Що родини без чисельного потомства, які йдуть за модерними кличами вигідного, безпотомного, а при тім розпусного життя, це найбільші вороги Б га і гробокопателі свойого народа.

Про ці справи треба часто говорити длятого, бо замовчання, чи легковаження цих преважних справ може страшно пімститися на нашім народі, як це вже почасти діється в деяких державах (нпр. Франція, Росія). Паризький професор П. Біро, говорячи про упадок моралі у Франції, приписує вину мовчанці духовенства, яке повинно було завчасу вдарити у дзвін на трівогу.

Високопреосвящений Митрополит Андрей Шептицький, ще як Станиславівський епископ, у II-ім своїм посланні так пише в цій справі: „Порядок родинний є підставою цілого ладу суспільного. Не на много придадуться і одинцям і цілій суспільности заможність, просвіта, патріотизм, коли в родині не буде захований лад і свята ціль родини зродження і виховання потомства. Слабою буде хата, котра поставлена зі спорохнявілих стовпів та дилів; слаба і нещаслива суспільність, котра складається з слабих, малочисельних родин. Пуста праця хотіти для загалу запевнити добрий буг, силу і щастя, а не дбати про те, що є першим услівям щастя, могутности і сили суспільного орґанізму“.

Щож таке родина?

Родина це найбільш досконале товариство на землі, а заразом і найстарше, бо початком своїм сягає ще раю. Як чоловік є твором рук Божих, так і родина є установою Божою, походить від самого Творця. Родину сотворив Бог в раю, коли то сотворив прародичів, Адама і Еву, та сказав до них: „Ростіть і множіться і наповняйте землю“ (Бит. 1. 28). Мужа і жінку сотворив Господь Бог і їм обоїм прика-

зав у взаїмнім товаристві, в подружжі, сповняти повищу ціль. І та родина була природною родиною. Але ця природна родина не удержалася довго в такій формі, як її установив Господь Бог в раю. По втраті райської щасливости затрачувалися у людській памяти і всі правди, Богом обявлені, а з ними затерлося і поняття природної родини. Однак у всіх народів лишилося одно спільне поняття про родину, а саме — поняття святости родини. Майже всі народи уважали і досі уважають супружий союз за щось святе, а не за звичайний контракт, як це сьогоднішний большевицький і грішний світ уважає.

Як вище згадано, це святе супружество, установлене Богом в раю, з часом підпало великому зіпсуттю і то у всіх народів, з причини введення многоженства та розводів.

Щойно Ісус Христос, який прийшов на світ, щоби дати свідоцтво правді і доповнити Старий Завіт та освятити людей, привернув і супружество до первісного стану, в якім воно було ще в раю, а кромі того підніс це природне супружжа до достоїнства св. Тайни.

Християнське супружжа-родина, це досмертний, нерозлучний союз, заключений між двома законними особами ріжного полу, Богом установлений, головно для розширення людського роду, якому Господь Бог витичив ясну ціль його існування на землі, а Христос Спаситель підніс до достоїнства св. Тайни. На цім християнськім подружжі, на цім нерозлучнім союзі, на цій святій, великій Тайні опирається християнська родина. Католицька Церква, яка стоїть на сторожі Божих законів і береже св. Тайни, бачучи, як дивиться грішний світ на св. Тайну супружжа, пригадала наново цілому світови устами св. Отця Пія XI в Енцикліці „Casti Connubii“ науку про супружжа, а ця наука непомильна. Ось її головні думки:

1. „Подружжа не установили люди, але Бог, Творець цього самого сотворіння і Той, що це сотворіння відновив. Христос Господь утвердив супружжа, законами зміцнив і підніс; ці закони не можуть підлягати ніяким людським поглядам, ані взаїмній умові супруг.

2. Головною ціллю супружжа є родження і виховування потомства.

3. Супружжа є нерозривне: „Що Бог злучив, чоловік най не розлучує“.

4. Християнське супружжа є св. Тайною.

Св. Августин у свойому творі „Про добре подружжа“ (гл. 24 ч. 32) — каже, що найбільшим даром подружжа це потомство, супружа вірність і св. Тайна. Ці три чинники містять у собі суттєвий зміст християнського подружжа. А на иншому місці каже, що потомство має бути приняте з любовю, з добротою доглядане, побожно виховане.

Як бачимо, перше місце між добрами супружжа займає потомство, яке є дійсно ціллю супружжа. Тому Св. Отець напоминає: „Священик повинен якнайчастіше з проповідальниці і в св. Сповіди поучувати нарід, як великим Божим добродійством і благословенням супружжа є дитина. Видно це і з достоїнства чоловіка і найвищої цілі. Бог бажає, щоби люди розмножувалися не тільки в тій цілі, щоби істнували і наповняли землю, але далеко більше в тій цілі, щоби почитали Бога, пізнавали Його, любили Його і тішилися посіданням Його по вічні часи в небі, за яким всі цілим серцем тужимо. Ся ціль, унаслідок дивного вивищення чоловіка Богом до надприродного порядку, перевищає людський розум. Нехай християнські родичі застановляться над тим, що їх задачю є не тільки розмножування і зберігання людського роду на землі, а навіть не тільки виховання якоїсь скількости почитателів правдивого Бога, але збільшення числа дітей Христової Церкви, зродження небесних мешканців і Божих домашніх (Єфес. II. 19), щоби нарід, посвячений службі Бога і Христа, з дня на день помножувався“.

Як бачимо, супруги повинні уважати дітей, якими їх наділяє Божа рука, за найбільший скарб, якого зужиють не тільки на користь свою і свойого народу, який, щоби бути могутнім, мусить мати многочисельні родини, а колись ті супруги, які принимали діточок з Божої руки, з вдячним серцем, без спротиву Божій волі, будуть напевно щасливі на землі, і колись засядуть з тими діточками до вічної вечері у небесній країні, „бо чужоложники і розпусники царства Божого не наслідять ніколи“. Щаслива та суспільність, що має християнські родини. Бо в нинішніх часах не бракує й инших родин. Є родини і парохії, що жиють після засад світа і вони називаються світовими родинами, т. зв. модерними, які практикують супружий онанізм, розводи, вільну любов і т. д. (большевія), а є й інші родини, які не жиють ані після засад Христових, ані після засад чисто людських — світових, лише після засад злого духа, і вони називаються діявольськими родинами.

II.

Як уже було сказано, Бог, благословляючи перше супружжа, дав йому ціль розмножування людського роду, а що Бог хотів, щоби були окремі народи, бажає, щоби родини свойому народови достарчували все нового покоління, що йде на зміну старому. Длятого родина є важним і могутнім чинником в житті цілої суспільности. Родина в житті суспільнім, всенароднім є тим жерелом, з якого випливає життя на цілу націю. Родина є тим огнищем, при котрім хороняться усі всенародні святощі, є пружиною всього суспільного життя. Родина

достарчає членів для суспільности, рішає про становище, про життя, про долю цілої суспільности і народів. Длятого немаловажною річю для св. Церкви і її провідників є та обставина, якими дорогами йдуть наші родини. Коли ці родини малочисельні, то й малочисельний нарід буде. Коли жерело життя буде затроєне модерними кличами грішного світа, то яке ж може бути само життя?

Вправді треба навчати рівнож кромі многочисельности родини також і того, щоби ті родини могли підтримувати свою Церкву і свій нарід на висоті вселюдського достоїнства; тому вони мусять бути побожні, чесні, моральні, працьовиті, просвічені, сильні, маєтні, здорові, а тоді певно будуть свідомі свойого людського достоїнства, своїх народніх ідеалів, а в першій мірі того, на що Бог сотворив їх на світ.

Родина це не лише жерело життя земського, але і вічного; земля видає героїв неба. Родина є важна не тільки для суспільности, цілого народу і держави, але рівночасно й для Христової Церкви.

Папа є лише головою Церкви — так само епископи і священики є лише слугами Церкви, а Церкву становлять усі вірні, які походять з родин. Містичне Тіло Христа стратилоб свою суть, колиб складалося лише з епископів і священиків, малоб пастирів, але без овець.

Сила краси і розвиток Церкви слабне, або процвітає, залежво від сили, чи недуги, від вартости чи нікчемности, від чесноти чи гріхів християнських родин. Коли в християнських родинах впаде віра і побожність та впадуть добрі обичаї, тоді Церква так само буде кволіти й хорувати і наоборот. Доля містичного Христового Тіла є в тісній залежности від долі родин — вірних.

Комуністична атака проти Бога і віри спрямувала свій фронт проти життя родини. І ця війна двох світів — християнського і безбожницького — скінчиться не на вулиці, не в житті публичнім, чи державнім, але в родині. Церква перебуде і поконає всі переслідування, коли буде мати щирі християнські родини, які приймуть науку Ісуса Христа до своїх тихих, правдиво християнських, святих родин. І на це духовенство повинно якнайчастіше звертати увагу, бо від ясно виложеної науки вірним про родини і супружжа, залежати буде, чи на нашу Церкву і на наш український нарід сплине Боже благословення, а разом з тим розвиток і сила народу, а тоді напевно навіть „ворота адові його не одоліють“, — чи прокляття і загибіль народу.

Тому нинішні родини мусять зачерпнути живої води з Христової криниці, запалитися огнем Христової науки, а тоді напевно видобудуться з цеї страшної недуги, у яку насилу вганяє їх грішний світ, преса і лікарські порадники, про те, „як оминути тяжі“, всякого роду брошури в цім згляді для

мужчин, а дальше акушерки, несовісні лікарі, радія, неомальтусіянізм, евгеніка і т. д. При совісній праці священика та за поміччю Бога наші родини і парохії станутъ уповні християнськими не лише з імени, як нині, але переняті Христовим духом після слів св. ап. Павла: „Коли розчин святий, то святе і тісто; коли корінь святий, то святе й галуззя". (Рим, 11, 16).

III

Страшного злочину допускається нинішній грішний світ длятого, що хоче поправити Бога і каже, що ціллю супружжа є не те, що Бог призначив, тільки уживання приємностей супружого життя. Супружжа не є Тайною, але звичайний контракт людей, такий, який бачимо і в звірят, де головну ролю, грає пристрасть. Супруги таких поглядів уникають дітей. цього природного овочу любови двох людей, що побралися І це явище бачимо сьогодні не тільки серед інтелігенції, але вже й по наших селах родиться чимраз менше дітей. Це доказ глубокого упадку обичаїв і моралі. Тому і в цій справі св. Отець Пій XI у згаданій Енцикліці „Про подружжа" каже: „Католицька Церква, якій сам Бог повірив уряд навчання й оборони чесноти обичаїв, ся Церква, бажаючи заховати подружу звязь чистою і вільною від бруду і розпусти, проголошує наново: Хтонебудь ужиє подружжа в такий спосіб, щоби навмисно ударемнити природну розродчу силу, ломить Божий закон, як також закон природний та обтяжує свою совість тяжким гріхом"

В нинішніх часах багато людей говорить, що потомство є тягарем і поручає вистерігатися потомства, не через здержаність (яка є дозволена за згодою обох подругів в супружестві), але насильством природного акту. Бажають заживати самої розкоші без тягарів, які є получені з потомством. Вправді дають деколи такі грішні подруги й оправдання, як: слабість жінки, убожество і т. д., які то оправдання перед Богом не мають значіння. „Направду нема такої причини, каже св. Отець, що могла б узгіднити з природою і оправдати те, що само в собі є противне природі". Ніодна звірина на світі своєї природної цілі не вивертає, не уникає, а чоловік — ворумне єство, що повинен служити Богови, від Бога через гріх відвертається. Бог у своїй величі переслідував цей ганебний злочин страшним гнівом, а деколи карав навіть смертю, як про це згадує св. Письмо. Св. Августин, у кн. II. гл. 12 — говорить: „Безправно й ганебно уживає подружжа хочби з власною жінкою той, шо уникає потомства. Так зробив Онан, син Юди і тому Бог смертю покарав його". „Тож ведені журбою о спасіння всіх душ — каже св. Отець — упоминаємо своєю повагою сповідників і душпастирів, щоби не лишали своїх вірних у блуді щодо цеї, нечувано важної заповіди Божої. Кромі

цього упоминаємо їх тимбільше, щоби самі не заражувалися тими шкідливими поглядами і ніяк не були в цих справах поблажливими. А колиб який сповідник, або душпастир, борони Боже, впровадив своїх вірних у такі блуди, чи то даючи позволення на них, чи утверджуючи в таких блудах, нехай знає, що буде змушений Богові, Найвищому Судді здати строгий рахунок із спроневірення свойому покликанню і що до нього відносяться слова: „Вони сліпі проводирі сліпих, а коли сліпий веде сліпого, оба у яму впадуть“ (Мат. XV, 14).

Митр. Андрей Шептицький в листі „До тих, що на Пасху не сповідалися“ з 1936 р. називає найтяжчим з найтяжчих гріхів ограничування числа народин. „Той гріх найтяжчий із найтяжчих тому, бо він не тільки ломить Божу заповідь, так як кождий нечистий гріх, не тільки є святотатським гріхом проти св. Тайни Супружества, але крім того є гріхом проти людської природи, себто гріхом, що з природної конечности мусить мститися на тих, що так надуживають людської природи і наломлюють до гріха закони тієї природи. І той гріх мститься не тільки на супругах, що його допускаються, і не тільки на потомстві, що виховується серед таких обставин, але мститься на цілому народі. І якщо, а не допусти цього Всевишній Боже, поміж нашим народом розширивсяб той поганський гріх, увесь нарід втративби через ту прокляту практику більше душ, ніж втративби через кріваву війну, що повторювалаcяб що другий, або третій рік. Може тративби більше, бо язви, які завдає хочби яка кривава війна, у здоровому орґанізмі християнського народу лікується скоро, а язви, які завдає поганське співжиття християнських супруг, є такі, що на них ліку немає. І якщо родина має тільки двоє дітей, а поганське співжиття й те число часом ще ограничує, нарід вже не вспіє надігнати ті страти, як також і ті страти, які поносять через смерть бездітних взагалі супругів, через смерть незамужних жінок і неподружених молодців. Кожна пошесть, війна і майже кожна смерть є стратою до ненаправлення, язвою, що річно буде кривавити. Тим способом поганське співжиття супругів веде увесь український нарід у загладу, яку добре представляє той образ: більше домовин ніж колисок! Село, що до того стану дійде, може вирахувати, коли вся людність вимре, не лишаючи нащадків.“

І таких, що пішли на цю дорогу гріха, врозумити надзвичайно тяжко. Длятого треба великої ласки Божої і ріжних арґументів уживати, щоби ті супруги були дійсно християнськими супругами і не вивертали природного ладу.

Для нас, Українців, до браку народин додати ще треба перетягання на латинський обряд, хрещення дітей з мішаних супружеств у римськім обряді. Вправді обовязує оба обряди, ст нуюча на папері „Concordia“, але латинський клир майже її не заховує, — і це вже зовсім вистарчає, щоби представити

собі й народові небезпеку вимертя українського народу, а відвічальність перед Богом й історією понесе духовенство, коли буде дивитися на це з байдужністю і не бити завчасу у дзвін на трівогу.

Як уже сказано було, в нашому народі ґрасує це лихо не лише по містах серед інтеліґенції й міщанства але, на жаль, і по селах. St. Wójcik в статті „De abusu matrimonii" (Homo Dei, 1935, Nr 1) подає, що протягом трьох послідних років приріст населення в цілій Польщі зменшився о 100.000, а в деяких селах цей приріст так падає, що, як кажуть деякі учителі, грозить замкненням школи, або в мішаних селах, як вже і тепер трапляється на Поділлі, греко-кат. священик вже не має до кого прийти на науку релігії до школи, бо нема вже дітей нашого обряду. А щож говорити про силу нашої будучої держави і її армії.! Кілько то треба буде людей, щоби обсадити всі позиції желізниці, почти, всякого рода уряди по всіх містах і містечках? Нехай нарід наш не боїться, що, мовляв „більше дітей, то більше жебраків буде мати Україна". Так говорять люди без віри, які не знають цілі чоловіка. А місце для них на землі знайдеться, ще ніхто серед правдиво христ. народів не згинув з голоду. Держава з уряду бідним народом має піклуватися. Буде місце і є де працювати нашим людям, тільки вже їх зачинає бракувати. Бог таких родичів, що уникають потомства, дуже часто строго карає вже на цій землі. — Одну дитину, яку хотіли мати в життю богачем, Господь Бог часто забирає до себе, як тільки доросте, карає смертю за гріх розпусних родичів і карає їх так, що не мають при кім віку дожити. А Божа кара дуже часто відстрашує і других грішних розпусних родичів від такого мудрування. — Можна вірним у відчитах, а навіть і в проповідях наводити й історію инших народів, як: Персів Фенікійців, Єгиптян, Греків, Римлян, які так довго були могучими, як довго супружжа вважали за річ святу. А коли в супружества тих народів вкрадалася гниль і розпуста, зачали падати. Тоді держава зачинала на такі родини, які причинилися до упадку держави, накладати всякого рода кари. Насамперед на тих, що не хотіли вступати в супружий стан, накладали податки. В році 130 перед Іс. Христом зажадав цензор Метеллюс, щоби законно примусити мужчин до супружжа. Цісарі римські видали закон, на основі якого можна було наділювати землею лиш такі родини, що мали найменше троє дітей. Римська держава видала закони, як „Lex Iulia" а відтак „Lex Papia Poppaea" проти тих, що не мали дітей і не дружилися, — але це мало помагало. Римська імперія впала через внутрішню гниль, бо зіпсуті родини не могли вже зродити для батьківщини Цезаря, Ціцерона, а родили всякого рода Каліґулів і Неронів. Ясно з цього, що ніякий примус тут нічого не вдіє, коли знищиться в корени мораль родини,

мораль мужчин і жінок. Так довго нація сильна і могуча, як довго не закон, але внутрішна мораль, страх Господній наказує супругам жити по законам Божим. Тоді напевно зросте моральна і чисельна сила нації. Хоч закони державні в цім згляді мало помагають, то ми, як бездержавна нація, не всилі, так як инші народи, законними способами зупинити миршавіння і вимертя народу. Знають це лихо великі вожди народів — Гітлер, Мусоліні. Вони опікуються новоженцями, дають срібні і золоті ордери матерям, які зродять багате потомство для вітчини. Як сказано вище, католицька Церква бачить це дичіння народів, які хотять вивертати природний лад і закони Божі і в цім згляді піднесла свій непомильний голос, а наш князь Церкви, митрополит Андрей Шептицький рівнож не перестає бити в дзвін на трівогу і взиває нас, священиків, до боротьби з цею страшною недугою народу, яка може спричинити повільне конання для нього. Хоче наш Митрополит, щоби священики, як учителі Божого закону на землі, дали народові ясний доказ, що тільки многочисельна правдиво християнська родина принесе для супругів і народу колись вічне щастя в небі, а на землі кращу долю і свободу, здобуту власними грудьми рідних синів — многочисельних родин, якою тішаться инші народи світа.

о. др. Володимир Фіголь

Святий Йосафат у світлі зізнань заприсяжених свідків

Зізнання наочних свідків, на яких оперто канонізаційний процес св. священомученика Йосафата, мало ще відомі ширшому загалови. А всетаки заслуговують вони на чималу увагу: раз тому, що тут допущено до слова різних людей: уніятів і бувших незєдинених, а також і латинників, що всі однозгідно зложили найкращі свідоцтва про його святість. Цей момент дуже важний, бо він надає характеристиці Святого більшої обєктивности. Між свідками були рівнож люди з найближчого окруження Святого і то густо-часто такі, що знали Його від малого хлопчини до трагічної смерти. Тому не диво, що подали вони чимало вірних подробиць з його життя. Тут прийшли до слова вінці й його сповідники, що виявили неодну цінну тайну його душі, яка інакше була б пропала безслідно.

В обличчі отих зізнань бачимо щойно цілу велич душі Святого, що розтоплює зимні серця, усуває всякі упередження, а нам самим каже глибоко упокоритися перед чимсь майже надлюдським, що входить вже у сферу героїчної святости.

Родився Святий у Володимирі на Волині з православних батьків 1580 р. Вже малим хлопчиною відчув на собі особливший знак Божої любови, з яким звірювався опісля нераз перед своїм сповідником. Саме, коли був раз з батьком у церкві, спитався, споглядаючи на хрест з Розпяттям, за що Христос так тяжко мучився. Коли ж у відповідь довідався від батька про цілу історію відкуплення людського роду, запалав таким ніжним почуванням любови до розпятого Спасителя, що відчув на собі, як з Христового боку впала у його серце іскорка любови. З того часу знаходив хлопчина велике замилування в молитві й церковних відправах, що не ослабло до кінця його життя.

Коли ж потім підріс і дістався до книгарні на субєкта, крадькома читав духовні книжки, які лиш міг тут дістати. Коли його принципал нераз дорікав йому за те, що не торгує товаром, а вічно читає книжки, виявив йому своє бажання вступити в монастир, що й сталося 1604 р.

Як монах взявся з цілою ревністю своєї молодечої душі до сповнювання усіх монаших практик, не виключаючи і найгостр ших. Радо сторонив від усякого гамору й любив тишу, усуваючись до своєї келії, так що способом життя нагадував давніх пустинників. Мягкої сорочки не носив ніколи, тільки тверду волосінницю. Коли опісля його убито, то убійники були тим немило здивовані, бо не припускали, щоби епископ себе так умертвляв. Іншим доказом острих практик Святого був строгий піст, якого придержувався зараз по вступленні в монастир, перебуваючи через повних 5 літ на самій воді і хлібі. Те й спричинило недугу жолудка і підірвало сильно його доровля. Щойно на заборону старших заперестав він ту остру практику. Рівнож і сон свій обмежував до мінімум. Щоночі ставав о півночі на молитву й бичував себе тяжко. Бувало нераз, що другі монахи приловлювали його на таких умертвіннях, а тоді просив він їх покірно, щоби про се нікому не розповідали. Густо-часто спав не на ліжку, а на твердій долівці. Як священик, правив щодня Службу Божу, а сповідався дуже часто, нераз і щодня.

Не дивота, що внедовзі заговорило про нього ціле Вильно, як про найкращаго монаха. Святого звано популярно „бдінником“ за його постійне чування ночами на молитві.

Кілька монастирів рівночасно, між ними Супральський, Жировицький і Битенський бажали його мати своїм архимандритом. Се й було причиною, що Йосафат став архимандритом Виленського монастиря 1614 р.

Нова гідність принесла Йосафатови великі клопоти й трудноші, які він поборював з подиву гідним завзяттям. Вже під матеріяльним оглядом представлявся монастир незвичайно нужденно. Не було тут з чого прохарчувати кількох монахів, не то кількадесятьох. Треба було відкликуватися до

милосердя людей і обертати милостиню на виживлення монахів. При тому не забував Святий поділитися з тим, що було, і з бідними. Боже Провидіння спомагало його у скрутних хвилях, і коли здавалося, що загрожував голод, заїздили під монастир підводи, навантажені усяким добром, що не хотіли зрадити імен добродіїв.

У монастирі мав Святий ще багато іншої праці. Усі підчинені йому монахи були переважно новиками. Треба було їх щойно обучити в монашестві. Тому й мусів Святий сповняти часто усі уряди нараз. Він був рівночасно архимандритом, сповідником, проповідником, учителем співу, адміністратором монастиря. Такий вже був вдався, що в день працював, а в ночі молився, так що годі було сказати, коли спав, бо останній ішов спати, а перший вставав та дзвінком будив братів зі сну. Був отже, по словам апостола Павла, всім для всіх. При тому навалі праці зберігав просто ангельську радість та вдоволення.

Знаючи, який з Йосафата працівник, заіменував його митрополит Рутський полоцьким архиепископом. То було зрештою загальне переконання, що не було під ту пору гіднішого кандидата над Йосафата.

Однак Йосафат епископської гідности не бажав собі, що більше, на першу вістку про свою номінацію хотів усунутися на уєдинення. Але прихильні йому особи відмовили його від того кроку.

На становищі архиепископа заблестів Святий незвичайними прикметами і геройськими чеснотами.

В спасенні людських душ виявляв неімовірний запал і ревність. В сповідальниці пересиджував цілими днями. В приватних розмовах, де лише міг, заохочував кожного до св. сповіди, жертвуючи свої услуги як сповідника. А робив це так вміло і переконливо, що багато людей не могло довше опертися таким його радам і приступало до Тайни покаяння. Коли ж довідався, що хтось був тяжко хорий, відвідував його дома, та намовляв, щоби по Божому приготовився на останню дорогу. У тій своїй ревности не залишив і незєдинених, яких часто на смертній постелі провадив до св. єдности.

Коли стрічався з молодими людьми, намовляв їх до монастиря. А що його словам мало хто опирався, то стягав на себе часто ненависть батьків, що не бажали собі бачити дітей монахами. На ринку часто катихизував, а відтак приводив до сповіди. Бідним, що в нього сповідалися, усе давав ще й дрібну грошеву поміч. Убогих гостив щодня у себе. Рідко бувало, щоби по його правиці при столі не сидів якийсь убогий.

При церковних відправах відзначався таким скупченням і набожністю, що глядачам годі було відірвати очі від нього. Густо-часто сам зачинав усі відправи, бо голос в нього був неабиякий.

Проповідник з нього був також знаменитий. Велика катедральна церква була все на його проповідях битком набита. А голосив Боже слово з великою свободою, хоч до нього за своєю працею не приготовлявся, лиш просто від сповідальниці йшов на проповідницю. Сам запалений оборонець церковного зєдинення умів так впливати на слухачів, що вони були готові також віддати своє життя за святу справу.

Попри свої високі душпастирські прикмети, виявляв святий неабиякий талан у заряді дієцезією. І так, відбував часто дієцезальні візитації, щороку скликував духовенство на синоди, вкінці сам писав священичі правила.

Їздив також часто по соймиках і в Варшаву до короля. Робив усякі судові заходи, щоби відзискати всі епископські добра, які неслушно дісталися у світські руки, при чому не зражували його ніякі труднощі. Завдяки його невсипучій праці на тім полі дієцезія піднеслася скоро матеріяльно. Дальшим доказом його господарського хисту це полоцька катедра св. Софії. Застав він її в оплаканому стані. Нарід боявся приходити на богослуження, бо були часто випадки, що мур чи тинк відривався і потягав за собою жертви в людях. Щоби тому якось зарадити, поставлено в церкві провізоричне руштовання з деревляним дахом. Се однак притемнювало церкву. Святий взявся за основний ремонт церкви. — До діла приступав без сотика в кишені, але при сильній підмозі вірних і щедрих датках, яких Йосафат був першою рушійною силою, довів це сміливе діло до кінця, здобуваючи тим самим для зєдинених величавий храм. — Треба дивуватися, як йому ставало на те все сил і здоровля.

То найбільше сил присвятив справі церковного зєдинення. Йосафат, де лише міг, шукав зустрічі з незєдиненими. Тому дуже радо гостив їх у себе, або був у них на приняттях.

Зачіпав їх також і принагідно.

Розмову повертав усе на справи віри й спасення душ, виказуючи блуди незєдиненої Церкви, так що католики називали його Божим бичем не незєдинених. — За те доводилося йому вислухувати нераз і чимало неприємностей. Його лаяно в очі, а то й навіть зневажувано чинно. Та Святий тим не зражувався. — Навпаки, його найсильнішим оружжам, що розброювало противників, була лагідність і любов. До насильних засобів Йосафат ніколи не вдавався, навпаки, здержував усе від того своїх сторонників. Коли раз Святого тяжко зневажено, а один з його прихильнмків хотів ціпком побити зухвальця, Святий не допустив до того. Не диво отже, що ще за свойого життя бачив чимало своїх завзятих ворогів зєдиненими. За те й звали його противники „душехватом“. — Коли одначе нераз заходили обставини, що Йосафат позивав

незєдинених перед суд, то воно мало більше характер оборони зєдиненої Церкви перед незєдиненими.

Самі незєдинені видавали про Йосафата як найкращі осуди. М. ін. старалися його за гроші перетягнути на свою сторону, складалися для нього на дорогу до Царгороду, щоби поїхав лиш поклонитися патріярхови. Але Святий не пішов на такі предложення. Рівнож святість Йосафата була для його ворогів очевидна. Нераз було можна чути між незєдиненими голоси, що цілувалиб сліди його стіп, колиб він тільки був їхнім.

Апостольську працю серед незєдинених скріпляв Йосафат також пер м. Свої книжки, в яких боронив єдности віри, роздавав даром. В них виказував, що віра наших предків за князя Володимира була католицька, що наші богослужебні книги, якими рівнож користуються незєдинені, виразно говорять про примат римських пап. Його писане слово, так як і устне, також трафляло легко до людських сердець. — Було чимало таких між незєдиненими, що наверталися на унію завдяки тим його творам та зберігали їх відтак для себе, як дорогу памятку.

До праці над незєдиненими притягав Йосафат і єзуїтів.

Самого церк. роздору не міг ніяк терпіти, тому нищив і палив явно книжки незєдинених, але до самих людей відносився все з любовю.

Найтяжчі хвилини прийшлося Йосафатови переживати, коли він дістав противника між незєдиненими в особі еп. Мелетія Смотрицького, що в свойому посланні назвав Йосафата нелеґальним епископом та накликував нарід, щоби відмовляв йому послуху.

Боронячи своєї захитаної епископської поваги, вистарав собі Йосафат королівську грамоту, що могла обернути внівеч усі закиди Смотрицького, і казав її прочитати на ратуші. Це викликало велику ворохобню між незєдиненими і мало бракувало, а були би вже тоді Йосафата убили. Рішився Йосафат на той крок не з самолюбних мотивів, але боронячи прав зєдиненої Церкви. Доказом цього його власні слова, бо нераз говорив до своїх знакомих, що радо усунувся би до монашої келії й уступив місця Смотрицькому, колиб він тільки приступив до зєдинення.

Ворохобня проти Йосафата, підсичувана ріжними аґітаторами, скоро зростала, на нього влаштовувано засідки, бито його прислугу, а раз у храмі побито в його присутности киями проповідника; його діякон дістав в часі великого входу такий сильний удар в лице, що випустив з рук дискос з частицями. Все таки Святий зумів своїм тактом опанувати Полоцьк до того ступня, що тут вже цілком успокоїлося. — Інакше річ малася у Витебську. Як добрий пастир хотів Йосафат удатися сам на те найбільш загрожене місце своєї дієцезії.

На вістку про те багато місцевої полоцької шляхти хотіло супроводжати Святого, щоби в разі потреби станути в його обороні. Але Святий подякував їм за ту прислугу, та обмежився до своєї прислуги і церковного причоту. Однак свідомий небезпеки, заявляв сміливо з проповідниці охоту вмерти за святу справу. Що більше, прочуваючи пророчим духом, що така хвиля недалека, казав собі викувати гріб. Колиж його повідомлено, що гріб вже готовий, сказав з св. Симеоном: Нині відпусти слугу твого, Господи. Своїх слуг успокоював і казав, що коли вже він помре, то їм напевно нічого не станеться. Бог дав йому ласку, що бажання його серця сповнилося. Він умер справді за церковне зєдинення. В сторону своїх убивників не підніс він ані одного образливого слова, просив лиш, щоби полишено в спокою його обслугу, що й справді сповнилося.

Коли вбито Святого, промовила 2-літня дитина такими словами: „Вбито Бога". А найбільшим тріюмфом Святого треба уважати хіба це, що його власні убивники, засуджені королем на смерть, навернулися перед смертю на унію й приняли сповідь з рук уніятських священиків. Також такою дорогою пішов моральний спричинник смерти св. Йосафата, Мелетій Смотрицький, що з Савла стався Павлом.

Цьому почуванню величі святого Йосафата не можемо опертися й ми, що лише побіжно накреслили сильветку його святого життя.

Його ідея, що в перших роках християнства, за кн. Володимира Вел. ми були зєдинені з Ап. Престолом, жива і свіжа для нас ще й тепер, у цей великий рік 950-літнього ювилею хрещення Руси-України. Щойно пізніші роки нас розбратали й відлучили від Петрової скали. За давню єдність нашої Церкви з часів кн. Володимира згинув мученичою смертю св. Йосафат. Цій єдности мусимо остати вірні й ми, як духові спадкоємці ідей св. Йосафата.

З голосів преси

Умова, заключена 20. червня ц. р. поміж Апостольським Престолом і польською державою, в справі т. зв. поуніятських дібр на Холмщині й Підляшші, викликала була в часі її ратифікації на терені польського сойму та на сторінках преси, української й польської, великий шум, багато застережень, протестів, а то й обурення. Про цю умову згадали ми у 7—8 числі „Ниви" лиш коротенько, між новинками у „Всячині", не даючи до неї ніяких коментарів від себе, бо ми про неї довідались просто „в останній хвилині", коли число вже було на машині. По вакаціях не зважувались ми про цю справу писати,

бо тоді усі статті чи замітки про церковні справи на Холмщині й Підляшші підпадали конфіскаті (після конфіскати відомого пастирського листа митрополита Шептицького).

В найновішому числі „Oriens-у“ (вересень-жовтень 1938) появилася у цій справі, як теж і в справі відомих подій на Холмщині й Підляшші в червні і липні ц. р., обширна стаття п. з. „Dobra pounickie i „akcja“ na Chełmszczyźnie“, найголовніші частини якої передруковуємо — для кращого поінформовання і зорієнтовання нашого духовенства в цій справі. Не даємо до цеї статті майже ніяких своїх коментарів, щоби не наразитися на непотрібні наслідки.

„Йшло про ті добра в б. російській займанщині, — зачинає „Oriens“ свою статтю про заключену умову — які колись були власністю уніятської Церкви, і разом з касатою унії були віддані православній церкві, а по воскресенні (wskrzeszeniu) Польщі в меншій частині були передані латинській Церкві, а в більшій перейшли у треті руки, головно в руки військових осадників. Треба зараз завважити, що умова не відноситься до всіх поуніятських дібр, бо мовчить про ту їх частину, яка є досі в посіданні чи уживанні православної Церкви. Урядови, що переводив цю умову з Апостольським Престолом, йшло про те, щоби виєднати в Церкви, давньої власниці дібр, які находяться вже в приватних руках, резиґнацію з них, та таким способом одержати змогу гіпотечного запису на фактичних посідачів. Апостольський Престол, що є найвищим господарем дібр, так уніятської, як і латинської Церкви, признав фактичний стан річей і цих дібр зрікся (наше підкр.). Зате держава признала врешті Церкві (роз. латинській — наша завв.) право володіння звиш девятьома тисячами гектарів поуніятських земель, а крім цього зобовязалася виплатити Церкві (Kościołowi) вартість дальших, нецілих трьохтисяч гектарів паперами „консолідаційної позички“ на суму півтреття міліона золотих (фактична вартість 1,700 тис. зол.). Якщо обчислення соймового референта умови точні, після яких поуніятських земель було 47,000 гектарів, то вийде, що Церква зреклася без відшкодування 35.000 гектарів (підкр. наше). Зробила вона цю уступку, числячися з фактичним станом річей і бажаючи влекшити теперішнім посідачам упорядкування правних титулів посідання.

„При обговорюванні умови в соймі, виступили проти неї українські посли, так католики, як і православні.

„Перші, устами о. Волкова, квестіонували, будьто би всі землі, узнані за поуніятські і розпарцельовані, були справді власністю уніятської Церкви. На це однак можна відповісти, що Апост. Престол зрікся претенсій тільки

до дібр, безсумніву уніятських і то ричалтово, не входячи в подробиці, де, чи в яких місцевостях ці добра знаходяться. Якщо отже серед розпарцельованих земель церковних находяться справді якісь землі, що до уніятської Церкви не належали, то і переписання їх власности не може опиратися на заключеній умові та остає справою, яка обходить не Рим, а православну церкву й уряд. Висказування з цього приводу якихнебудь жалів до Риму зовсім неузасаднене.

„Греко-католицькі посли (н. пр. др. Баран) виходили у своїх протестах з заложення, що церква, чи то уніятська, чи православна, є церквою українського народу і її матеріяльні добра повинні служити релігійним потребам цього народу, що особливо спадкоємницею скасованої уніятської церкви одної займанщини є та сама церква в займанщині другій, себто теперішня греко-католицька церква в Галичині, і тому її, а не латинському Косцьолови, належалась би реституція вартостей поуніятських земель, відданих у інші руки. Так формулуючи критику умови, українські посли з Галичини переочили декілька важних умовин. Першу, що останнім найвищим підметом права власности до церковних дібр не є цей або той нарід, тільки католицька Церква, конкретно, її найвищий пастир, Папа, і то без огляду на обряд. Друге це те, що на областях б. російської займанщини немає нині окремої уніятської єрархії — і то зовсім не з вини Церкви ані Риму. — Управнення уніятської єрархії, по приписам конкордату, замикаються в границях б. австрійської займанщини, а деінде справи уніятів — бодай провізорично — заступає єрархія латинського обряду. Врешті забувається про те, що саме під юрисдикцією латинських епископів розвивається (з незалежними від них перешкодами) неоунійна акція, що потребує також якогось матеріяльного випосаження, яке досі було виключною журбою св. Престола і латинського епископату“.

Для підкреслення цього свого твердження „*Oriens*“ цитує слова „*Мети*“ (ч. 23), яка теж у своїй замітці про умову між Ап. Престолом і польським урядом в справі поунійних дібр стоїть — відносно правного власника церковних дібр — на такому самому становищи, що й „*Oriens*“, і не узнає демократії в Церкві.

Річ ясна, що не нарід, тільки Церква є власником церковних дібр. Однак з другого боку не можна погодитися з тим, щоби ті добра були обернені проти народу і на його шкоду.

* * *

Соймові дебати над справою поунійних дібр велися саме тоді, коли на Холмщині відбувалися відомі події з розбиран-

ням православних храмів Божих, поміж якими було багато бувших уніятських. Між прилюдною опінією витворилось було навіть переконання, що між умовою в справі поунійних дібр і холмськими подіями заходить тісний звязок. Та *„Oriens“* збиває такі хибні припущення і представляє коротко перебіг цих холмських подій та їх відгомін серед українського громадянства і на сторінках польської преси.

Тому що нам про відгомін холмських подій не була дана змога писати на сторінках „Ниви“, радо передруковуємо все, що в цій справі написав *„Oriens“*.

„Фактичний бік подій на Холмщині — пише *„Oriens“* — ось так представляється: Відроджена Польща застала на території давньої уніятської холмської епархії, змушеної в 1875 році перейти на православія, около 250 церков, переважно залишених по евакуації в 1915 р. до Росії мас православного населення і православного духовенства. Уряд Річпосполитої взявся за упорядковання справ православної церкви і обмежив число православних парохій до 54, признав їх за етатові і тим парохіям переказав таку саме кількість церков (зн. 54 церкви — наша завв.). Кількадесять інших церков, головно ж на Підляшші, де колишнє уніятське населення ніколи не погодилося з православіям, а по 1905 році перейшло явно до латинської Церкви, віддано до вжитку Церкві латинського обряду. Кілька з тих церков вже сама церковна влада призначила потім для вжитку новотворених від 1924 р. унійних парохій. Залишилося ще кількадесять церков, що стояли опечатані і ніхто їх загалом не уживав, або уживали їх дуже рідко православні, за спеціяльним дозволом адміністрації.

„З таким станом річей, себто з таким обмеженням кількости парохій і держанням багатьох церков запечатаними, не хотіла погодитися православна єрархія. Покликуючися на велику віддаль етатових парохій та на ріст числа визнавців православія (репатріяція!), митрополит Діонисій відкрив в останніх роках деяку кількість душпастирських неетатових станиць і дав товчок до урядження багатьох домів молитви, часто в приватних домах, чи в новозбудованих каплицях. Деякі з тих обєктів мали нібито повстати за відомом і дозволом властей.

„І ось у цьому році, не знати докладно, з чиєї ініціятиви, признано новостворені православні експозитури нелеґальними, а цілу низку давніх запечатаних церков і каплиць, як також новозбудовані доми молитви зайвими обєктами. Духовників заквестіонованих ста-

ниць будьто покарано гривнами, будь усунено. В кінці в червні і липні ц.р. зайві церкви і молитовні доми, в числі понад 120, розібрано. Частина преси (розум. польської — *наша заввв.)* виправдувала цю акцію, пояснюючи її тим, що нові осередки православія служили протидержавним політичним цілям, а саме русифікації чи українізації населення, як також і тим, що зайві церкви опо анювали (szpeciły) (?!) околицю, пригадуючи рівночасно і літа неволі і большевицьку Росію.

„Проти ліквідації церков і „нелеґальних" парохій внесено в Соймі інтерпеляції та обширно обговорювано там „холмські події", звязуючи їх непотрібно з справою поунійних дібр. Намагалися заговорити в цій справі православні епископи, але їх збірне послання до вірних було сконфісковане. Така сама судьба стрінула теж пастирський лист митрополита Шептицького. Річ ясна, що зміст сконфіскованих документів не може бути ні обговорений ні поданий до відома. Серед православних був заряджений з причини холмських подій триднeвний піст. За границею зачали писати про руйнування православних церков, — цю вістку наш *Il. Kurier Codz.* (16. VIII) назвав попросту „буйдою" і „брехнею". Однак численні польські щоденники наводили ці факти, стараючись лиш їх виправдати. Кілька щоденників, як ось виленське *Słowo, Kurier Wileński, Czas,* промовили до своїх читачів у цій справі тільки великими білими плямами в „другому накладі по конфіскаті". Так само часописи українські й російські.

„Остаточно факти належать до минулого. Можна тільки запитати про їх наслідки. Безперечно, що околиці Холмщини, такі характеристичні своїми численними церковцями, часто покритими мохом й опущеними, змінилися: щезло трохи старих будівель, а появилися квітники. (Автор, як бачимо, іронізує, а притім і дуже упрощує цілу справу. — *наша заввага.)* Та крім бажаних овочів ліквідаційна якція видала також наслідки, що їх певно не передбачували ініціятори. Перш за все сильніше сцементування православія. Відомо, що в нутрі православія в Польщі кипіла боротьба між Українцями і Росіянами, як також між церковною єрархією і світськими чинниками. А в обличчі подій на Холмщині, як це стверджує в ч. 21 українське *Волинське Слово,* „нараз все те змінилось. Щезли внутрішні спори і знайшлася спільна мова всіх церковно-релігійних чинників, а православна церква зискала ще більший моральний авторитет... Події... вилічили доволі основно наше (себто українське) громадянство з недуги релігійної

байдужности. В терпіннях громадянство викресало з себе активну віру і здобуло „активну єдність“. Ця „викресана віра і єдність“ уводить, річ ясна, нове положення у наші віроісповідні і національні відносини на „кресах“.

„Другий наслідок холмської акції відноситься до виглядів на експанзію католицизму в тих околицях. Може хтось надіявся, що як щезне якась кількість православних станиць, то це влекшить католицькій Церкві (Kościołowi) працю над навертанням православного населення. На ділі сю працю утруднено, викликаючи ненависть до католицизму, на який деякі чинники кинули підозріння, будьто би він був інспіратором тієї акції, або бутьто би вона була за відомом Церкви (Kościoła) започаткована. Замісць відкинути те підозріння, деякі польські часописи його радше потвердили. Атже в полєміці з іншими часописами, що пробували зайняти супроти подій критичне становище, повчали їх, що прецінь ціла ліквідаційна акція відбувалася на очах польських епископів і апостольського Нунція. Певно, що цим не прислужилися католицькій справі. Передусім треба боятися, що через довший час праця над приєднанням православних для Kościoła буде дуже утруднена. А можна боятися ще й чогось гіршого, а саме повільного збайдужіння до релігії тамошніх, зражених до польськости й католицизму людей, і влекшення пропаґанди безбожництва серед них.

„Супроти таких наслідків акції дуже важною є справа зазначення католицького становища. Не можемо говорити, що про неї (акцію) хотів сказати митрополит Шептицький“.

Тому автор статті наводить таке католицьке становище, а саме голос варшавського „*Przegląd-у Katolick-ого*“, який осуджує події на Холмщині як політичну справу, що не має нічого спільного з католицизмом. А відтак наводить ще комунікат польського епископату в справі подій на Холмщині, у якім епископат відкидає твердження, які появилися в пресі, будьтоби справа ліквідації православних святинь на Холмщині була узгіднена між польським урядом і епископатом Польщі разом з Апост. Нунцієм. Це твердження цілком незгідне з правдою — пишеться у комунікаті.

В попереднім числі „Ниви“ помістили ми згаданий комунікат польського Епископату. Жаль тільки, що він появився аж так пізно. Колиб він був появився у свій час, н. пр. в самому розгарі жалюгідних Холмських подій, був би він неодно лихо спинив, і тоді певно не булаб у публичній опінії — польській, українській, чи російській — виросла леґенда про узгіднення акції на Холмщині між польським урядом і польським Епископатом, разом з Ап. Нунцієм, леґенда — для католицизму шкідлива і кривдяча.

Представивши в такий спосіб спокійно і безпристрасно перебіг подій на Холмщині з червня і липня ц. р., їх суть і наслідки, Автор (Obserwator) дає легкий коментар до своєї статті, вказуючи на дальшу т. сказатиб „історичну“ причину, яка довела до нинішніх подій на Холмщині й Підляші.

„Не пора і місце розводитися тепер над минулим, — кінчить Автор — але за те, що недавно сталося, відповідальність у великій мірі мусить бути перекинена на православія *(всі підкреслення у цитованій статті наші)*. Бо воно через те, що знищило в 1875 р. унію на Холмщині, а потім служило русифікаційній політиці, посіяло ті зерна, з яких тепер плоди збирає. Якби не те нещасне „возсоединеніе“ і його методи, холмські церкви з домінуючою над ними холмською катедрою гомонілиб і досі співами східньої літургії.“

Чи всі ті церковці булиб до нині „гомоніли співами східньої літургії“, не можемо певно твердити, але уповні погоджуємося з Автором, що до ліквідації православних церков на Холмщині причинилось у великій мірі і само православія. При ліквідації унії в 1875 році відіграло воно там дійсно сумну ролю, а по ліквідації неодну чорну сторінку в історії страдальної Холмщини воно своєю діяльністю записало.

Та й нині ще деколи православія в Польщі не може забути, що ті часи, коли то воно було підпорою царської власти в її русифікаційній акції, безповоротно минули. Воно ще й нині виявляє деколи занадто велику бундючність і воєвничість. Православне духовенство, за малими лиш виїмками, ширить нічим неузасаднену ненависть до католицизму, а спеціяльно до греко-католицизму (унії), а в парі з тим погорду і легковажне відношення до нього. Щоби про те переконатися, вистарчить переглянути православну, в першу чергу російську пресу. Іренічних ноток у ній у відношенні до католицизму византійського обряду там не знайдете. Незнайдете їх і в ваших розмовах з якимнебудь православним священиком чи світським.

Та найбільш пророчистим доказом на цю ненависть, а заразом на боєвий запал православія супроти греко-католицької Церкви це голосна „православна місія“ на Лемківщині. Так її народини, як її ріст і її нинішня діяльність — це один сором для православія в Польщі. Чому?— Це дуже добре відоме і проводови і діячам нинішньої православної Церкви в Польщі і про те ми, з різних причин, не будемо тут говорити.

Або другий, не менш яскравий доказ на це. В половині жовтня ц. р. появився на сторінках польської преси документ одної частини православного духовенства (з Лемківщини — отже найбільш боєво настроєного), у якім воно застерігається проти оборони православія, що його

піднявся Митрополит Шептицький у своїм пастирськім листі з серпня ц. р. Лист цей, як відомо, світські власти сконфіскували, а в ньому Митрополит заняв становище супроти подій на Холмщині. Чи він у тім листі ставав в обороні православія чи ні, про це автори документу не знають певно, бо ж лист сконфісковано. Але вже сама можливість оборони православія уніятським Митрополитом викликала у цій частині православного духовенства такий неспокій, що воно видало документ-відозву, розуміється у польській мові, для вжитку тих, кому цьо о документу треба і хто його інспірував.

Документ — відозва своїм цинізмом і своєю нікчемністю перевищає все, що колинебудь у якійнебудь релігійніх орґанізації могло появитися. Полємізувати з авторами відозви, чи повчати їх — не будемо, бо це булаб для них завелика честь. Ми згадуємо про цю скандальну відозву тільки як про документ ганьби й морального упідлення, до якого докотилась деяка частина духовенства нинішньої православної Церкви в Польщі, і як історичний причинок для майбутнього дослідника взаємовідносин між обома Церквами.

І тому може й слушність має „Oriens", що відповідальність за Холмські події скидає на само православія.

Але за те хіба годі булоб мститися нині на православній Церкві, бо засада „Око за око, зуб за зуб" не має місця в моральнім кодексі християнства. *Х.*

Нові книжки.

Юліян Тарнович: **Верхами Лемківського Бескиду.** Мандрівницький провідник по Лемківщині. Біліотека „Плаю" ч. 2. Накладом Українського Туристично-Краєзнавчого Т-ва „Плай". Львів 1938. ст. 62, 16°.

Книжечка подає з першій частині загальні відомости про Лемківщину (ґеольоґія, підсоння, рістня, звірня, краєвид, праісторія, мешканці, лемківський говір, історія, народні передання, письменство, господарство, промисл, лемківська еміґрація, матеріяльна культура, будівництво, звичаї й обичаї, а врешті пісні) і подрібні для туристів, що вибираються у мандри по чудовім Лемківськім Бескиді. Книжечка прикрашена кільканадцятьма гарними знимками лемківського побугу. До книжки додана докладна мапа розселення Лемків.

Василь Лімниченко: **Верховинець.** Цікаві оповідання, том 21. Львів 1938. Накладом Марійського Т-ва Молоді. Ст. 135, 15°.

Dr. František Grivec: **Kristus v Církvi.** Ze slovinštiny přeložil Fr. Švehlák, podle novych autorovych doplňků a přání

upravil Fr. Jemelka. V Olomouci, leta Paně 1938. ст. 202. мал. 8⁰.

Aleksander Bocheński, Stanisław Łoś, Włodzimierz Bączkowski: **Problem polsko-ukraiński w Ziemi Czerwieńskiej.** Drupi nakład. Wydawca „Polityka" Warszawa, rok 1938. ст. 243. мал. 8⁰.

А. Бохенський обговорює „Problem polityczny Ziemi Czerwieńskiej", Ст. Лось „Problem gospodarczy Ziemi Czerwieńskiej", а Вол. Бончковський „Prometeizm polski".

Ясним і сміливим підходом до поодиноких квестій з цілого комплєксу польсько-української проблєми в Галичині, безперечним знанням справи і можливою обєктивністю роблять автори книжку цікавою для кождого, а не для самих тільки політиків.

Калєндарець Пресвятого Ісусового Серця на 1939 рік. Річник IV. Зладив М. Ф. ЧСВВ. Жовква 1938. Видавництво й Друкарня ОО. Василіян. Ст. 64. Кишеневий формат.

Калєндарець цікаво зложений, таку календарній, які в другій, повчальній частині, тільки застереження треба піднести до самої назви калєндарця. „Калєндарець Пресвятого Ісусового Серця" — це трохи забагато. Може бути Калєндар Брацтва Ісусового Серця, Калєндар Місіонаря Ісусового Серця, Калєндар почитателів Ісусового Серця, але Калєндар Ісусового Серця — це і не побожно і не на місці. Пресвятого Серця Христового не можемо й не сміємо мішати з звичайними, людськими, обчисленими звинайно на зиск, інтересами.

Atlantis. 10. Jahrgang. Länder, Völker, Reisen. Bibliographisches Institut A. G. Leipzig.

Це репрезентативний німецький журнал, великого формату (200 × 2:0 мм), друкований на крейдовому папері, повний роскішних світлин. В 1. числі за 1938 рік приносить статтю: Alteuropa in der Karpaten-Ukraine *(Ukrainische Bergstämme auf den Südhängen der Waldkarpaten)*. Стаття займає 13 сторін і 19 прегарних фото-знимок гуцульської і бойківської Верховини Карпатської України, як теж і ґубернаторської палати в Ужгороді. Автор статті Ernst Bargel, знимки Вернера Zeymer-а.

Такої обширної, написаної з основним знанням цього чудового закутку нашої землі, яким є Закарпаття, з нетаєною симпатією до нього, не було досі ще в ніодному чужинному журналі. На виключене, що збут, хочби й мінімальний, цих чужих прблікацій, де є Ucrainica, звернув би увагу чужих видавців і заохотив їх до частішого поміщування статтей, звязаних з Україною.

Знижена ціна одного примірника „Atlantis" 2.40 зол., з пересилкою в Польщі 2.65 зол., за кордон 2.90 зол. Гроші можна слати переказом або чеком ПКО 506.778 на конто Пром-банку Львів, вул. Ґродзіцких 1, з дописскою „за Atlantis".

Тоодор Курпіта: **Отець із золотим серцем.** Картини з життя святого Івана Боско в пятьдесятьліття його смерти. Накладом Видавництва „Наш Приятель". Львів 1938. ст, 29, 16°., ціна 25 сот.

Всячина.

Український гр.-кат. священик головою уряду. Премієром міністрів новоствореної Карпатської України в федеративнім звязку з новою Чехословаччиною — став о. прел. Августин Волошин, довголітній директор учительської семинарії в Ужгороді, один з найвизначніших національних діячів українського Закарпаття перед і по війні. О. прем. Волошин держав усе сміливо жовтоблакитний прапор, так в часи мадяризаційного заливу перед світовою війною, як теж і в повоєнних часах, коли то на Закарпатті розшаліла була справжня вакханалія русофільства, а зглядно імпортованого московського чорносотенства і т. зв. православія найгірших московських зразків, вакханалія, попирана, на жаль, чеським урядом, — та не зійшов ніколи з боронених собою позицій, ні національних, ні релігійно-церковних.

Радіємо, що в моменті, коли будується нове життя українського Закарпаття, на чолі його Уряду став такий стійкий і такий безкромпромісовий національно-церковний діяч, яким є о. прел. Августин Волошин. Віримо, що під його мудрою кермою Карпатська Україна (— найкращий дарунок, що його Бог дав Українському Народови на Ювилей 950-ліття його хрещення —) — отой „поранений брат", загоїть кріваві рани та увійде на правильний шлях свого національного розвитку, що там буде знівечене все штучне, протинароднє, імпортоване чужинцями і таке шкідливе національному орґанізмови. Віримо, що там затихнуть усі національні і релігійні спори, що всі, зведені на манівці, вернуться згодом назад на ті національні і церковні позиції, що їх перед кількома чи кільканадцяти роками були покинули, і що українська греко-католицька Церква Закарпаття дістане таке духовенство і такі умовини розвитку й праці, що стане, так як і в нас, найбільш творчою силою Народу.

Голові Уряду Карпатської України, о. премієрови Волошинови бажаємо обильного Божого благословення і великих успіхів у його важкій праці, в цих історичних часах для добра Церкви й Народу.

Справа Закарпаття. Коли ми про цю справу писали в попередньому числі, Чехословаччина щойно зачинала „тріщати", Німці забирали території, замешкалі німецьким населенням, а Поляки несподівано зайняли т. зв. Заользанський

Шлеськ (його статистичні дані, як подають часописи, ось які: на 250 тисяч населення припадає 75 тис. Поляків, 130 тисяч Чехів, 40 тис. Німців і 10 тис. інших). Довкола Закарпаття йшла тоді дипльоматична акція, ведена Польщею (міністр загр. справ Бек), що змагала то того, щоби наше Закарпаття прилучити до Мадярщини і осягнути в такий спосіб спільну польсько-мадярську границю. Від того часу зайшли у структурі Чехословаччини великі зміни. Словаччина і Закарпаття проголосили державну самостійність у федеративнім звязку з чеською републикою. Створено власні уряди, зорґанізовано власно владу. На Закарпатті на чолі першого уряду, створеногу 9. X. 1938 на основі компромісу між Українцями і москвофілами, станув посол Андрій Бродій, який одначе вкоротці за свої „коншахти“ з Будапештом був усунений і під замітом державної зради посаджений до вязниці. На його місце центральний уряд федеративної республики в Празі іменував премієром о. дир. Августина Волошина, одного з найвизначніших діячів Карпатської України (26. X. 1938). Найважніше завдання уряду було дійти з Мадярми до згоди, а вони домагалися цілого Закарпаття, або бодай плебісциту. Коли одначе центральний уряд і уряди словацький і карпато-український відкинули ці домагання Мадярщини, вказуючи, що вони, створивши свої уряди, зазначили свою волю до незалежного життя в федеративній республиці, — обі сторони — мадярська і чехо-словацько-українська віддали справу до вирішення арбітрам: Німеччині й Італії. Ці арбітри вирішили справу дня 2. XI. 1938 у Відні в такий спосіб, що і Словаччину і Карпатську Україну залишили в федеративнім звязку з Чехами, а Мадярам відступили ті частини обох країв, у яких живе поважніша кількість Мадярів. І так Карпатська Україна втратила Берегово, Мукачів, а навіть столицю свою Ужгород, втратила головний желізничий шлях, що лучить її з заходом, втратила свої торговельні, господарські й культурні осередки. Хоч який це був страшний і нежданий удар, ціле населення прийняло його з спокоєм, а уряд зачав евакуувати всі державні установи і все національне й державне майно із признаних Мадярам міст. Столицею став Хуст у Мармарощині, а уряди евакуовано до Хуста, Середнього і Сваляви. Наладнано поштовий, телеґрафічний і телефонічний звязок між поодинокими місцевостями в краю і з цілою резпубликою, урухомлено автобусові лінії, випрацьовуються пляни нових желізничих і автомобілевих шляхів. Пороблено усякі заходи для прохарчування населення. Уряд панує над положенням і життя молодої держави наладжується.

Під Мадярщину разом із Ужгородом перейшов і осідок Мукачівського епископа, разом з Духовною Семинарією і катедрою. Вже перед кількома роками велися переговори чехословацької республики з Ватиканом в справі креовання нового

грекокатолицького епископства з осідком в Хусті. Думаємо, що нова карпатоукраїнська влада поведе розпочаті переговори дальше аж до успішного кінця і Хуст стане й осідком гр.-кат. епископства. В Ужгороді залишився теж монастир ОО. Василіян, де мешкав протоігумен Закарпатської провінції, і де ОО. Василіяни вели хлопячу ґімназію, зате монастир ОО. Василіян в Мукачеві остав при Закарпатській Державі, бо славний монастир на Чернечій Горі находиться на передмісті Мукачева (за рікою Ляторицею) Росвигово, яке не відійшло до Мадярщини. Інші Василіянські монастирі — в Мал. Березнім, Імстичеві й Бороняві остались при Карпатській Україні.

Св. Отець і сучасно-політичні проблєми. Св. Отець Пій XI. підчас недавньої авдієнції (25. IX.) союзу французьких християнських синдикатів, що його вів паризький апостольський нунцій, торкнувся сучасних суспільно-політичних проблєм. Нвсамперед згадав про етатизм, який говорить, що держава є всім, а одиниця нічим. In medio stat virtus — сказав Св. Отець. Тільки Церква визнає й голосить науку, яка управильнює взаїмовідносини між колєктивом і одиницею. За наукою про тотальну державу криється єресь суспільного (соціяльного) пантеїзму. Всі ті, що приписують усе колєктивови, твердять тимсамим, що колєктив є чимсь божеським. Слова діявола в раю: будете як боги, несуться нині з уст ідеольоґів тоталізму. А це є власне узурпація. Кожний чоловік належить тільки до Церкви, бо кожний належить до Бога і Христа. — Відтак торкнувся Св. Отець питання про християнську любов, яка одинока всилі усунути або бодай зменшити ворожнечу і боротьбу, не згадуючи вже про війни. Християнську правду про колєктив і одиницю та християнську любов виявить і здійснить у світі жива Католицька Акція. — (Apoštolát)

В Папській Духовній Семинарії в Дубні зайшли зміни. В жовтні ц. р. уступив її ректор о. А. Домбровський Т. І., що найбільше напрацювався при її орґанізації. Що було причиною уступлення, не знаємо. Обовязки ректора сповняє покищо о. Мурілльо. Ректором має бути о. Ф. Роземан Т. І., маґістер східного новіціяту ОО. Єзуїтів в Альбертині.

Ще справа ревіндикацій на Волині. Пресовий орґан волинської латинської дієцезії „Życie Katolickie“, що виходить в Луцьку, в однім із своїх чисел, у статті „Bez przymusu i sprzedajności“ катеґорично стверджує, що не признає навертання на католицизм шляхом примусу чи обітниць матеріяльних користей. „Колиб ревіндикаційна акція війшла справді на цей шлях, ніодин чесний (uczciwy) католицький священик не міг би в ній брати участи, ані виступати в її обороні“. „Życie Katolickie“ впевняє, що у волинських ревіндикаціях не було ніякого примусу, з виїмком хіба деяких тільки випадків (підкр. наше). „Були намови

й переконування, не було змушування". Та автор статті, побачивши, що трохи задалеко загнався у своїм твердженні про чисті й дозволені методи при „nawracaniu" православних, рефлєктується і поправляється. „Обережність у цих випадках завжди конечна, тому не можна ручити, що хтось десь (наше підкр.) при намовах не посунувся задалеко, що ми у кожній хвилі без обиняків осудилиб" (аякже!!), але автор таких фактів не знає. Не знає він їх для прилюдного вжитку, але в совісти своїй знає певно десятки таких фактів. Врешті „Życie Katolickie" пояснює можливість щирих і масових навернень православного українського населення на польський католицизм. Зрозуміє їх той, хто знає волинські відносини, де жиють ще спомини унії, де православія не війшло глибоко в душу населення, де врешті католицизм має чар Божої правди. „Сектанство мало би мати цю (притягальну) силу, а католицизм ні?" — питається заспокоєний самим собою автор. — З цілої статті визирає облуда й софістерія, що зовсім не лицює католицькому та ще й дієцезальному орґанови.

Справу славетних „волинських ревіндикацій" в дуже простий і наївний спосіб пояснює собі, від якогось часу, оломуцький „Apoštolát sv. Cyrila a Metoda" який глядить на цей жалюгідний „процес навертання" православних крізь виключно польські окуляри. Ось знов у ч. 10 з ц. р. пише він таке: „В луцькій землі навернулося дня 15. серпня в парохіяльнім костелі в Боремелі 15 осіб з православія на католицьку віру, а тиждень потім, 21. серпня, дальших 6 осіб пішло за їх прикладом. Всі вони потомки тих родин — головно шляхотських — які по нещаснім польськім листопадовім повстанні були змушені царською владою приняти православія".

Дивує нас, що такий поважний орґан, як „Apoštolát", який ще до того пропаґує унійну ідею між Словянами, не загляне й до українських католицьких часописів, що їх дістає, щоби в цій справі виробити собі трохи поважніший і більше безсторонній погляд.

Віденський кардинал Інніцер став у останніх часах предметом найрізнородніших часописних здогадів і підозрінь. Одна невтральна пресова аґенція просила його о телеґрафічну відповідь на такі запити: „Заграницею поширюються вістки, що Ваша Еміненціє вислали до св. Отця письмо з проханням звільнити Вас з уряду. Інші вістки говорять про протикатолицький рух „Los von Rom", на чолі якого маєте стояти Ви, Ваша Еміненціє. Кромі цього Ваша Еміненція мали уложити відозву до австрійських католиків, що його потверджує NSDAP. — Кард. Інніцер дав на ті запити відповідь: „Alle Meldungen glatt erlogen. Ich protestiere nachdrücklichst".

Віроісповідна приналежність німецького учительства. Після останньої урядової статистики до католицької Церкви належить 62.368 учителів, до евангелицької 116.800,

а лиш 2028 учителів подало себе за „віруючих в Бога“ — себто так, як каже ідеольоґія німецького неопоганства.

Чи нові відносини в житті Польської православної Церкви? Часописи доносять, що на днях має появитися декрет Президента Польської держави, що уреґулює відносини так у самій православній Церкві, як теж і її відносини до держави і навпаки. Цей президентський декрет це тільки частинна реалізація того, що заповідав декрет президента з 1. червня 1930 року, в якому було заповіджене скликання Собору православної Церкви в Польщі. Православна Церква має дістати соборний устрій. Статут виробила мішана комісія передсоборного зібрання, що його зреферував на засіданні 17. жовтня новий директор православного департаменту віроісповідань Дунін — Борковський. В кілька днів після того міністр віроісповідань Свєнтославський прийняв на авдієнції епископат православної Церкви в Польщі, від імени якого митрополит Діонисій висловив згоду на новий статут.

Церковна влада православної Церкви і скандальний документ „малопольського духовенства“. Скандальний документ, що його видало православне „малопольське“ духовенства з своїм благочинним Георгієм Павлишином на чолі проти пастирського листа нашого Митрополита Кир Андрея Шептицького, виданого в справі Холмських подій, документ, повний безсоромної брехні й ненависти до всего, що греко-католицьке, повний лизунства й моральної підлоти, викликав фатальне враження головно між православними, які побачили, до чого докотилась деяка частина православного духовенства. Зареаґувала на нього і найвища влада Православної Церкви, яка в митрополитальнім орґані „Слово“ (43. число) помістила ось яке зарядження:

„В звязку з опублікованим у пресі відкритим листом частини Духовенства Малопольської Округи, уложеним та підписаним без відома Епархіяльної Влади, всупереч 39 апостол. правилу та наказу Вищої Церковної Влади з 22. V. 1930 р. висловлено строгу догану цілому духовенству, що його підписало“.

Православна катедра в Берліні. В червні ц. р. посвячено в Берліні — Wilmersdorf-і нову православну катедру Воскресення Христового. Торжественного посвячення довершив голова „архиєрейського собору“ російської православної Церкви заграницею, митр. Анастазій при сослуженні берлінського архиеп. Тихона і його епископа-помічника Серафима з Почдаму (раньше був він епископом у Відні). Гітлерівський уряд піддержує православну пропаґанду, що зискує між протестантами — головно ж між бувшими полоненими і німецькими кольоністами — багато визнавців. З тією метою переложено православні літурґічні книги на німецьку мову і вже зачинають відправляти східні богослуження в німецькій мові.

З браку церков православні Німці ходять на богослуження до російських церков, доки не побудують своїх власних німецько-православних святинь. Найближча ціль православного руху в Німеччині — осягнути церковну самостійність через основання окремої митрополії, бо досі всі православні в Німеччині (Москалі, Українці й Німці) находяться під юрисдикцією російського православного синоду в Сремських Карлівцях.

Міжнародний зїзд безбожників в Льондоні, про який ми згадували своєчасно в „Ниві", пройшов майже незамітно, а анґлійська преса ледви згадала про нього. Тільки католицькі тижневики подали про нього декілька більших вісток. На зїзді головував бельґійський буржуазний ліберал др. Torwagne. Головний аренжер зїзду, большевицький „Союз воюючих безбожників" не мав на зїзді ні одного представника, тому що анґлійська амбасада в Москві не дала членам союзу потрібної паспортової візи, а не зробила того мабуть внаслідок енерґійного протесту, що його піднесли перед анґл. урядом найвизначніші християни Анґлії. Остро виступав проти всіх християнських Церков бельґійський делеґат Павло Бравн, підносячи давні фрази вільнодумців, б/дьтоби Церква була найбільшим ворогом демократії і будьтоби кожний, хто її слухає, зрікався людських прав. Розуміється, що Церква не признає такої демократії, яка вбиває тих, що інакше думають, як це н. пр. діється в большевії чи червоній Еспанії. — Льондонські католики дали гідну відповідь на цей конґрес безбожників: маніфестаційним визнанням віри, що його зложив 50 тисячний похід вірних, який з великим хрестом на переді і з релігійними піснями на устах вирушив від палати уестмінстерського архиепископа попри парлямент аж до катедри, де на закінчення відправлено молебен. Могутня католицька маніфестація зробила велике враження на цілий анґлійський Льондон.

Безбожники про перепис. Часопис „Безбожник" вияснює, чому при найближчім всесоюзнім переписі населення, назначенім на 17. січня 1939 не буде в переписних аркушах рубрики про релігійну приналежність горожан. „Безбожник" каже, що в означенні релігійної приналежности був зацікавлений дореволюційний царський уряд; він старався представити Росію „святою і релігійною", а совітський перепис має інше завдання: „виказати величаві досягнення двох сталінських пятиліток і дати картину зросту соціялізму". Та між рядками статті можна вичитати, що правдивою причиною усунення рубрики про релігійну приналежність є небажана для большевицького уряду великанська більшість горожан Союзу, що не боялася і не стидалася подати свою релігійність, і через те картина досягнень совітської батьківщини під проводом партії Леніна—Сталіна була викривлена. І факт, що більшість совітського населення подало при останньому переписі

(1937. р.) свою релігійну приналежність у конскрипційних аркушах, був причиною, що Совіти попередній перепис уневажнили, а зарядили на початок 1939. р. новий.

Тисячі й міліони викидується сьогодні на протирелігійну пропаґанду, яка робить своє діло. А що ми протиставимо цьому? Скільки в нас часописів чи журналів релігійного змісту? Є їх небагато, але й до них ставимося байдуже. Чи направду ми ще не доросли до того, щоби читати поважніші наукові, релігійно опрацьовані журнали? Богословське Наукове Товариство видає місячник „Нива“ і тримісячник „Богословія“, яких річна передплата разом виносить зл. 20.— замість 24.— зл.

Чи Впр. Отець передплачують їх? Якщо ні, просимо прислати замовлення на передплату в 1939 році. — Передплачуючи католицьку пресу, творимо охоронний вал перед антирелігійною акцією, що хоче вирвати з нашої душі те, що найцінніше — Бога.

Тому ставаймо в ряди нових передплатників „Ниви“ і „Богословії“!

Львів вул. Коперника 36.

З листів до Редакції

До
Хвальної Редакції „Ниви“
у Львові.

Просимо ласкаво помістити в Ниві слідуюче:

Зібрані Отці поморянського деканату на соборчику в Кальнім, почуваються до милого обовязку висловити Високопреподобному Отцеві Крилошанинові Юліянові Дзеровичові вирази признання і вдяки за написання Катихиз для I і II кляси, які стали не тільки цінним і поважним вкладом в убогу катихитичну літературу, але неоціненим і приступним помічним підручником, що улекшує науку релігії і до неї заохочує, а якого брак учителі релігії так дуже відчували.

Радість, з якою повитали ми появу цього твору нехай буде заохотою для Достойного Автора до дальшої праці на цьому полі.

Кальне, дня 10. листопада 1938.

о. Вол. Кармазин, о. М. Гуньовський, о. Новосад, о. Городецький Ст., С. Карпович, о. Вол. Шулин, о. Йосиф Кучкуда, о. Косович Николай, о. Зенон Древницький, о. Микола Бурак, о. Мацієвич Микола.

Печатається за дозволом Митрополичого Ординаріяту у Львові
Видає Бог. Наук. Товариство
Редагує Колегія. За редакцію відповідає о. П. Козіцький.

З друкарні „Бібльос“, Львів, Японська 7. Тел. 214-78.

АН УРСР
№ Ж-2056

I. ПРАЦІ ГР.-КАТ. БОГОСЛОВСЬКОЇ АКАДЕМІЇ

Т. I—II. Історія гр.-кат. Духовної Семинарії у Львові. Загальний погляд і попереджуючі установи, ст. 243, 8⁰.

Т. III. Історія гр.-кат. Духовної Семинарії у Львові від 1783—1810 р. [друкується].

Т. IV—V. Аскетичні твори св. Отця нашого Василія Вел. — Пер. з грецького митр. Андрей Шептицький, ст. XIV + 490, 8⁰.

Т. VI. о. Др. Василь Лаба: Біблійна герменевтика, ст. 148, 8⁰

Т. VII о. Др. Юліян Дзерович: Катихитика, ст. 178, 8⁰.

Т. VIII. о. Др. Ярослав Левицький: Перші українські проповідники і їх твори, ст. 196, 8⁰.

Т. IX. о. Др. Василь Лаба: Патрольогія ч. I. Початкова, донікейська доба, ст. 164, 8⁰.

Т. X. о. Др. Василь Лаба: Патрольогія ч. II. Розцвітна доба, ст. 217, 8⁰.

Т. XI. о. Др. Ярослав Левицький: Теорія церковної вимови, ст. 137, 8⁰.

Т. XII. о. Др. Василь Лаба: Патрольогія ч. III. Кінцева доба, ст. 147, 8⁰.

Т. XIII. Др. Володимир Залозецький: Огляд історії старохристіянського мистецтва, ст. 122 + XLII, 8⁰.

Т. XIV. Твори Митр. Андрея Шептицького: Пастирські послання до духовенства й вірних станиславівської епархії, ст. 257, 8⁰.

Т. XV—VI. о. Др. Андрій Іщак: Догматика незєдиненого Сходу, ст. 280, 8⁰.

Т. XVII—XVIII. о. Юліян Дзерович: Педагогіка, ст. 247, 8⁰.

Т. XIX. Др. Борис Кудрик: Огляд історії української церковної музики, ст. 144, 8⁰.

Т. XX—XXI. о. Ю. Дзерович: Катихизи.

II. ПРАЦІ БОГОСЛ. НАУК. Т-ВА

Т. I. Св. свщм. Йосафат Кунцевич: Матеріяли і розвідки з нагоди ювилею. Зібрав о. Др. Й. Сліпий. Ст 261, 8⁰.

Т. II. Dr Jos. Slipyj: De principio spirationis in SS. Trinitate. P. VIII + 120, 8⁰.

Т. III. о. Др. Спиридіон Кархут: Граматика української церковно-словянської мови. Ст. XIX + 284, 8⁰.

Т. VI. Др. Володимир Січинський. Архітектура Катедри Св. Юра у Львові. Ст. 97 + XXX, 8⁰.

Т. VII—VIII. Др. Саломія Цьорох, ЧСВВ: Погляд на історію та виховну діяльність СС. Василіянок. Ст. 256, 8⁰.

Т. IX Михайло Возняк: У століття „Зорі“ Маркіяна Шашкевича (1834—1934). Нові розшуки про діяльність його гуртка. Частина перша. Ст. 1—146, 8⁰.

Т. X. Михайло Возняк: У століття „Зорі“ Маркіяна Шашкевича (1834—1934). Нові розшуки про діяльність його гуртка. Частина друга. Ст. 147—324, 8⁰.

ПРОВЕРЕНО
С/Ф. 9

2056

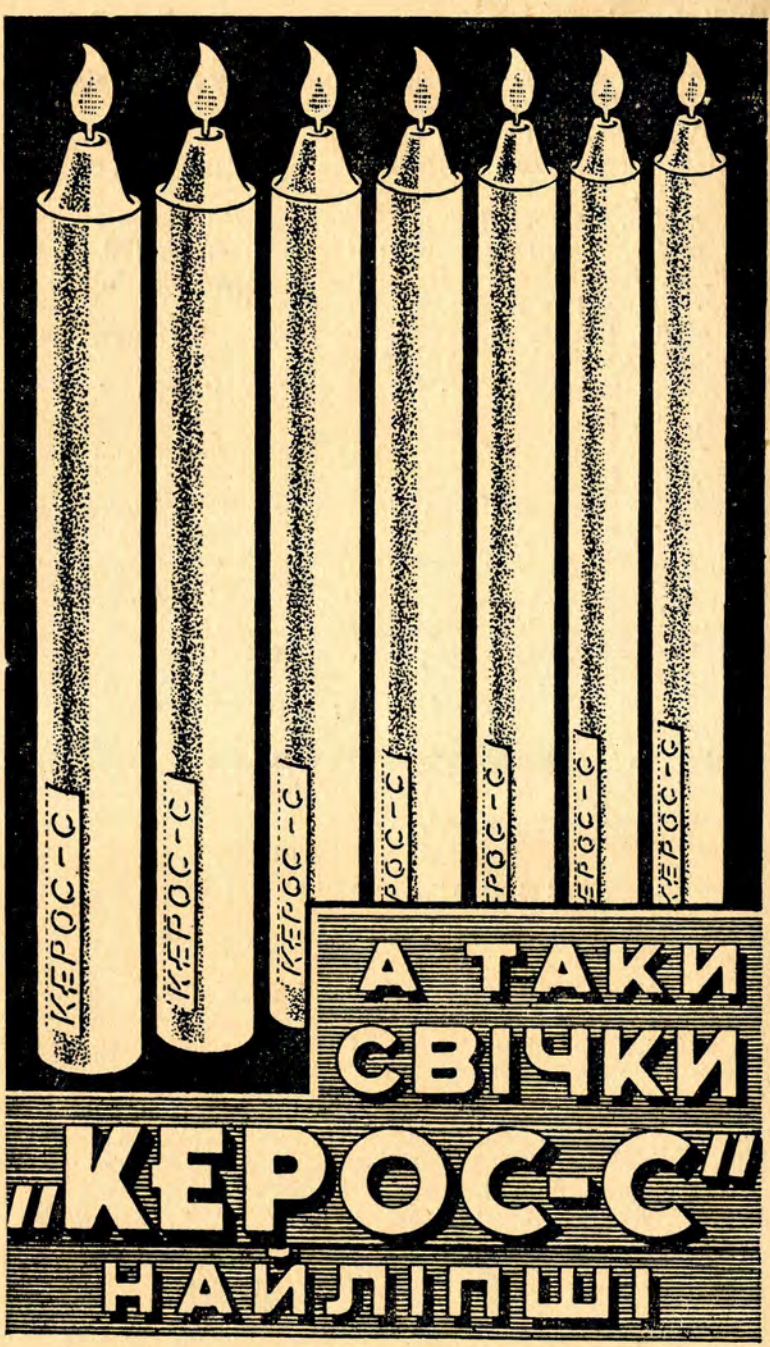

23 911

НИВА

ЦЕРКОВНО-СУСПІЛЬНИЙ ЧАСОПИС

ГРУДЕНЬ

1938

ЗМІСТ:

стор.

о. Е. Мацелюх:
В 950-літню річницю 425—429

о. Всеволод Дурбак:
Відкуплення і спасення 429—442

Прот. П. Табінський:
Церковний Устав св. кн. Володимира Вел: 443—450

о. Й. Іванець:
Метрикальні метаморфози 451—452

Х.:
Новий устрій „Польської Автокефальної Православної Церкви“ 452-459

Всячина 459-464

Просимо тих Впр. Отців Передплатників, яких адреса поштових урядів є змінена, подати це до відома Адміністрації, щоби не наражувати нас на непотрібні поштові кари.

Реверенди, папістики, пальта і футра

для Всч. Духовенства — на осінний і зимовий сезон

поручає кравецька робітня

В. ХОМИН, Львів, вул. Домініканська 11, тел. 283—95.

Рік XXXIII. Грудень 1938 Ч. 12

НИВА

Часопис присвячений церковним і суспільним справам

Виходить раз у місяць в 2½ арк. з проповідничим додатком — в 1 арк. до кождого числа —

Передплата виносить 12 зл. річно, півріч. 6·— зл., чвертьрічно 3·— зл. для Америки 2·50 доляри річно.

Адреса Редакції й Адміністрації: Львів, вул. Коперника Ч. 36
Конто чекових переказів ч: 79.

о. Евген Мацелюх.

В 950-літню річницю

„Вже сонце ясне, слава Богу, встало,
Бачте, як ясно світлом засіяло,
Густі, сонливі мраки розбило,
Боже, ах Боже, то Твоє діло!“..
(М. Шашкевич).

Отсими, радісними словами Маркіяна Шашкевича можемо привітати сьогоднішну, памятну хвилю великого Ювилею християнського життя нашого народу, великого Ювилею нашої греко-католицької Церкви.

950 літ минуло, як над нашою країною, що потопала в темнім, жорстокім поганстві, засіяло ясне сонічко Христової ласки і своїми животворними проміннями збудило народню душу до воскресення і чудесними, дорогоцінними жемчугами Божої благодати прибрало нове християнське життя в нашій Україні.

Перед нами виринає сьогодні велика постать святого князя Володимира, що зробив дорогу сонцю Христової віри у нашій країні.

В цю хвилю Ювилею треба нам перш за все з подякою закликати словами Маркіяна: „Боже, ах Боже, то Твоє діло“!

Цю хвилю предсказав первозванний апостол св. Андрей. „Чи бачите ці гори? На цих горах засяє ласка Божа, тут має бути великий город і церкви численні Бог побудує“. Так промовляв на Київських горах до своїх учнів св. Андрей.

На Київських горах засяє ласка Божа..

ЛБ АН УРСР
№ 5068

І вона засяла у повній величі 988 р.

Пригляньмося сьогодні початкам християнської віри у нашім народі, розважмо причини, які спричинили введення Христової віри у грецькім обряді і почислім ці додатні впливи християнства на будучі століття.

Перед 988 роком християнство в Україні мало вже більше, як столітню традицію. У чорноморських землях християнство появилося вже у І. віці по Христі. Місто Корсунь знане було з мучеництва третього папи римського, св. Климентія. Ґоти підчас свойого побуту на Україні стали християнами. Їх епископ Ульфіляс почав тут перекладати св. Письмо на ґотську мову.

Точніші відомости про християнство на Україні маємо від початку IX. століття. Князь Норманів Бровлін під впливом чуда приняв християнську віру.

Ватажок варварів Рос охрестився підчас свойого походу в Малу Азію. Словянський апостол св. Кирило мав стрінути у Корсуні Євангелію, писану „руськими письменами". 860 р. мав охреститися князь Аскольд підчас свойого походу на Царгород. На його могилі побудовано церкву. В договорі київського князя Ігоря з Греками 945 р. згадується християн. Вони мали вже тоді церкву св. Іллі в Київі. Перша з пануючого роду в Україні приняла християнство св. княгиня Ольга.

Її внук Володимир, в молодих літах, був ревним поклонником поганської віри. До його столиці Київа приїжджали визнавці ріжних вір і старалися приєднати князя до своєї віри.

Князь порадився бояр, а бояри сказали:

„Як хочеш довідатися правди, то вишли мудрих мужів, нехай вони придивляться ріжним вірам".

І вислав князь послів до ріжних країв...

* * *

Які були ріжні причини введення християнської віри у нашім народі?

Перша причина була чисто релігійна. Культ поганських божків, убогий змістом, жорстокий у своїх жертвах, вимагаючий навіть людського життя, дикий в моральних законах, неясний щодо будучого, позагробового життя, не вдоволяв уже людського серця. Тому князь Володимир бажав пізнати правдиву, християнську віру, а через християнство хотів скинути з свойого народу клеймо варварства, старався піднести культурне життя і зрівняти свій нарід з іншими, культурними народами.

Другою причиною була державна потреба. Вісім літ свойого початкового панування князь Володимир посвятив на воєнні походи. Він іде далеко на північ, у недоступні ліси над Німаном і Двиною, щоби підбити литовських Ятвягів і білоруських Радимичів.

На сході прилучує до своєї держави надволжанських Болгарів, на заході Хорватів.

Князь Володимир будує всюди сильно укріплені городи, лишає в них сильні залоги, між городами кладе сильні, оборонні вали.

В 988 р. міг князь Володимир сказати отсі слова:

„Наша держава велика і влада могутня і воїни хоробрі і нарід у силі зростає. Та не буде державі нашій слави, ні воїнам бодрости великої, ні народові тривкости, доки ми не відречемося ідолів і не освітимося вірою в одного Бога, як Його вже південні і західні народи визнають і ласкою Його ростуть і могутніють".

Як мудрий будівничий держави, знав Володимир, що ніщо так не злучить тих ріжних племен одного народу, ріжних що до віри й обичаїв, як тільки одна Христова віра.

Чомуж з Византії прийшло до нас християнство?.

Знаємо, що на Україну приходили визнавці ріжних вір, певно, що були й місіонарі латинського обряду. Вже княгиня Ольга спровадила місіонаря з Німеччини, Адальберта, а помимо того князь Володимир приняв Христову віру з Греції.

В першій мірі була тут причина політична.

В тодішньому часі Византія була найсильнішою державою, як спадкоємниця бувшої римської імперії. Це була держава найбільше культурна. У своїх походах на Грецію князь Володимир стрічався з грецькою культурою і бажав війти у тісніші зносини з Византією, так через подібну віру, як рівнож через своє подружжа з грецькою царівною Анною. Браття не радо, але змушені війною, годяться на супружество своєї сестри Анни з кн. Володимиром. Вони потішають сестру словами: „А може через тебе наверне Бог всю руську землю".

Так і сповнилися їх слова в 988 р.

Друга причина, це краса грецького обряду. Цей обряд відповідав найкраще душі нашого народу. Буйна, поетична душа українського народу бажала поетичного способу висловлювання своєї віри, а таким є грецький обряд. Недаром звіщають посли свойому князеві: „Коли ми знайшлися у грецькій церкві, не знали ми, чи ми на землі чи небі, бо на землі нема такого виду, такої краси, не вміємо того оповісти, але знаємо, що там Бог перебуває з людьми, а тої краси забути не можемо"...

Третя причина, це традиція. Князь Аскольд, якого могила в Києві, охрестився у грецькім обряді. Княгиня Ольга приняла християнську віру з Царгороду.

Тому покликуються бояри у своїй раді перед князем: „Якби лихий був грецький обряд, не приняла би його твоя бабка Ольга, а вона була наймудріша з усіх людей"...

„І охрестився сам князь і свої діти і всю землю руську від кінця до кінця, храми поганські розкопав і всю землю руську чесними іконами Церкви прикрасив“, як про це пише в похвалі Володимирові Яків Мних.

Християнський князь мав обовязок приєднати до християнства свій нарід. Це зробив Володимир 988 р. Князь кличе своїх підданих на рі у Дніпро, а „коли хто не явиться богатий, чи бідний, ворогом мені буде“.

Зійшлося люду без числа. Стоять у водах Дніпра старі й молоді. Виходить князь і бояри. Духовенство відправляє молитви, а ласка божа спливає на всю Україну. Нарід наш стає дитиною Божою... „Ти син мій возлюблений“... гомонить голос Божий в душі охрещеного народу.

А князь молиться в душі: „Боже великий, що сотворив небо і землю, благослови свої діти. Дай їм пізнати Тебе, правдивого Бога, утверди їх у Твоїй святій вірі!“...

* * *

Хтож може вичислити ті спасенні ласки, що з Христовою вірою сплили на наш нарід?

„Ті, що сиділи в тіни духової смерти, світло побачили“, як каже св. Євангеліє.

Хрест св. Володимира утворив на Сході нову християнську державу, що довгі століття сміло ставила чоло наступові ріжних диких племен: Печенігів, Половців, татарських орд, турецького півмісяця.

„Хто в мене вірує, вмерти не може“ — каже Христос. І нарід наш не вмер. 950 літ минає від тої хвилі. Народ перебув ріжні руїни на своїй землі, а Церква Христова з народом до нині.

Пропали могучі Гуни з своїм сильним вождом Аттилею, пропали з нашої землі дикі Татари з своїми Джінґісханами, пропали, бо не були християнами. Хто знає, що було би з нашим народом, колиб не св. Володимир і Христова віра...

З християнством прийшла до нас культура, освіта, штука, література. Злагідніли обичаї народу, зрівнялися люди, піднялося з стану неволі жіноцтво, щезли дикі жертви і душа народу змінилася під впливом християнської віри.

Разом з християнством появляються перші школи. Володимир почав брати дітей у визначних людей на книжну науку. Школи виховували своє рідне духовенство, урядників для великої держави. Із шкіл Володимира виходять славні люди, великий проповідник, перший митрополит Українець Іларіон, славний літописець Нестор і другі.

Україна стає першою культурною державою, а мова її гомонить навіть в урядах чужих держав...

З християнством приходить література, штука, будови

храмів Божих, мистецькі ікони, чудові окраси рукописних св. Євангелій.

Храми Божі і численні монастирі вкривають українську землю, а в тих храмах Божих ласка Божа, многі чудотворні ікони, що їх забирають до своїх святинь другі народи.

Наша св. Церква будила любов до свойого рідного краю, рідного народу. Паломник Данило вибирається до св. Землі і там на гробі Спасителя світить лямпу за свою рідну землю. Козацькі невольники в турецькій неволі не йдуть за обіцянками султанів, не вирікаються своєї віри, свойого народу. „Твоя віра поганая", кличе до султана князь Байда Вишневецький. Невольники моляться в неволі, щоби Бог позволив їм вернутися на „ясні зорі, на тихі води, у край веселий, між народ хрещений"...

В цей світлий Ювилей оцінім достойно цю хвилю зперед 950 літ, цей дар св. Володимира. Вже сучасники князя розуміли добре цей дар, коли назвали свойого князя „Ясним Сонцем".

Скажім сьогодні так, як сказав Володимир: „Хто не прийде до нової віри християнської, ворогом мені буде". Так! Ворогом буде нам кожний, хто схоче видерти з нашого серця нашу святу віру, наш святий обряд. Ворогом нам буде кожний, хто схоче порізнити нас з нашою Церквою.

Під прапором Ювилейного Хреста треба нам зєднатися, всім верствам народу, проти всіх ворогів, проти червоної звізди зі Сходу. Як мудрий князь Володимир будував охоронні вали перед ворогами і нам треба охоронних валів проти всяких ворожих струй, що вдаряють об нашу Церкву.

Дай Боже, щоби сьогодні сповнилися слова гарної молитви першого українського Митрополита Іларіона: „І доки світові стояти, не передай нас Боже у руки чужі, щоб не назвався город Твій містом поневоленим, а вірні Твої пришельцями в землі не своїй, щоб не докоряли нам люди, де Бог їх?

Тримай у ласці своїй нарід Твій, напасників збройних прожени, мир утверди, Церкву збільши, стадо збережи..."

о. Всеволод Дурбак

Відкуплення і спасення.

I.

Ісус Христос, Богочоловік, цілим своїм земським життям від воплочення до вознесення, а передусім своїми страстями і смертю на хресті відкупив людський рід від неволі гріха та

заслужив людям життя ласки і прибране синівство Боже. Діло відкуплення Божественного Спасителя совершенне, — так під оглядом вистарчальности, як під оглядом засягу. Діло відкуплення обіймає цілий людський рід, та є вистарчаюче, щоби весь людський рід взагалі, а кожен чоловік зокрема міг спастися. Загальність відкуплення виразно зазначена у Св. Письмі; багато місць Ст. Завіту вказують на те, що Бог хоче, щоби всі люди спаслися (н. пр. Єз. 33,XI). Новий Завіт називає Ісуса без ніякого обмеження „світлом світу" (Ів. 9, 5), „спасенням світу" (Ів. 4, 42); Ісус дає своє тіло для життя світа (Ів. 6, 52); Ісус прийшов на світ, щоби рятувати те, що було пропаще (Мт. 18, 11); Ісус молиться за всіх людей, навіть за своїх убивників (Лк. 23, 20); приказує навчати і хрестити всі народи (Мт. 28, 16).

Ніде у Св. Письмі не стрічаємо якогось висказу, що вказував би виразно на обмеження Відкуплення. Правда, іновірці стараються доглянути обмеження у висказах: πολλοί і ὁ πολλοί у Мт. 26, 28 та у листі до Римлян 5, 15. Але це єврейсько-грецький мовний зворот, що, як це виразно видно особливше в листі до Римлян, якщо стоїть у противенстві до одного, означає тільки, що й πάντες. А саме, означає збірноту, — в противенстві до одного; а збірноту добре спрецизовує у грецькій мові термін: πολλοί. Ще виразніше зазначена універсальність відкуплення в Апостольських листах, н. пр. 1 Ів. 2, 2 („ἱλασμός ἐστιν περὶ τῶν ἁμαρτιῶν... ὅλου τοῦ κόσμου), Кол. 1, 20, Рим. 3, 25, і т. п. Аналіза текстів св. Письма доводить тільки до одного заключення, а саме до загальности Відкуплення, і то так з огляду на всіх людей, як і всі місця, всі часи і всі гріхи.

Всетаки, те саме св. Письмо учить, що не всі люди осягнуть спасення своєї душі та що велика часть людського роду відпаде від царства Божого. Як отже погодити універсальність відкуплення з обмеженим числом людей, що спаслися або будуть спасенні? Думаю, що обі ці правди можна погодити у так сформулованій тезі: Ісус відкупив цілий людський рід і тим дав можність поодиноким людям спастися. Іншими словами — треба розріжнити Відкуплення від Спасення. Відкуплення, це діло, що його для нашого спасення довершив Ісус Христос. Спасення, це примінення цього діла до поодинокнх людей. Відкуплення, це діло Христа, обєктивно і само в собі розглянене (Redemptio obiectiva; Ἀπολύτρωσις); Спасення, це примінення цього діла до поодиноких людей (Redemptio subiectiva; Σωτηρία). Якщо діло Відкуплення є загальне, так екстензивно (засяг), як і інтензивно (вистарчальність), то безвислідність цього діла в поодиноких людей не може основуватися у самій обєктивності відкуплення, але мусить мати якусь причину, що лежить поза цим ділом та ударемнює спасення поодиноких людей. Цеї причини треба шукати не по стороні Бога, бо Бог хоче спасення всіх людей, але по стороні лю-

дей. Бо хоч діло відкуплення само в собі совершенне і нічим необмежене, то можна його обмежити ззовні, або: Бог усіх відкупив, а не всі хотять спасення. У Святому Письмі є зазначена ця ріжниця між обєктивним та субєктивним відкупленням, чи радше між відкупленням та спасенням. Св. Павло каже, що Бог помирив світ з собою в Христі (ἡν... καταλάσσων" 2. Кор. 5, 19). Отже відкуплення це повне і сповнене діло. Але кілька рядків дальше, св. Павло заклинає Коринтян на Христа, щоби вони помирилися з Богом (καταλλάγητε τῷ Θεῷ" 2. Кор. 5, 21). Отже поодинокі люди мусять сповнити деякі умовини, щоби спастися, або, щоби для себе примінити плоди відкуплення.

II.

Належне розріжнення відкуплення та спасення, або Христових заслуг та нашої співпраці у ділі нашого спасення має велике значіння для належного схоплення сотеріольоґічного питання. Недоглянення, чи недоцінення цеї ріжниці мусить довести до ложної сотеріольоґічної концепції. Злегковаження та недоцінення співпраці людини в ділі її спасення веде до лютеранського пекалізму (Grotius) та субституціонізму (Лютер, Кальвін). Відкуплення і спасення це одне й те саме. Первородний гріх знищив irreparabiliter, невилічимо, людську природу, тому чоловік нічого не може зробити, щоби себе спасти. Чоловік це наче труп; Ісус Христос прикриває своїми заслугами цього невилічимого паралітика, і цього, в дійсності знищеного гріхом трупа вводить, убраного в світлу одежу Своїх заслуг у небесні тереми. Гетеросотеріольоґічний екстрінсецизм, повний квієтизму та песимістичної резиґнації: „Чоловіче, гріши сильно, але сильніше вір", а будеш спасенний. Клич Лютра. Христос вже все зробив, щоби нас спасти. Він навіть взяв на себе терпіння пекла (пояснення Кальвіна до слів: „зійшов у ад"). Тому ми, люди, лише з довірям відносімся до Христа. Діло Христа таке совершенне, що ми, люди, не потребуємо його „поправляти" своїми ділами, які завжди грішні. В цей спосіб, лютеранський псевдосупернатуралізм викривлює зовсім діло Христового відкуплення.

Не менш небезпечною та нарівні іраціональною є теорія т. зв. „merae restitutionis in pristinum". На перший погляд нічого злого не можна доглянути у тій фразі, яку також стрічаємо, але в іншому розумінні, також у католицьких богословів. Ця теорія „merae restitutionis in pristinum", це оптимістичне оформлення лютеранського песимістичного квієтизму. Так тут, як і там — Христос сам усе зробив, а ми спасаємося „за-без-дурно", без ніякої праці. Христос restituit in statum pristinum упавший людський рід, тому нам не лишається ніщо інше, як лиш тішитися, що Христос при-

вів до комплетного здоровля цього невилічимо хорого чоловіка. Ріжниця між цею теорією і лютеранізмом лише в тім, що в лютеранській концепції чоловік і після відкуплення остається моральним трупом, який лише дістає від Христа виказку (білет) вільного „за-без-дурно“ вступу до неба, а в теорії „restitutionis in pristinum“, чоловік зовсім здоровий, через заслуги Христа також „забездурно“ входить до неба. В обох цих теоріях відкуплення покривається з спасенням, отже людина не потребує співпрацювати з Христом, щоби себе спасти. Думаю, що Лютерани повинні змінити текст св. Письма, а саме, що не „Deus vult omnes homines salvos fieri“, але „Deus vult omnes homines salvos facere“. „Fieri“, форма страдально-зворотна, означає, що чоловік мусить щось зробити, щоби себе спасти.

Відкуплення, це не звичайна restitutio in pristinum. Як щоб ми приняли, що враз із звершеним ділом відкуплення, eo ipso виключається в людстві первородний гріх враз з його наслідками, то мусілиб ми війти в колізію не лише з дійсністю, що доказує дальшу тривалість в людському роді дідичного обтяження первородним гріхом враз з терпінням і смертю, але також з наукою Обявлення, яке у ділі переносности первородного гріха дорогою generationis carnalis, не робить ніякої ріжниці зглядом епох ante і post діла відкуплення. Зрештою якщоб відкуплення було „mera restitutio in pristinum“, то, ipso facto відкуплення, людський рід без ніякої особлившої співпраці поодиноких людей, був би неначе „перепущений“ до того стану, у якім знайшовсяб Адам, колиб був видержав пробу, отже до стану блаженности. Вже розумніше булоб припущення, що через заслуги Христа людському родові був би привернений передгріховний стан райської невинности Адама, отже стан, у якому люди, так як і Адам перед гріхом, булиб обєктивно святі і праведні, але не без обовязку, щоби через видержання проби, цю обєктивну святість зробити своєю, себто субєктивною, а тим самим одержати титул до вічної слави. Це булоб радше restitutio in integrum; такої абсолютної можливости не можна заперечувати в суппозиції іншого укладу і порядку річей. Але цей погляд на справу чисто гіпотетичний та юридичний, тому з одної сторони нереальний, а з другої сторони невистарчаючий та односторонний. Ця чисто юридична концепція „restitutionis in integrum“ фінґує якийсь стан правного конфлікту між Богом і людьми. Ісус Христос „зліквідував“ цей конфлікт, отже справа зовсім наладнана і „restituta ad pristinum statum“, так начеб у ділі відкуплення йшло виключно про „вирівнання рахунків“ між Богом і людьми: з хвилею, коли довжник (людський рід) повернув довг Богові (віритель) через свойого заступника (Христос), між Богом і людьми вже справа наладнана до тої міри, що брама небесна стоїть отвором для ці-

лого людства. Неолютеранський оптимізм заправлений мертвим квієтизмом, що понижує гідність розумної людини, яка хоч може заслужити собі небо, співпрацюючи з Христом, то нічого не мусить робити, бо „за дурно“ дістанеться до неба. Але, каже св. Августин: „Qui creavit te sine te, non salvabit te sine te“.

Як легковаження та недоцінювання співпраці людини в ділі свойого спасення потягає за собою серію сотеріольоґічних блудів, так також і перецінювання людської спроможності та автономії в ділі спасення є дуже небезпечна, та спричинює нову серію сотеріольоґічних блудів, а саме автосотеріольоґічний натуралізм та раціоналізм. Перший, що поставив сотеріольоґічне питання на площину натуралізму, це Пелягій. На його думку первородний гріх зашкодив лиш Адамови. Нащадки Адама приходять на світ без первородного гріха. Їх природа ані не знищена, ані не зранена. Заперечення первородного гріха, в значінні його переносности, впливає також на своєрідне, пелягіянське схоплення природи поодиноких гріхів. З хвилею, коли гріхи поодиноких людей не мають лучности з гріхом Адама, то з природи гріху усувається елемент конечности, що його признає Церква у всіх людських гріхах, як наслідок фізичної лучности всіх людей з упавшим Адамом. Так отже одинокою причиною гріхів поодиноких людей, на думку Пелягія, це свобідна воля. (По думці та науці Церкви, причиною гріхів поодиноких людей є свобідна воля упавшої людини, отже лучність з Адамом, а звідси певного роду конечність; тому й говориться про природну склонність чоловіка до гріха; тому Церква вчить, що без помочі Божої ласки чоловік не може довший час жити і не грішити; тому й говориться, що чоловік без помочі ласки мусить упасти в гріх; т. є necessitas peccandi in genere, але свобода щодо поодиноких гріхів). Якщоб одинокою причиною гріха в людей була свобідна воля, то тоді „caeteris paribus“ кожний гріх поодиноких людей був би рівний гріхови Адама, а то й тяжчий, відповідно до матерії. Бо не булоб другого елементу, а саме конечности, що випливає з фізичної лучності з Адамом. Тоді всі гріхи людей, не маючи ніякої лучности з Адамовим гріхом, булиб виключно індивідуальні, а стан людського роду рівнявся би станові упавших Ангелів, що згрішили індивідуально, бо їх гріхи не мали ніякої лучності з якимсь первородним гріхом. Звідси й неможливе булоб відкуплення людей, як неможливе було оправдання упавших ангелів.

Іншими словами Пелягій не розглядає гріхів людства per modum unius, але анатомізує діло людської злоби і кождий гріх кладе побіч другого, без звязи. Тому, якщоб відкуплення мало бути в розумінні satisfactionis vicariae, то для кождого гріха треба би було поосібного відкуплення, або

радше поосібного діла відкуплення, а це абсурд. Тому й Пелягій, льоґічно, придумав іншу теорію відкуплення, а саме пропорціональне до його схоплення природи переносности первородного гріха, то є exemplaritas. Христос своїм приміром спас людство у значінні моральнім. У розумінні фізичнім кождий чоловік спасає себе сам. Воля — джерело гріха, воля — джерело відкуплення. Христос лише спомагає волю іззовні: своїм приміром, своєю наукою, або, як то каже Пелягій, своєю ласкою (gratia externa). Христос, це прототип, що його кладе Бог перед очі людей: „Ось, мовляв, глядіть, яка дорога до спасення. Наслідуйте Христа". Христос мав пробудити приспану свідомість гріха, щоби чоловік своїми добрими ділами, що мають свій початок у волі, задоситьучинив за свої гріхи. Пелягій говорить також про прощення гріхів у значінні „condonationis gratuitae" зі сторони Бога. Це прощення приписує смерті Христа. Чоловік, дивлячись на розпятого Христа та його смерть, бачить у Христі ідеал богоугодного поступовання; розпяття побуджує чоловіка до того, щоби він заперестав робити те, що Богу немиле. Зовсім зрозуміла річ, що в системі Пелягія, Божество Спасителя це зовсім зайва річ. Чим більше „чоловічий" Спаситель, тим більше близький нам, тим більше придатний до наслідування. (Ця заввага веде до ствердження споріднення Пелягіянізму з Несторіянізмом. Можна сказати, що Пелягій, це перелицьований з христольоґії на сотеріольоґію Несторій. Тут і там натуралізм. Тимто й обі ці єресі рівночасно осуджені на Єфеськім соборі).

Єресь Пелягія, осуджена картаґінським Собором, живе до сьогоднішіх часів, прибираючи ріжні форми: від семіпелягіянізму до соціянізму та раціоналізму модерних часів, що діло відкуплення обертає в сотеріольоґічний нігілізм: Христос, звичайний чоловік, більше люблений Богом, дав приклад богоугодного поступовання. Так діло Христа, по думці Шляєрмахера, обмежується до розбудження свідомости приявности Бога у нашій душі (сентименталізм), що опісля італійські актуалісти (Croce-Gentile) інакше сформулують: Христос усвідомив собі почуття безмежного в обмеженім; Христос і в спадщині передав нам свідомість єдности τοῦ ego empiricum з τὸ ego transcendentale.

Дальше розвивають цю думку модерні пантеїсти, що перечать моральну свободу людини. Гріх, це властиво не гріх, бо що конечне, не може спричинити негодування Бога. Гріх, це конечна „барієра" скінченого. Тому все, що скінчене, зле. Відкуплення, це ніщо інше, як зрозуміння відношення скінченого до нескінченого. Отже Христос наш Спаситель, бо від повчив нас про властиве взаїмовідношення річей. Перший Христос усвідомив собі, що Бог і чоловік, це одне і те саме; ріжняться між собою тільки як часть від цілости. Звідси чоловік, це — барієрами скінчености (гріх) обнятий дух. Бог це

неособовий, безгранично-абсолютний дух. Отже на думку пантеїстів відкуплення — це поворот скінченого до нескінченого, це поворот поодиноких духів до абсолютного Духа Вселенної — це нірвана. На ділі, Христос це лише перший відкупитель, перший Богочоловік. Тепер кождий чоловік сам про себе відкупитель, кождий чоловік це Богочоловік. Христос, це лише учитель т. зв. „абсолютного знання".

Новіша раціоналістична школа Рітшля та Сабатіє розвиває думку Пеляґія про „exemplaritas redemptionis". По думці Рітшля, Ісус Христос умер на хресті не тому, щоби задосить-учинити Небесному Отцю за гріхи світа, але щоби показати людям, якої кари вимагав би Господь від поодиноких людей, якщоб він був тільки справедливий. Але він є передусім добрий Батько, тому прощає людям всі провини. Справедливість Божа та його милосердя виходять у Рітшля, так як і в Гермеса, дуже антропоморфічно: Бог, це неначе милосерний і добрий батько, що коли бачить промах дитини, ганить її, прибирає дуже грізну поставу, але в серці тішиться і сміється з страху дитини; бо... колиб дитина знала любов батька, що не позволить йому покарати любого дитяти, то певно не лякаласяб. Іншими словами, справедливість Божа, це поволокою строгости вкрите милосердя Боже, що не може домагатися смерти грішника. — (Католицька доґматика потребу задосить-учинення мотивує в першу чергу вимогами Божої справедливости, а щойно як побічну ціль кладе це задосить-учинення як середник ушляхотнення людини в лінії інтуіції добра і зла.) Так отже по думці Рітшля, відкуплення, це Божий педаґоґічний засіб для розсваволених дітей-людей, що не прогрішилися, але не подобалися Богові через свою пустоту. Отже ціль приходу Христа, це проповідання Божого Батьківства, або коротко кажучи, Христос мав навчити людей „Отче наш". До чистого субєктивізму дозріває це пеляґіянсько-натуралістичне зерно в науці Сабатіє: розбудження свідомости гріха, та спонукання до покути і добрих діл — це діло Христа. Смерть Христа, його страждання, це тільки біблійний, декоративний елемент, що хоч сам у собі є історичний, не має сотеріольоґічної вартості. І тому не Христос відкупив людський рід, але люди самі себе спасають.

Так отже всі сотеріольоґічні єресі мають свій початок в односторонньому схопленні проблеми відкуплення. У лютеранськім сотеріольоґічнім псевдосупернатуралізмі ціле діло відкуплення і спасення приписується тільки Христови; у пеляґіянсько-раціоналістичнім натуралізмі чоловік сам себе спасає. Католицько-християнська правда stat in medio: Христос відкупив цілий людський рід своєю смертю на хресті, приносячи себе в жертву Небесному Отцеви за всі гріхи світа. В такий спосіб вислужив нам Ісус ласку, що при її помочі, чоловік може і повинен богоугодно поступати та надприродно

добрими ділами збирати собі заслуги на життя в небі. Таким чином чоловік не є бездільний, але співпрацює з Христом для свойого спасення. Або схолястично кажучи: Христове діло відкуплення є вистарчаюче для всіх людей in actu primo; in actu secundo вимагає сповнення деяких умовин, щоби це обєктивне відкуплення стало субєктивним, або освячуючим для поодиноких людей.

III.

Діло відкуплення це просто противне до діла знищення, що його вчинив Адам. Особливше в листах св. Павла наглядне є це протиставлення Ісуса Христа Адамови. Так як в Адамі цілий рід людський згрішив, так у Христі цілий рід людський находить оправдання. Солідарність роду людського з Адамом — це його погуба; солідарність з Христом — це спасення. Христос і Адам це неначе два бігуни, що між ними находиться людський рід. Як з Адама приходимо на світ та зачинаємо мандрівку життя, так у Христі закінчимо життя земське і через Христа перейдемо в друге життя.

Якраз у світлі цього антитетичного зіставлення Христа й Адама можна добре зрозуміти ріжницю, що є між відкупленням і спасенням. Треба однак завсіди мати перед очима те, що між Христом і Адамом є тільки анальоґія. Хтоб хотів розглядати діло знищення Адама і діло відкуплення в площині ідентичности, а не анальоґії, той мусить причалити до берега лютеранського пекалізму і субституціонізму, або конкретно кажучи, це сакраментальне у Св. Павла „як... — так...“ не треба розуміти: „як... так само“, але: „як Адам і т. п.... так подібно Христос і т. п.“. Бо якщо би хтось сказав: „Як через Адама всі є грішні, так само через Христа всі є оправдані“, то виходить, що без ніякої співпраці, ipso facto відкуплення, що його довершив Христос semel pro semper, всі є оправдані і субєктивно святі, бо всі, без ніякої особистої співпраці є субєктивно грішні, ipso facto походження від Адама. Але роля Адама в ділі знищення і Христа в ділі відкуплення — тільки анальоґічна. Інші є умовини нашої спільноти з Адамом і умовини нашої спільноти з Христом, тому й інша є рація нашої участі в грісі Адама та інша є рація нашої участі в ділі Христового відкуплення. Як з Адамом людський рід є одно, так подібно і з Христом ми всі є одно. Але інший є формальний чинник нашої солідарности з Адамом і інший нашої солідарности з Христом. З Адамом ми є одно, без ніякої чинности з нашої сторони; з Христом ми є одно in actu primo, чи радше обєктивно, але субєктивно лучимося з Христом через якийсь акт з нашої сторони; тому, щоби ми in actu secundo були одно з Христом, а тим самим стали учасниками овочів його спасенного діла, ми мусимо співпрацювати з Христом. Тому й бажанням

Христа є, „да всі єдино будуть“. Ісус молить Небесного Отця, щоби привів цілий рід людський до цеї єдности, у якій слава Христа, а сила християнського імени. Але коли Христос просить о цю єдність, видно, що до її здійснення треба сповнення деяких прероґатив.

Христос, подібно як Адам, займає репрезентативне місце у людському роді; вже це саме паралельне зіставлення Христа й Адама каже, що діло відгріховлення повинно припасти поодиноким людям в участі шляхом лучности з Христом. Первородствові гріха в Адамі відповідає первородство спасення в Христі. Первородство гріха плотяне, первородство спасення духове. (Тимто й говорить Ісус в розмові з Нікодимом про друге народження чоловіка, що хоче бути спасений). Тому то оба діла: знищення в Адамі й відкуплення в Христі можна звести до анальоґічно-спільного знаменика: первородства-наслідства; первородному гріхові відповідає у певній мірі також „первороднє“ відкуплення. Servata analogia, в обох випадках участь поодиноких людей в спадщині вже то гріха, вже то відгріховлення, є в певній мірі залежна від лучности зі спадкодавцем. Якаж це лучність з Адамом, а яка з Христом?

Наша лучність з Адамом фізіольоґічно-фізична, або радше реально-фізична, а її основа це наше природне походження шляхом generationis carnalis від Адама. Силою цеї фізично-реальної солідарности з Адамом ми стаємо учасниками Адамового гріху.

Коли мова про лучність поодиноких людей з Христом, що має бути неначе титулом до участи в ділі Христового задоситьучинення, то треба підкреслити розбіжність, ріжницю між репрезентативним характером Христа й Адама. Адам, це прародич, праотець цілого людського роду, у властивому значінні, а ми його при-родні нащадки у фізично-реальнім розумінні, зачерез нашу фізіольоґічну лучність з прародичем. Такої лучности з Христом немає. Христос є праотець, чи радше Пра-родич людського роду у переносному, духовому значінні, а основа цеї переносности, це анальоґія з Адамом. Христос одначе дійсний Представник людського роду: не-будьтоби Христос реально-фізично стояв на чолі людського роду як Адам, але тому, що Христос це реально-містичний голова людського роду, що є містичним Христовим тілом.

Людський рід, що по Божій волі був преформований в Адамі, мусить аж до скінчення віків розвиватися лише з джерела крови Адама. І сам Спаситель, що прийшов на світ для спасення людства, походив з Адама по людській природі. Отже Спаситель, другий Адам — у певному розумінні син Адама, а не фізичний батько Адамового роду. У безсіменнім воплоченні Сина Божого Божа мудрість знайшла спосіб, щоби Син Марії-Діви силою свойого Божества

та зачаття від Духа Святого, був без первородного гріха та щоби приняв у людському роді репрезентативне місце голови роду людського — другого Адама. Так отже Христос і Адам, це представники людського роду, а поодинокі люди творять солідарну збірноту, так з Адамом силою фізично-реальної лучности, як із Христом силою реально-містичної злуки.

* * *

— Перед упадком Адам був святий і праведний. Але ту святість і справедливість хотів Господь Бог дати усім людям, як посаг, як віно. Тому й та святість і праведність була дана Адамові не intuitu personae, але intuitu naturae (donum naturae). Отже Адам, носій людської природи, як родочоловік був правним властителем (як особа) та переховщиком (як праотець) цього цінного дару. Тимто й Адам був святий і праведний не так з огляду на свою особу, як радше тому, що належав до тої природи, що її Господь так вивінував, а якої був носієм. Адам міг цей, обєктивно (intuitu naturae) даний йому дар зробити своєю субєктивною власністю через належне уживання свобідної вої. Але Адам, як звісно, проби волі не видержав і стратив цей дар не лише для себе, але й для цілого свойого наслідства. Іншими словами: Адам був святий і праведний як родочоловік, як праотець. Як особа був він святий не reduplicative ut persona, але тому, що у єдинстві його особи не було розподілу між його індивідуальністю і репрезентативним характером: був родочоловіком усіх („Gattungsmensch").

Христос відкупив цілий людський рід, направив те зло, що його вчинив Адам і то superabundant us. Але така є ріжниця між ділом Адама і ділом Христа, що через гріх Адама-родочоловіка, ipso facto, усі люди, що з Адама родяться, приходять на світ грішниками; Христос відкупив цілий рід людський, але ще тимсамим, що цілий людський рід є відкуплений, поодинокі люди не є відгріховлені, освячені у своїй індивідуальності.

Ми, осібняки, не є родочоловіками; ми є лише поодинокими членами роду людського, його дробами. Тому фактично ми не можемо бути в інший спосіб святі і праведні, хіба що ми такими будемо в нашій персональній субєктивності: бо наша святість і праведність має зовсім інший змисл, як та, що її початково мав Адам.

Те отже, що Адам-родочоловік від Бога дістав і через пробу волі мав усубєктивізувати, так для себе, як і для цілого наслідства, а de facto стратив, те ми, зачерез заслуги Христа можемо осягнути, але воно не дається нам враз з природою, бо ми — не родочоловіки. Тепер воно дано Христови, що репрезентує людський рід, а ми стаємо учасниками цього блага через пробу волі — співпрацю з Христом.

Отже між обєктивним відкупленням, або simpliciter Відкупленням, і субєктивним відкупленням, або simpliciter Спасенням є більш менш така ріжниця, як між святістю і праведністю Адама, що її мав перед гріхом, і тою, що її мавби, якби був видержав пробу волі.

IV.

В очах Божої Справедливости вирівнюються вина Адама і заслуги Христа, а для людського роду наступила повна ліквідація затягненого зглядом Бога довгу і то з білянсом додатнім, бо „ubi abundavit delictum, superabundavit gratia". Але це „вирівнання рахунків" між Богом і людством, ще не є вистарчаюче для поодиноких людей. Бо як всі людні затягають вину первородного гріху через лучність з Адамом, так і не можуть стати учасниками овочів відкуплення, хіба що через лучність з Христом. Як уже сказано, спасення поодиноких людей вимагає якоїсь лучности з Спасителем. Річ тепер у ближчому здетермінованні цеї лучності та актів людини, що ними ця лучність звершується.

Яка це має бути лучність?

1) Спасення поодиноких людей вимагає солідарности з Спасителем.

2) Така лучність не може бути фізіольоґічна.

3) Вона не може бути фіктивна, моральна, бо і лучність з Адамом є дійсна, реальна, отже й з Христом лучність мусить бути дійсна, реальна.

Ці три тези переносять діло спасення в духову сферу. Себто духова, але реальна лучність людей з Спасителем субєктивно освячує та відгріховлює людей.

Тим то й Спаситель це духовий праотець, а Адам тілесний (І. Кор. 15, 47); тимто, як з Адама родимося тілом, *наново родимося духом з Христа* (Ів. 3,3); тимто, як ми через плотяне походження від Адама стаємо дітьми гніву Божого (Єф. 2,3), так у Христі осягаємо духове дитинство Боже (Гал. 4,5).

Так отже ця наша лучність з Христом є у площині духовости. Ця лучність має бути активна, себто овочем якогось нашого діяння. Всяке духовне діяння є свобідне. Тому й акт нашого приступлення до Христа має бутиі духово-свобідний: „Qui creavit te sine te, non salvabit te sine te" (Августин). Іншими словами, чоловік мусить перейти пробу волі, щоби стати учасником цього вислуженого Христом для людства добра. Якщо однак зважимо, що свобода волі, якої співпраця є конечна до субєктивізації діла відкуплення, за весь час земського життя остається завсіди правдивою свободою вибору навіть між добром і злом (libertas contrarietatis), а тим

самим між „за“ і „проти“ Христа (Ів. 9,5), а раз зроблена постанова може бути знов відкликана, то цілість нашого життя є поділена неначе на моменти, так що остаточний і вирішний момент постанови нашої волі припадає на останній момент нашого життя. Тим то й діло спасення нашої душі представляється як борба і змаг протилежних сил, який то змаг повинен привести християнина, „воїна Христового“, до остаточної побіди. Але що свобода волі у свойому понятті не виключає противної можливости, може чоловік вийти з цього змагу побідженим.

Ця наша лучність реально-містична з Христом звершується у нашій приналежності до Містичного Тіла Христового. Якщоб Христос не був головою Містичного Тіла, то діло нашого відкуплення булоб незрозуміле. Якщоб між висячим на хресті, терплячим Богочоловіком, і людством не було тісної „реальної“ лучности, то даремне Христос умирав би. Думаю, що причиною, чому деякі єретики заперечують „satisfactionem vicariam“ Христа є те, що вони „переочили“ нашу солідарність з терплячим Христом, головою цього містично-реального Тіла, якого ми є членами. Ця солідарність з Ісусом, ця тісна лучність з Спасителем є причиною, що його терпіння — це наше терпіння; що його смерть — це наша смерть; що його воскресення — це наше воскресення; що його діло Відкуплення — це наше Спасення. Щоби це ясніше уприступнити, ужию такого прикладу. Якийсь чоловік злочинець заслужив на кару смерти. Перед виконанням присуду зявляється якийсь другий чоловік, скажім брат, або батько першого, що з любови до нього бере на себе кару. Припустім, що судді на це годяться і випускають на волю злочинця, а невинний його брат чи батько поносить смерть. Безперечний акт геройської любови, але більш ніщо. Брат узяв на себе кару, але злочину не міг перебрати на себе. Злочинець, хоч на волі, завсіди злочинець. Якщоб не було тісної злуки нашої з Христом у Містичному Тілі, тоді й ця satisfactio vicaria булаб беззмістова: людство дальше булоб грішне. Але між людством і Христом є тісна, не фіктивна, але реальна, орґанічна лучність як між поодинокими членами Тіла і його головою. Тому то терпіння голови це терпіння цілого тіла, тому Христос, як голова Містичного Тіла, не лише задостьучинив за нас, але і перебрав дійсно усі провини людства на себе; тим то й Святе Письмо називає Ісуса „ἁμαρτία“ (2. Кор. 5,21), що хоч сам гріха не знав, стався гріхом (жертвою за гріхи людства), перебираючи на себе гріхи цілого роду людського. Тимто й цей Агнець забитий (Апок. 5,6) це жертва за наші гріхи ἱλασμός, І. Ів. 4,10), а його жертва це наше освячення (ἁγιάζω, Ів. 17,19). Так отже ця солідарність з Христом це формальний чинник Відкуплення нашого Спасення: ми є одно з Христом і то не у пере-

носному значінні або лише морально й юридично, але ми є одно з Христом також реально-містично і через це стаємо учасниками життя, смерти і воскресення Христового., Caput et membra sunt quasi una persona mystica; et ideo satisfactio Christi ad omnes fideles pertinet" (Св. Тома, III. q. 48, a, 2 ad. 1 nun). Так отже, Христос, голова Містичного Тіла неначе рекапітулює і репрезентує цілий людський рід, тому і вплив його спасительного діла розтягається на ціле людство, хоч не всі люди користають з овочів відкуплення і не всі в однаковий спосіб: це залежить від ступня нашої солідарности з Христом; дехто совершенно злучений з Христом (блаженні в небі), дехто дійсно злучений з Христом, але лише через віру (християни грішники); дехто не лиш вірою злучений, але й любовю (ті, що в стані ласки); дехто лиш in potentia є солідарний з Христом (що не мають ані віри ані любови) і ця potentia або перейде в акт (тоді ці люди спасуться), або не перейде ніколи в акт (не спасуться); лише відкинені мешканці пекла в ніякий спосіб не є злучені з Христом: вони якраз своїм життям пірвали нитки лучности з Христом, а це рівнозначне з смертю душі. Лише ті будуть житі, що остануть в лучності з винною лозою — Христом (Ів. 15,4) та будуть тягнути життєві соки з цеї лози. Лише в єдності з Христом наше спасення; тому й „да всі єдино будуть" (Ів. 17,21). Цю правду глибоко зрозуміли передусім Східні Отці Церкви. На їх думку (містично-фізизна теорія Відкуплення) основа нашого відкуплення лежить в самім Воплоченні Сина Божого, або радше у певного рода убожествленні людської природи через саме Воплочення Слова (св. Атанасій, св. Григорій з Нісси, св. Кирило з Олександрії). Саме це Воплочення Слова Божого, це онтольогічна основа його Головства в Містичному Тілі, у якому наше спасення.

Так отже Христос, голова Містичного Тіла, своїми страстями, своєю смертю відкупив цілий людський рід, задоситьучинюючи Небесному Отцю за гріхи людей, членів Його тіла. Тимто Його відкуплення загальне, універсальне. Невичерпана керниця Христових заслуг стоїть отвором для кожного чоловіка і кожен може користати з овочів Христового відкуплення. Але не всі користають, тому багато людей від Христа відпадає. Христос не накидується, неначе violenter з своїм відкупленням людям. Діло відкуплення таке велике, таке гарне і таке святе, що повинно склонити волю кожної людини до того, щоби добровільно, самочинно заявила свою приналежність до Христа. Тому лиш ті будуть спасенні, що „відродяться духом" та actu стануть членами Містичного Тіла Христового та будуть робити добрі діла під впливом ласки та надприродних чеснот. Тому лиш тим людям, що Христа приняли, дав Бог можність статися Божими

дітьми (Ів. 1). Тому лиш ті залишуться в любові Христа, що його заповіди заховуватимуть (Ів. 15), або іншими словами, ті будуть спасенні, що під впливом ласки вестимуть направду християнське життя. (Говорю лише de ordinaria via salutis, бо extraordinarie Господь може покликати до життя вічного і людину, що ціле життя грішила, а при кінці навертається: історія з розбійником на хресті. Але звичайно, qualis vita, finis ita — яке життя, така й смерть). У чім полягає це спасенне християнське життя? Коротко й ядерно спрецизовує св. Павло так: „Єлици во Христа крестистеся, во Христа облекостеся“ (Гал. 3,17). У хрещенні дістає християнин неначе образок Ісуса, що втискається нестерто у його душу. Дальшим своїм життям чоловік має з того маленького образка розмалювати великий образ Ісуса, має цілий неначе перетворитися в Ісуса так, щоби вже не жив він, але в нім жив Ісус (Гал. 2,20), або, що образово представляє св. Павло, Ісус має бути неначе нашою одіжю. Звичайно одіж є „допасована до людини.“ У тім випадку маємо ми не „допасовувати“ Ісуса і його науку до нашого „я“, а цілу свою психічну структуру „допасувати“ до Ісуса. Іншими словами — праця людини над своїм спасенням повинна іти в тім напрямі, щоби в його душі уформувався Христос (Гал. 4,19.: „μέχρις οὗ μορφωθῇ Χριστὸς ἐν ὑμῖν“). Ціле життя християнина має бути наче „імпреґноване“ Христом („для мене жити — Христос“, Фил. 1,22). Таке життя можливе лише через віру, оформлену надприродною любовю, що розмальовує в душі людини образ Христа до мене: „Не живу я, але живе в мені Христос“, що перетворює людину у нове створіння (III. Кор. 5,17). Так отже співпраця людини має стреміти до того, щоби чоловік неначе відтворив у свойому житті життя Христа. Ми маємо з Христом співтерпіти, радіти, спів-розпятись, співумерти і спів-воскреснути. (Рим. 6, 1-21; 8 17-18; 8,32 14,5; 2 Кор. 4,10, 5, 13-20; Гал. 2,20; 3,27 5,25; Еф. 2,5; 3,17; Фил. 1,29-31; Сол. 5,11; 2 Сол. 1,12, і т. п.). Ми мусимо бути солідарні з Христом у терпінні, у житті, у його смерті, щоб бути колись солідарним і в його воскресенні. Брама неба отворена лише для прибраних синів Божих, для прибраних братів Христа, для тих, що в житті уподібнилися до Христа, відтворюючи його життя.

Прот. П. Табінський.

Церковний устав св. кн. Володимира Великого[1])

Роля Вел. кн. Володимира в орґанізації християнської Церкви в Україні не могла обмежитися тільки запрошенням місіонарів, наказом підвладним прийняти нову віру та побудованням у потрібній кількості святинь. Це були лише початкові кроки, по яких мусіли наступити дальші. З приняттям християнства перш за все зявилася в державі нова кляса людей — духовенство: треба було точно визначити їй становище в суспільстві та відношення до інших кляс. Покликана виключно для релігійно-культурної праці, вона потребувала засобів для свого існування — належало точно вказати їх джерела. З християнством прийшли не тільки нові вірування та новий культ, але й новий світогляд, нове розуміння життя та обовязки. Треба було точно вказати, кому належить нагляд над новим порядком суспільного життя; хто повинен дбати про нормальний його розвій, усуваючи відхилення від нього.

Що в зазначених справах зроблено Просвітителем України, відповідь на це питання дається в документі, який дійшов до нас у величезній кількості списків, у кількох редакціях та під різними заголовками або і без заголовку; звичайно ж у науковій літературі називається він „Церковним Уставом кн. Володимира В.“ В поглядах на цей документ учені дослідники поділилися на три табори. На думку одних (історика Карамзина, Рейца, Є. Голубинського, М. Суворова) Церковний Устав кн. Володимира в усіх його редакціях — твір сфабрикований і ніякого значіння для доби вел. кн. Володимира не має[2]). Інші (митроп. Євген Болховитинов, бар. Розенкампф, К. Неволин, митроп. Макарій Булгаков, Беляєв, Д. Самоквасов, М. Владимирскій-Буданов) з більшою чи меншою рішучістю боронять його автентичність, розходячись між собою в питанні, яку саме його редакцію належить уважати за правдиву[3]). Де-які визнали його автентичність лише

---

[1]) Реферат, прочитаний у скороченні дня 5. X. 1938 р. на засіданні Комісії Старої історії України Наукового Товариства ім. Шевченка у Львові.

[2]) Карамзинъ, Исторія Государства Россійскаго. Т. I., прим. 506; Рейц, Опытъ Исторіи Рос. Государства и граждан. законовъ, у перекладі Морошкина, сс. 40—46 (§ 7); Є. Голубинскій, Исторія Рус. Церкви, Том. I., перша половина тому, 2 вид., сс. 398—408, 617—627; М. Суворовъ, Слѣды зап.-катол. церковнаго права въ памятникахъ древне-рус. права; Учебникъ церковнаго права (§§ 65 і 89).

[3]) Митроп. Євгеній, Описаніе Кіево-Соф. Собора, Кіевъ, 1825, прилож. 2; бар. Розенкампф, Обозрѣніе Кормчей Книги, 2 вид. СПБ. 1839;

в умовнім змислі — по О. Павлову Устав В. автентичний з матеріяльної та неавтентичний з формальної сторони, себто уявляє собою приватні та різночасні записі правдивих розпорядків св. Володимира в справах церковних [1]); по М. Грушевському [2]) і О. Лотоцькому [3]) він містить у собі первісні автентичні фраґменти цих розпорядків.

Усі міркування на тему памятки не могли привести до певних висновків, поки не було критично досліджено її списки. Цю працю виконав проф. В. Бенешевич. Хоч не всі списки були йому знані [4]), а з знаних докладно простудіовані, — все ж, видана Рос. Археоґрафічною Комісією в другій частині „Памятниковъ древне-русскаго каноническаго права“ (випуск перший, Петроград 1920 р., сс. 1—72) його праця творить певну основу, на якій можна вирішити питання про правдиву вартість Уставу В., як історичної памятки. Вона лише потребує продовження та завершення.

В. Бенешевич поділив усі відомі йому тексти Уставу В. (183 списки і 7 перекладів) на 13 гуртків, відрізняючи в деяких з них кілька „видовъ“, чи осібних версій; перші назвав він великими літерами російської азбуки, другі — малими. Порівнюючи між собою зазначені списки, не трудно завважити, що вони поділяються на три основні кляси.

До першої належать списки гуртка Ж (задержуємо термінольоґію В. Бенешевича), а також списки гуртків А, Б, В (крім латин. перекладу Й. Кульчинського), Г — Д та І, уложені на основі Ж, шляхом більшої чи меншої, — безпосередньої чи посередньої перерібки. Другу клясу творять списки гуртка З (за виїмком версії З*), та списки, що уявляють собою перерібку цієї редакції, а саме: И, К і Л. Третя кляса містить списки мішаної редакції, які повстали з списків одної кляси і додатків, взятих з другої; сюди треба віднести гуртки Є, З", М і латинський переклад Й. Кульчинського). Таким чином лише дві кляси списків, що передають дві редакції Уставу В., — незалежні одна від одної, і, як такі, мають засадниче значіння: це — Ж і З.

Найстарший список гуртка Ж читається в Чудівській Кормчій з XIII—XIV в. (ркп. був. Московської Синод. бібліотеки,

---

К. Неволинъ, О пространствѣ церковнаго суда въ Россіи до Петра В. (Полное Собраніе Сочиненій, Тсм. VI, сс. 267—312); Митр. Макарій, Исторія Рус. Церкви, Т. 1, сс. 118—138; Проф. Беляевъ, Лекціи по исторіи рус. законодательства; Д. Самоквасовъ, Курсъ лекцій по исторіи рус. права; М. Владимирскій-Будановъ, Христоматія по исторіи рус. права.

[1]) Курсъ Церковнаго права. — Мнимые слѣды западно-катол. церковн права. Москва 1892.

[2]) Історія України-Руси. Том 1. Видання 3. Київ. 1913 р.

[3]) Українські джерела церковного права. Варшава 1931 р.

[4]) Зокрема, списки, які містяться в Львівських кормчих (збірної редакції) — бібліотеки ОО. Василіян (3), Українського Національного Музею (2) та Народнього Дому (1).

тепер Історич. Музею, № 4). Устав В. по цьому списку носить назву: „А се суды церковныи Володимир(а)“ [1]). З літературної сторони він уявляє собою запис, уложений від імени св. Володимира в формі спомину й починається словами: „Се азъ князь Володимиръ поставихъ церковь Святыа Богородица въ Киевѣ и дахъ церкви той десятину по всеи Рускои земли во всѣхъ городѣхъ. И по семь сгадалъ есми съ княгинею Анною“... М стить він чотири статті: а) про побудовання церкви св. Богор диці та надання їй десятини „по всеи Рускои земли“; б) постанову про церковні суди, — зокрема про їхню комп етенцію, незалежність від світської влади та закляття на тих, хто б посмів втручатися до них; в) доручення єпископам нагляду за торговельними мірами та вагами по містах і г) докладне означення, хто належить до кляси церковних людей та кому вони підлягають в справах суд вих.

Устав В. по цьому тексту найчастіше переписувався, а при переписуванні більш-менш перероблявся, через що повстало багато його відмін (Див. списки, зібрані В. Бенешевичем у гуртках А — Д й І). Одна з найраніших (по термінольоґії В Бенешевича А) міститься в „Лѣтописцѣ русскихъ царей“, що зберігся в списку XV в., зробленім з оригіналу 1261 р., й, як доведено дослідами, становить собою твір з початку XIII в. (між 1214 і 1219 рр.) [2]). Устав В., під назвою „Завѣтъ Владимировъ“, читається в найдавнішій частині Літописця, під 6504 (996) роком Друга відміна (Є), значно більше поширена, знаходиться в кормчих, списаних з кормчої 1286 року Володимир-Волинського князя Володимира Васильковича [3]). В них Устав В. уміщено двічі — після правил VII Вселен. собору та після 1. правила VII Вселен. Собору (на ділі, це 3. правило Фотієвого Собору 879 р. в Константинопільській церкві св. Софії), як додаток до цього правила [4]).

[1]) „Паметники древне-рус. церк. права“, ч. II, в. I, с. 35 примітка 1. У списках XV—XVI вв. зустрічаються ще такі назви: „Указъ великаго князя Киевскаго Владимира“; „А се суды церковныя Владимира князя, крестившаго Рускую землю“; „Уставъ князя Володимира Всеволодичя“ і просто „Уставъ“. Також у багатьох списках назва Уставу відсутня.

[2]) М. А. Оболенскій, Лѣтописець Переяславля Суздальскаго. Москва 1851 (= Временникъ Общества Исторіи и Древностей, Т. IX); В. Историнъ, Александрія русскихъ хронографовъ.

[3]) Рік написання оригіналу цих кормчих посвідчує слідуючий запис після статті 68 — „ѡ соединенїи церкви ст҃го собора и закѣтъ ст҃го минишескаго закона житїе“ (це незнаний у науці монашій устав собору церковного поєднання 920 р.; читається також у Галицькій кормчій, під ч. 94): „в лѣто 6794 списан“ бысть сїи номоканонъ бг҃олюбивымъ кн҃зем владимером сином василковымъ, ї бг҃олюбивою кн҃гинею его ѡлгою романовною“ (Румянц. муз. № 235 з XVI в., л. 169 г.: А. Востоковъ, Описаніе рус. и словен. рукописей Румянцевскаго музеума СПБ. 1842, с. 312).

[4]) Псевдо-1. правило VII всел. собору разом з другим текстом Устава В. слідує після вище наведеного запису. Тому можна гадати, що їх додано пізнішим переписувачем.

Нарешті, ще одна з давніших відмін (В[а]) знаходиться в так зв. Новгородській Кормчій 1282 р.[1]), на окремім кінцевім зошиті, на якому її написано іншою рукою XIV в.[2]).

Текст списків Ж цілком увійшов до відмін В-а (як рівнож інших версій В) і Є та двома третинами до А (як також Б). Порівнуючи одну з одною названі відміни, установлюємо спільні в них місця, яких немає в Ж, хоч вони тісно з ним лучаться. А власне:

А.	В-а	Є
Во имя Отца и Сына и Святаго Духа.	Во имя Отца и Сына и Святаго Духа.	Во имя Отца и Сина и Святаго Духа.
Се азъ великіи князь Владимиръ нареченыи въ святѣмъ крещении Василие... приалъ есмь крещеніе отъ Грекъ отъ Фотїа патриарха и отъ цареи Костянтина и его брата Василіа. И даша ми перваго митрополита Михаила Кіеву, иже взяша законъ отъ него христиане; тъи бо крести всю Русскую землю.	Се азъ князь Василии, нарицаемы Володимір,... въсприялъ есмь святое крещение. Отъ грецьскаго цесаря и отъ Фотия патриарха Цесаре-городьскаго. Взяхъ пьрваго митрополита Леона Киеву, иже крьсти всю землю Руськую святымь крещеньемь.	Се азъ, князь Володимерь, нареченыи въ святомь крещеніи Василіи... пріемъ святое крещеніе... Взяхъ его (Михайла) пръвого митрополита... съ нимже крестихъ всю Рускую землю.
Таже лѣтомъ минувшимъ многымъ, създахъ церковь Святѣи Богородицы и дахъ еи десятую часть по всему своему царству съ всѣхъ градовъ и селъ.	Потомь же лѣтомъ многымъ мінувшемъ. создахъ церковь Святыя Богородица. Десятиньную. и дахъ еи десятину, по всеи земли Русьстѣи. ис княження въ сборную	Потомъ же... създахъ церковъ Десятинную Святыа Богородица, и дахъ еи десятину по всеи Рускои земли во своемъ княженіи десятую вѣкшу, а у торгу

[1]) Новгородську Кормчу звичайно датують 1280-ми роками на підставі слідуючого запису, що читається на першій сторінці першого зошиту: „Въ лѣто ѕ ѱ... (третя літера стерта; від неї залишилася лише палочка) написаны быша гнигы сиа повелѣниемъ бгокѣрнаго кнѧзѧ Новгородьскаго Дмитрїю, а стѧжаниемь крѣлюбикаго архиепа Климента“ (*князь Дмитро помер 1294 р., а архиеп. Клим займав катедру в 1276—1299 рр.*). Тому, що Кормчу написано після 1276 р., третьою стертою літерою запису була „червь“ — ѱ: отже дата Новгородської Кормчої є ѕ ѱ ѱ, чи 1282 р.

[2]) „Русскія Достопамятности“, Т. І. Москва 1815, сс. 21 і 82; И. Срезневскій, Обозрѣніе древне-рус. списковъ Кормчей Книги. СПБ. 1897, с. 111.

церковь. отъ всего княжа суда. десятую вѣкшю. а ис торгу десятую недѣлю. а из домовъ на всяко лѣто. от всякого стада. и от всякого жита. чюдному Спасу. и чюднѣи Єго Матери.

десятую недѣлю, а изъ домовъ на всякое лѣто отъ всего прибытка, и отъ лова княжа, и оть стада, и отъ жита десятину чюдному Спасу и Святѣи Богородици.

И възрѣхъ въ грѣчскыи намаканунъ и обрѣтохъ въ немъ, еже не подобаетъ сихъ судовъ судити царю, и княземъ, и боляромъ, и всимъ, иже миряне, не вступатися въ люди церковныа. Рассудивъ съ княгінею Анною и съ дѣтми, и дали есмо по тому же, яко и въ Цариградѣ, митрополиту Михаилу и всемъ епископомъ.

По томъ разверзше грецьскыи номоканонъ и обрѣтохомъ в немь оже не подобаеть сихъ судовъ и тяжь. князю судити. ни бояромъ его. ни судьямъ. и язъ съгадавъ. съ своею княгинею съ Анною. и съ своими дѣтми. далъ есмь ти суды церквамъ. митрополиту и всѣмъ пискупнямъ по Руськои земли.

Потомъ же митрополитъ тѣмже сказами 7 съборъ греческихъ и комоканонъ, і како велиціи тіи цари не въсхотѣша сами судити тѣхъ судовъ ни велможамъ ни бояромъ ни судиямъ ихъ, но предаша церкви и святителемъ. Такоже и азъ, изгадавъ съ своею княгинею и съ своими дѣтми, далъ есми церкви святѣи Богородици, митрополиту всея Руси и всимъ епископомъ по всеи Рускои земли ты суды.

Не наводимо текстів з Б та В б—е; зазначимо лиш, що вони ближче стоять до В-а, ніж до А, який текст, очевидно, уявляє собою вільнішу передачу спільного джерела. Устав В, записаний у Новгородській Кормчій, був досить поширений у Західній Україні та в Білорусі [1]), але сюди його принесено в кормчій, переписаній у Москві в 1403 р.[2]) ; раньше ж XV в. він тут не був знаний [2]). Наведене порівнання доводить, що тексти А, В-а і Є, як також Б і В б-е складено на основі не тексту Ж, а його відміни; остання не збереглася в літературних памятках, але її можна реставрувати.

Редакція М, якої найраніший список датується XIII—

[1]) Див: Болгарсько-руська кормча Ставропігійського Музею у Львові XVI в.; Загорівська кормча Волинського Єпархіяльного Древлехран. N. 1—130 в XV в.; Загорівський Требник Вол. Єпарх. Древлехран; Требник Віленської Публ. Бібліотеки N. 20б з XVI в. (у В. Бенешевича, стор. 9—10, NN. 32, 11, 12 і 13).

[2]) Про це говорить запис у названих вище кормчих та требниках.

XIV в., (або втрачена її відміна) існувала вже в другій половині XII. в., бо знайомство з нею виявляє автор оповідання, записаного в Лаврентівському літописі під 1169 р. (Іпатівському — під 1172), як видно з слідуючого порівнання:

Ж:	(Кормча 1286 р.):	Лаврент. 1169 (Іпат. 1172):
Се азъ Володимир, поставихъ церковь Святыа Богородица въ Киевѣ и дахъ церкви тои десятину по всеи Рускои земли во всѣхъ городѣхъ.	Се азъ, князь Въ-лодимерь, ...съ нимже крестихъ всю Рускую землю... съ-здахъ церковъ Десятинную Святыа Богородица и дахъ еи десятину по всеи Рускои земли.	В то же чюдо створи Богъ и святая Богородица церкве Десятиньныя в Киевѣ, юже бѣ создалъ Володимеръ, иже бѣ хрестилъ землю Русьскую и далъ бѣ десятину к церкви тои по всеи Русьстѣй земли.

Сказавши про Святу Богородицю, автор літописного оповідання згадує не тільки, що її Десятинну церкву побудував св. Володимир, але також зазначує, що св. Володимир хрестив Руську землю та дав цій церкві десятину „по всей Руской земли". Себ-то, і послідовність думки, і вислів її в названого автора — ті, що і в Уставі В. (по наведених текстах). Що в данім разі маємо діло не з випадковим збігом думок та висловів, а з залежністю автора літописного оповідання від Уставу В., переконує та обставина, що перший повторює історично-неправдиве твердження другого: неначе Володимир В., побудувавши Богородичну церкву в Київі, дав їй десятину „по всей Руской Земли". Фалшиве твердження в однакових словах не могло, звичайно, зявитися в двох осіб, незалежних одна від одної [1]).

На якій території зявився текст Ж? Відповідь на це питання дають мовні його особливости. Знаходимо в ньому такі вирази, як „поставихъ церковь", „не вступатися въ суды", „съгадалъ есми": це все вирази української мови. Але найбільш яскраву вказівку на своє територяльне походження редактор висловив твердженням, що св. Володимир дав київській церкві Богородиці десятину „по всеи Рускои земли во всѣхъ городѣхъ". Твердження це не відповідає дійсності, але

[1]) Св. Володимиром було дано десятину Київській церкві св. Богородиці не „по всей Руской земли", а тільки з київського князівства, десятину ж з інших уділів призначено було їхнім єпископіям. Незгідне з фактичним станом річей твердження Устава В. служить одним з головних доказів його неавтентичности (розуміється — в редакції, в якій воно знаходиться).

не можна припустити, щоб автор його свідомо говорив неправду, або не знав, що в князівствах по-за київським десятину побірали їх єпископи: ні, він у данім разі висловив свій льокально-територіяльний патріотизм, уважаючи лише свою територію за землю Руську. Факт такого патріотизму посвідчується літописцем XII в. — киянином: по його оповіданню Святослав Олегович утікає з Новгорода „в Русь к брату“ (до Київа), Мстислав кличе полоцьких князів „в Рускую землю в помощь“, Юрій з ростово-суздальської землі йде „в Русь (на Київ)[1]) Отже редактор тексту Ж. належав до представників світогляду, який поділяв літописець; себ-то, був громадянином київського князівства.

Списки гурт ка З, що містять у собі другу засадничу редакцію Уставу В., незалежну від Ж, дійшли до нас також у значній кількості. В. Бенешевич поділив їх на 7 версій, з яких одну (З-в) належить віднести до окремої кляси списків мішаної редакції. Найстарший список цього гуртка знаходиться, з значнішим пропуском на початку, в пергаміновім збірнику „Мѣрила Праведная“ з XIV в. (ркп Сергієв. Лаври N 15, тепер Бібл. ім. Леніна). Устав В. по цьому списку має надпис: „О церковных людехъ, и о судѣхъ, и о десятинахъ, и о мѣрахъ городскыхъ“; в списах пізніших: „Правило (часто з додатком слова „законно“) о церковныхъ людехъ, и о десятинахъ, и о мѣрилѣхъ градскихъ, и о судѣхъ епископскихъ“. Значну його частину містить Устав В. в редакції кормчих, списаних з Кормчої 1286 р. Володимир-Волинського князя Володимира Васильковича, а ще більшу — передає Володимир—Суздальський є ископ (Яков, або Симеон) у своєму листі до князя Андрея Олександровича з 1293—1299 рр.[2]). Устав В. в редакції З, вияснюючи призначення складаних побожними князями та княгинями церковних жертв і надань каже: „Писано бо есть в святыхъ апостолъ правилѣ 59: „церковное богатство нищих богатство“[3]).

Таких слів у зазначенім правилі немає, але вони читаються в поясненні Зонари на це правило й, очевидно, виписані з Сербської кормчої, якої примірник митроп. Кирил III одержав з Болгарії в 1270 р.[4]). Отже Устав В. в редакції З зявився між 1270 і 1286 рр. В його мові не знаходимо

[1]) М. Грушевський, І. У.-Р., т. І, вид 3 сс 190—191.

[2]) Памятники древне-рус. канонического права, ч. І. п. 9.

[3]) Наводимо слова Устава по тексту Галицьких кормчих.

[4]) Де які списки Сербської кормчої, зокрема список Україн. Нац. Музея у Львові, містять вставний запис, з якого довідуємось, що названа кормча написана була „в лѣт ѕ҃ѱ҃ѳ҃ ендих, во дни блговѣрнаго ц҃рѧ Костянтина, предержаща столъ Болгарскїи, повелѣнїемъ и по цѣнѣ великаго господина Іакова Ст҃ослава деспотѣ Болгаром“.— для Київського митроп. Кирила III, на його прохання (зр. И. Срезневскій, Обозрѣніе древне — рус. списковъ кормчей книги, сс 60—61). А. Востоков (Описаніе рус. и словен. рукописей Румянцев. Музеума, п. 232) звернув увагу, що дату її можна

ніяких даних, що вказували б на його походження; але з огляду на те, що скоро після свого появлення він поширений був у Волинсько-Галицькій державі — його використано автором Уставу В., що читається в Кормчій 1286 р. Володимир-Волинського князя Володимира Васильковича, та в цілості внесено до Галицької Кормчої [1]), — треба думати, що він також походження українського, а саме: західньо-українського.

Устав В. в розгляданій редакції складається з пяти розділів. У першім, що творить вступ до нього та обіймає понад половину цілого тексту, вияснюється, що „исправленья о судехъ церковныхъ и о десятинахъ и о всемь священническомъ чину“ Володимир чув від самої правди, від передання св. Апостолів і Отців, від першого правовірного царя Костянтина та всіх християнських царів. Хто це „исправленіе“ змінить, підпаде вічному проклятту та унаслідить горе. Далі оповідається, яким чином Церква набула свої рухомі й нерухомі маєтки. В 988 р. за грецьких царів Костянтина й Василія, Володимир прийняв хрещення з усією Русью, привів з собою від Греків митрополита Леонта та положив у соборній церкві устав (розуміється про десятину), заповідавши своїм наступникам берегти його непорушно, та зміцнивши його тяжкою клятвою. Послідуючі великі князі прийняли цей устав і багато додали до нього. Побудувавши церкву Божої Матери — єпископію, вони „грады, погосты, села, винограды, земли, борты, езера, рѣки, волости дали съ всѣми приибытки 10-е из всего царства и княженїа. Також княгині жертвували до церкви свої дорогоцінности, св. образи, евангелія та церковний посуд. Це вони робили тому, що „церковное богатство — нищих богатство“, має своїм призначенням служити всім потребуючим помочі. Після такого вступу слідують чотири статті, а саме: 1) про церковних людей, з докладним означенням, якому суду вони підлягають у справах мирських: у взаємних спорах — суду єпископському, а в спорах з мирянами — суду „общему“, чи мішаному; 2) „суди церковні“, чи справи світських людей, підлеглі судові єпископському; 3) устав про десятину, — з докладним означенням, з яких статтей княжих прибутків десята частина віддається соборній церкві, та з клятвою на того, хто б змінив цей устав, та 4) доручення єпископові нагляду над міськими торговельними мірами та вагами.

(Далі буде).

прочитати: 6778 р., чи 1270, і 6770, 5 індикт, чи 1262 р. Ствердилася в науці друга дата. Однако вона не виправдується текстом. Скоріше останній треба читати: „в лѣто ѕ҃ѱ҃ѳн-е“ = 6778, 8 + 5 (чи 13) індикта, що відповідає 6778 р.

[1]) Статті 110—112. Названу Кормчу уложено в Україні, на що вказують мовні особливості деяких статтей (зокрема, статті 98: Сказаніе о арменской ереси), і за часів митроп. Київського Максима (1283—1305), якого пастирський лист міститься між її статтями (ч. 103).

Метрикальні метаморфози

Метрикальні книги в Миклашові завів парох о. „Андрей Стрельбѣцкій“ в р. 1761. і вписував всі акти кирилицею з титлами в церковній мові аж до 1784 р. Таксамо від січня 1784 до кінця липня т. р. вписує його зять і коадютор, а опісля парох о. Николай Петрушевич. Але від мая 1784 всі метр. книги писані вже по латині, — так що 7 актів уроджених в маю, червні і липні 1784 є вписані і по церковному і по латині. Напр. 23. червня 1784 є такий впис: Азъ Іерей Николай Пїетрушевич' коадютор микл. окрест. и с. мир. помазах двцу Теодосїю отъ родит. закон. вѣнч. Іакова Скол'ского и жени его Татіянни. Воспрїемници биша Василіи Муравскіи и Маріа Владичиха обрядок катол. рускій. Чд. 87. По латині: 23 Junij 1784 Theodosia Per Nikolaum Pietruszewicz Cooperatorem Mikłaszoviensem baptisata et So Chrismate inuncta. Parens Jacobus Skolski Mater Tatianna de Parente Georgio Zaruma nata. Patrini Basilius Murawski Maria Władyczycha agricolae Nd. 87.

Акт смерти о. Петрушевича записаний під 10. XII. 1788 так: R. Nicolaus Pietrusiewicz. До місяця помер і його тесть під д. 9. I. 1789 записаний: „R. Andreas **Strzelbicki**“ і т. д., хоч через 23 роки вписував подібно, як 18. IX. 1782: Азъ Іеѳей Андрей Стрельбѣцкій парохъ Миклайшовскій і т. д. окрест. и миромъ стимъ помазахъ Іоакима отъ родителей законновѣнчаних Іоана Кравца и жени его Анастасіи. Воспрїемници биша Іаковъ Скол'скій и Маріа Леонтія Поповича жена. Обрядок рускій Чд. 55. Той самий вписаний 5/6 1785 Joannes Krawczyk, а 14/3 1790 Joannes Sartor. З тоїж родини помер д. 31/12 1804 Alexius Krawiec.

В р. 1789 і 1790 до березня вів метрики завідатель о. Jonas Lisiecki Ч.С.В.В.

Дня 29/4 1778 „Іерей Андрей Стрельбѣцкій“ звінчав „працовитого Гнатія сина Тимофтея Шевца з панною Агафією а цоркою Стефана Кацюби“. Дня 23/3 1788 народив ся: Alexius, — його parentes: Ignatius Szewc — Agatha de patre Kaciuba. Дня 17/8 1789 народилися близнята Матвій і Максим, а їх родичі вписані: Ignatius Sutor—Agatha de pater Kaciuba. 9/3 1807 parens: Theodorus Szewcow. Дня 7/I 1784 народився: Daniel Szwiec. Ось, яка то доля стрінула в метриках рідні Шевців і Кравців.

Характеристичну переміну перейшла рідня Вовків. І так: 6/4 1761 народився Лазар **Вовк** (укр.). Д. 19/6 1806 народився його син Павло, записаний яко Paulus, а його parens: Lazarus **Wilk** (пол.), який дня 14/10 1815 помер яко Paulus Lazari **Wołk** (моск.) filius. Тих метрикальних еволюцій довершив довголітний парох Basilius Krzyżanowski (1802-1847), зять о. Н. Петрушевича, тесть о. Адальберта Глинського. Тоді то всі прізвища, які тільки

далося — були спольщені: Чорний на Czarny, Мельник на Mielnik, Чорнописький на Czarnopyski, Сліпий на Slepy, Глухий на Gluchi, Косар на Kosarz, Когут на Kogut, Завербний на Zawirzbny і Zawierzbny.

На кінець ще кілька прізвищ з датами: Д. 4/7 1779 вписаний Іоанъ Сторож', д. 10/1 1796 Joanes Storożiw. Дня 26/3 1835 померла Xenia filia Nicolai Struż. 18/6 1783 був кумотром Фед'ко Слѣпїй, 17/6 1792 Fedko Slipy, 20/5 1798 Teodorus Slepy. Д. 19/1 1789 померла його жінка Tatianna filia Basilii Custodis, uxor Teodori Caeci, т. є Татіянна донька Василя Сторожа, жінка Теодора Сліпого. Є й такий варіянт: 17/8 1789 помер Michael filius Eliae Molatoris (т. є Мельника згл. Mielnika). 17/3 1804 parens Petrus Pidkowa, 17/5 1806 Jacobus Podkowa, а був 23/3 1791 Joanes Pitkowa. Є нераз богато прізвищ до вибору: 17/8 1791 parens: Stephan Czicha 23/7 1794 Stephanus Czycha, 9/12 1797 Stephanus Czuha, 18/3 1810 Joachimus Czucha; — або 31/8 1785 Theodorus Skórka, 11/6 1796 Gregorius Skirka, 11/12 Alexius Skurka. Одна і та сама особа раз 30/1 1793 Joanes Zagrodnik, а 4/7 1795 Joanes Zahorodnyk; 20/11 1793 Jacko Ogrodnik, а 20/7 1796 Jacobus Hortulanus.

В 1900 рр. професор польської мови в акад. ґімн. у Львові Franciszek Konarski, насміваючись з тих, що польщили українські прізвища, викликував жартом своїх учнів замість Зацерковний—Zakościelny, зам. Іванець—Janiec, зам. Івашко—Jaszko і т. д. Тимчасом тепер це не жарти, тільки справи кримінальні.

Наведеного матеріялу доволі богато, щоб виготовити десятки знаменито обоснованих обвинувачень за безпримірні фалшування родових прізвищ в метрикальних книгах. Вина підсудних є тут очевидна, оперта на документах. Кара неминуча була би певно... якщо були б винуватці дожили до наших часів.

о. Йосиф Іванець

Новий устрій „Польської Автокефальної Православної Церкви"

В „Деннику Законів Р. П." ч. 88, з дня 19. XI. 1938, поміщено декрет президента Річипосполитої Польської, („Dekret o stosunku Państwa Polskiego do Polskiego Autokefalicznego Kościola Prawosławnego"), підписаний ним 18. XI. 1938, яким нормується взаємовідносини між польською державою і православною Церквою в Польщі, та устійнюється внутрішню структуру церковної орґанізації.

Церковна єрархія і духовенство та провідні, церковно зацікавлені кола зпоміж світського православного громадян-

ства в Польщі чекали на інакшу розвязку справи правного положення православної Церкви у польській державі, опираючися при тому на декреті президента держави з 30. V. 1930 р., що заповідав скликання ґенерального собору тієї Церкви для уложення так взаїмовідносин поміж нею і державою, як теж для устійнення її внутрішньої орґанізації. На реалізацію того президентського декрету чекали всі повних вісім літ, „мішана передсоборна комісія“ майже не переривала своїх праць над виробленням статуту, духовенство і світське громадянство, не могучи діждатися реалізації обіцянки, зневірювалися і тратили надію, — аж нарешті, для всіх несподівано, появився новий декрет президента держави, який сам вирішує ті справи, що їх мав вирішити церковний собор. І хоч уже давніше ходили слухи про можливість президентського декрету в цій справі, — його появою всі були заскочені й не мало розчаровані. Бо певно інакше був би виглядав статут православної Церкви, ухвалений собором при активній участи світського елементу, а зовсім інакше виглядає він в декреті голови держави, опертім на еляборатї „мішаної комісії“, зложеної з представників єрархії й уряду.

Якщо йде про стабілізацію положення православної Церкви в Польщі, так під оглядом внутрішнім, як і її відношення до державної влади, то декрет президента держави є першим кроком на шляху до її реалізації. Православна церковна преса, урядова, і зближена до неї світська, вдарила з цього приводу у великий дзвін, вважаючи президентський декрет історичною і переломовою подією в житті православної Церкви в Польщі. День 18. листопада 1938 кладе, мовляв, конець провізорії, у якій від 20 літ находилася православна Церква в Польщі, того дня ся Церква дістала безперечну правну леґітимацію і належну позицію в комплексі польського законодавства.

Як уложиться відношення держави до Церкви, буде видно щойно тоді, коли появиться відповідний державний акт. Зате на основі тексту т. зв. "Внутнішнього Статуту“, що його подала преса, можна собі виробити погляд, як менше-більше буде виглядати устрій Польської Автокефальної Православної Церкви.

Цей Статут складається з 18 уступів, що діляться на 86 артикулів.

І. Уступ складається з трьох артикулів і містить у собі основні постанови про орґанізацію православної Церкви в Польщі, яка, в єдности з іншими православними краєвими Церквами, становить Вселенську Східню Православну Церкву. В межах польської держави є вона автокефальною, себто незалежною від чужодержавної, духовної чи світської влади, а в свойому внутрішньому житті користується повною свободою і може правити собою в межах державного законодавства.

II. уступ присвячений в цілости голові Церкви, пер-

воєрархови Польської Православної Церкви. Головою тієї Церкви є митрополит, який є одночасно архиєпископом варшавської епархії й архимандритом Почаївської Лаври. Уступ цей містить у собі цілу діяльність митрополита — від його вибору аж до смерти.

Вибирає митрополита Елекційний Собор РП. У склад Елекційного Собору входять: а) заступник митрополита (зпоміж епископів-ординаріїв), як предсідник; б) всі урядуючі епископи ПАПЦ; в) по дві духовні особи, як представники мирян кождої епархії, вибрані епархіяльними зборами; д) два військові капеляни православного віроісповідання, яких визначує відповідна військово-душпастирська влада; г) намісник Почаївської Лаври; ґ) два представники монастирів, вибрані настоятелями мужеських і жіночих монастирів цілої держави; д) два представники професорського збору студії православної богословії варшавського університету.

Зібрання Елекційного Собору попереджує переделекційне зібрання, зложене з осіб, які входять у склад собору. Воно визначує трьох кандидатів на опорожнену катедру митрополита. По визначенні кандидатів переделекційне зібрання покликує комісію, яка має впевнитися у міністра віроісповідань і освіти, чи уряд не має яких застережень щодо намічених кандидатів. Якщо цих застережень немає, тоді відбуваються вибори митрополита, який складає на руки президента держави декрет, що уповажнює його зайняти становище.

Митрополит має заступника, якого — за згодою міністра віроісповідань — вибирає собор епископів.

III. уступ Статуту присвячений Ґенеральному Соборови Православної Церкви в Польщі, що в соборнім і канонічнім дусі устійнює його компетенцію і склад. Ґенеральний собор складається з епископів та представників духовенства і вірних.

IV. уступ присвячений Соборови Епископів з митрополитом на чолі. Він управильнює справи, що перевищують права епархіяльних епископів.

V. уступ містить обовязки св. Синоду, що є виконавчим орґаном Собору Епископів з митрополитом на чолі. Синод є не лиш виконавчим орґаном Собору Епископів, але є наполовину виборним. Канцелярія митрополита є одночасно канцелярією Собору Епископів і Синоду.

VI. уступ говорить про зовсім нове явище в Православній Церкві, а саме про Головну Контрольну Комісію, що має завдання контролювати фінанси і господарку цілої Церкви. Її склад є теж опертий на демократичних основах, себто є виборний.

VII. уступ говорить про епархії й епархіяльних епископів. Епархіяльних епископів вибирає Собор Епископів зпоміж трьох кандидатів, на яких погодився уряд. Вибраний епи-

скоп складає присягу на руки голови ради міністрів. На епископа-вікарія вибирає Собор Епископів такі особи, відносно яких не підніс застережень міністр віроісповідань. Кандидати на епископів повинні мати укінчені в краю вищі теольоґічні студії *(підкр. наше)*.

VIII. уступ говорить про Епархіяльну Управу, яка зорґанізована на засадах соборности.

Епископ управляє своєю апархією при помочі Епархіяльного Зібрання, вікарного епископа, консисторії та епархіяльної ревізійної комісії. Обсяг діяльности Епархіяльних Зібрань устійнює Внутрішній Статут. Права цих Зібрань дуже великі — вони вибирають епископа (тут є розходження між „Wiadomości-ами Metropolii“, які твердять, що Еп. Зібрання вибирає епископа, і „Волинським Словом“, яке каже, що Епарх. Зібрання права обірати епископа — правлячого чи вікарного — не має. — *наша завв.)*, членів консисторії і ревізійної комісії та членів головної контрольної комісії. Переважають у Зібраннях світські члени.

Консисторія складається з 5 членів: чотирьох духовних і одного світського, яких вибирає Епархіяльне Зібрання, а затверджує епископ-ординарій в порозумінні з воєводою. Секретаря консисторії іменує також епископ.

IX. уступ містить у собі постанови про Церковні суди, що є побудовані на канонічних засадах, тому що світські особи не беруть участи у видаванні розсудів Церковних судів.

X. уступ говорить про деканати й парохії. Епархії діляться на деканати, а деканати на парохії. Деканів вибирають священики даного деканату на 5 літ. Так говорять „*Wiadomości Metropolii Prawosławnej w Polsce*“ ч. 2. Зате „*Волинське Слово*“ (ч. 33) говорить, що деканів, священиків і їхніх вікаріїв іменує епископ-ординарій. Про кожду кандидатуру епископ повідомляє на письмі воєводу, який може спротивитися особі кандидата. В парохіях будуть діяти Парохіяльні Зібрання і Ради. Вони будуть мати широкі повновласти, але не вони, а парохи будуть стояти на чолі парохії.

XI.—XV. уступи містять постанови про освіту духовенства, про умовини рукополагання духовних осіб, про монастирі, катихитів, братства, місії і богослуження за державну владу. — Духовні свячення можуть одержати тільки особи, що мають польське горожанство, скінчили державний православний ліцей, або одержали ступінь маґістра православної теольоґії університету Й. Пілсудського в Варшаві.

Спеціяльне місце в Статуті займає XVI. уступ, що управильнює справу православного військового духовенства. На чолі того духовенства стане православний військовий епископ, який одночасно буде постійним членом Синоду. Статут запевнює військововому духовенству особливше й визначне становище в Польській Православній Церкві.

XVII. уступ управильнює справу володіння церковними маєтками. Православна Церква, так митрополія, як теж епархії, монастирі й парохіяльні церкви є правними особами. Церковними добрами управляють орґани, уповажнені до цього у Внутр. Статуті. Правні особи православної Церкви мають право набувати, володіти, кермувати і продавати рухоме і нерухоме майно та обороняти свої права перед усіми судовими інстанціями.

Простір ґрунтів, що не підлягають примусовому викупови, такий: для митрополита 180 га, для кожного епархіяльного епископа з призначенням на епископський дім 158 га, для кождого епископа з призначенням на консисторію 125 га, для кождого монастиря 180 га, для кождої парохіяльної церкви, в міру устійнення для неї складу духовенства і церковної служби: а) призначені на сирітські землі — 3 га; б) для вжитку пароха 20 га; в) для вжитку діякона 10 га; г) для вжитку дяка 7 га; ґ) для парохіяльних церков, при яких існує етат вікарія: для пароха і вікарія разом 30 га.

Надвишки ґрунтів поодиноких правних осіб православної Церкви понад ті норми можуть бути викуплені державою потрьох літах від дня введення у життя декрету, в спосіб і на засадах, устійнених шляхом розпорядку міністра віроісповідань.

Держава запевнює православній Церкві відповідні до її потреб дотації в границях кредитів, призначених на сю ціль в державнім буджеті.

Дотації виносять місячно: 1) митрополит — 1075 зол. і 800 зол. на удержання свойого дому; 2) епархіяльний епископ — 700 зол. і 500 зол. на удержання дому; 3) вікарний епископ — 500 зол.; 4) директор митрополичої канцелярії — 500 зол.; 5) члени консисторії — 225 зол. і 250 зол. (у Варшаві); 6) секретарі — 250 зол. і 300 зол. (у Варшаві); 7) парохи — 60 зол.; 8) сотрудники — 35 зол.; 9) діякони — 25 зол.; 10) дяки — 10 зол. і т. д.

XVIII. уступ містить у собі приписи, які м. ін. передбачують видавання пресових орґанів — митрополичого й епархіяльних — у державній мові.

Варшавська митрополія вже перед появою президентського декрету зачала видавати свій урядовий орґан у польській мові п.з. „Wiadomości Metropolii Prawosławnej w Polsce — *organ urzędowy św. Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego*", що зачав виходити на початку листопада як тижневик і що має заступити дотеперішнє „Слово". Титулятура митрополита, епископів і духовенства — чисто латинська і польська, отже: Jego Eminencja Wielce Błogosławiony Dionizy, Arcybiskup Warszawski i Metropolita Polski; Jego Ekscelencja Arcybiskup чи Biskup... такий а такий; ks. proboszcz, ks. dziekan і т. д.

* * *

Ось так менше більше виглядає в головних зарисах устрій Польської Православної Церкви. Поодинокі артикули й уступи президентського декрету має розвинути т. зв. Внутрішній Статут, що буде в найближчому часі затверджений радою міністрів.

„Wiadomości Metropolii“ глядять на Статут як на дуже важну подію в житті Польської Православної Церкви та є певні, що наступить управильнення її зовнішнього і внутрішнього життя на канонічно-соборних зачалах, а вслід за тим буде скликаний так дуже бажаний православний ґенеральний собор. Стверджують „Wiadomości“ з радістю, що Мішана Комісія працювала такий довгий час не даром і сповнила якслід своє завдання, хоч воно було нелегке, тому що треба було погодити та узгіднити дві сторінки церковного життя — канонічну і соборно-демократичну, — і то в нових умовинах державного життя.

Та назагал в оцінці Статуту, що його подали „Wiadomości Metropolii“, нема тої радости й захоплення, що його бачимо на сторінках „Волинського Слова“ (ч. 33). Воно звертає увагу головно на ті два стовпи, на яких спиратиметься будова православної Церкви в Польщі, а саме автокефальність і соборність, та подає короткий нарис одної і другої в житті української православної Церкви, у передрозборовій Польщі.

„Вони є (автокефальність і соборність) — пише „Волинське Слово“ — правдивим фундаментом, на якому може й повинно бути збудовано правдиве добро Православної Церкви („Волинське Слово“ весь час наче боїться навести повну, офіціяльну назву нинішньої православної Церкви в Польщі — *наша завв.*). Оці дві засади перекреслюють можливість повернення в майбутньому до москвофільської орієнтації в її зовнішній політиці й синодальний її характер у внутрішній політиці.

„Московський спосіб духовного світовідчування й московські методи орґанізації та управління міцно далися в знаки за попередніх пятнадцять літ українському православному громадянству. Більша частина ієрархії й духовенства вийшла зі школи синодального православя, про яке писав найбільший московський патріот Іван Аксаков у таких словах:

„Стан Православної Церкви є негідний, сумний, жахливий. Скільки-ж лицеміря за церковною загородою, що заступає правду, скільки неґування церковних начал, всього того, що є єдиним глуздом її існування! Ніде так не бояться правди, як у сферах церковного управління; ніде не поширено так невільництво, як у нашій духовній ієрархії; ніде брехня у спасіння не практикується з біль-

шим розмахом, як, власне, в Церкві, де кожна брехня повинна бути зненавиджена. Та Церква — це та ділянка, де не може мати місце порушення моральної основи; коли тут брешуть, то брешуть не людям, а Богові"...

„Оце психічне наставлення, що характеризувало провідників московської Синодальної Церкви та яке внесло спустошення в душу московського народу, полишило було свої сліди й на церковній орґанізації, що намагалася загніздитися в житті Православної Церкви в Польщі, всупереч бажанням і волі віруючого громадянства.

„Декрет усуває цю нездорову тенденцію, впроваджуючи до орґанізації нашої Церкви засаду соборности. Митрополит і православні ієрархи мусять рахуватися з волею й духовенства й віруючого громадянства, мусять перебувати в досить тісному звязку з віруючими.

„Засада соборности не для всіх наших ієрархів є відомою й психічно близькою. Але, власне, тому вона реґулюватиме посунення, що випливатимуть з набутих звичок за часів неволі.

„Хочемо вірити, що декрет впровадить нові відносини в Православній Церкві, а старий дух, який керував де-якими шляхами нашої ієрархії, ввійде раз назавжди до спогадів.

„Хочемо думати, що ієрархія, духовенство й віруючі знайдуть у собі нові сили для збудування фундаментів Православної Церкви на началах її зовнішньої й внутрішньої незалежности та сумлінно переведеної соборности.

„Хочемо, зрештою, вірити, що всім цим чинникам присвічуватиме свідомість, що Церква, як писав славетний філософ Володимир Соловьов, це — удосконалена сполука людей з Богом у Христі, а значить свідома однодушність і солідарність, братерська любов і вільна згода".

* * *

Як бачимо, православна церковна думка, оформлена своєю пресою, багато, аж надто багато надій покладає на автокефальність і соборність в устрою православної Церкви, які повинні збудувати нові фундаменти для тієї Церкви. Але зпоза патетичних фраз визирає із сторінок тієї преси не дуже то міцна віра, а то й поважні сумніви в те, чи супроти факту, що „засада соборности не для всіх ієрархів є відомою й психічно близькою", життя Церкви стане справді на нові шляхи, чи президентський декрет започаткує справді нову, кращу добу в житті тієї Церкви. І тому поза радісними словами захоп-

лення скривається брак віри у краще майбутнє, — православна прилюдна думка покищо не вірить, вона тільки хоче вірити!

Для кождого, хто має очі відкриті на нинішню дійсність, цей брак віри (хоч як зручно маскований) уповні ясний і зрозумілий.

Х.

Всячина.

Апостольський Нунцій у Львові. Приїзд Апостольського Нунція, архиеп. Филипа Кортезі, найвищого представника Св. Отця у польській державі, до Львова — викликав радість між нами та велике зацікавлення серед широких кругів громадянства, так українською, як і польського. Ціль його приїзду — відвідати в першу чергу голову Української Гр.-Кат. Церкви, Високопреосвященого Митрополита Шептицького, а відтак обох наших Преосвящених Владик, перемиського й станиславівського.

Це перші такі високі відвідини по довгих — довгих літах.

Високий Гість вибрав собі для цих відвідин незвичайно пригожу пору: імянини Високопреосвященого Митрополита Андрея, день, що його радісно обходить Греко-Католицька Церква і вся Галицька Волость, і в якому на Святоюрську Гору спішать тисячі народу — щоби молитися Богу за здоровля і сили великого Князя Церкви і Батька Народу та складати Йому доземний поклін і щирі побажання. Приїхав він до Львова в понеділок (12. XII.) в год. 23·30 в ночі. На повитання на головному двірці явилися представники нашої й латинської Церкви та представники цивільних і військових властей. Від Митрополичої Капітули витали його Преосв. Бучко і о. прел. Ковальський. На нічліг заїхав Достойний Гість до монастиря ОО. Домініканів.

В сам день св. Андрея Апостольський Нунцій приїхав у товаристві о. прал. Пачінія до Високопреосвященого Митрополита з відвідинами й побажаннями. Саме тоді в архикатедральному храмі св. Юра служили св. Літурґію в наміренні Митрополита оба наші львівські Владики, Преосв. Іван і Преосв. Никита в сослуженні оо. крилошан львівської Капітули. Катедру виповнили ущерть маси вірних. По скінченій св. Літурґії Епископи і духовенство вийшли назустріч Нунцієви та привели його з митрополичої палати до церкви. Перед престолом привитав його Преосв. Кир Іван латинською промовою, у якій подякував від імени Єрархії, духовенства і вірних за відвідини, запевнив його про привязання Народу до Католицької Церкви й Апостольського Престола та вказав на виїмковий стан у релігійно-церковній ділянці, в якому український нарід находиться. Головно дякував йому за те, що він —

представник Апостольського Престола, відвідав нашого Митрополита, вожда і найбільшого та найвизначнішого пропаґатора унійної ідеї, саме нині, в день його імянин. Проханням — уділити апостольського благословлення — закінчив Преосв. Іван свою промову. Нунцій відповів по італійськи (що відтак переклав на українську мову о. мітрат Й. Сліпий): „Все захоплений величавістю грецького обряду, радію словами Вашої Ексцеленції, якими передаєте запевнення привязання і вірности Св. Отцеві й Апост. Престолові". Висказуючи радість, що міг відвідати Митрополита, побачити величаву катедру і стільки вірних, Апостольський Нунцій передав від св. Отця і від себе благословення для Епископів, духовенства й вірних.

На честь Достойного Гостя відбувся у Митрополита обід, на якому крім нього були й наші дорогі гості Преосв. Кир Йосафат з Перемишля із своїм помічником Преосв. Григорієм, і Преосв. Чарнецький, що приїхали зложити Митрополитови побажання, оба наші львівські Владики, члени львівської Капітули й ігумен Студитів о. Климентій. Підчас обіду вніс Митрополит на честь Достойного Гостя тост у латинській мові, в якому, витаючи представника Апост. Престола від себе і всеї Української Католицької Церкви, вказав м. ін. на виїмкове положення церковної Унії у нинішніх часах та на її вагу й значіння для Католицької Церкви.

По обіді Апостольський Нунцій залишився ще в Митрополита і довший час з ним конферував. По тім, в товаристві о. Ректора Сліпого відповідав Гість Студіон при вул. Скарги, монастир ОО. Редемптористів і монастир ОО. Василіян.

Особлившою святочністю відзначалося повитання Представника Апост. Престола в греко-катол. Духовній Семинарії і Богословській Академії, що їх Нунцій відповідав в середу 14. грудня.

Достойний Гість приїхав на вул. Коперника 36 просто від Високопреосв. Митрополита Андрея, якого знову відвідав. При вході до семинарської церкви Св. Духа повитали його питомці оплесками, а в дверах церкви ожидали його о. Ректор Сліпий разом з оо. Настоятелями (всі в літурґічних ризах). Нунція одягнено в мантію й омофор і серед співу „Буди імя Господнє" заведено його на архиєрейський трон, після чого о. Ректор привитав його по латині від імени Духовної Семинарії. Перш за все подякував о. Ректор Св. Отцеви за те, що він прислав такого Достойного Гостя у відвідини до Семинарії, з якої впродовж 150 літ вийшло понад 8.000 священиків та около 50 митрополитів і епископів, що визначилися мудрістю, наукою і святістю життя. В цій Семинарії через 150 літ виховувалися й виховуються питомці з усіх країв, де живуть Українці, і в ній набувають кандидати духовного стану святости, запалу і ревности у праці в Христовім винограднику. Духовна Семинарія радіє, що може нині

зложити Представникови Апост. Престолу, з яким український нарід від віків звязаний, свій поклін та просить, вона й Богословська Академія, уділити їм апостольського благословення.

О. Ректорови відповів Нунцій, також по латині, висказуючи свою радість, що міг прибути до Семинарії й Академії. Сердечно подякував о. Ректорови за те, що імя Голови Церкви-Св. Отця окружене в Семинарії такою святістю і почестю. Бажає Семинарії, щоби з її мурів виходили питомці, повні апостольського духа та правдиві апостоли єдности й мира (unionis et pacis), щоби тут виховувалися священики, осяяні святістю і глибоким знанням, — та уділив в імени Св. Отця апостольського благословення.

Після того Нунцій в окруженні о. Ректора й оо. Настоятелів приступив до престола, щоби відправити короткий молебен.

У церкві на молебені були приявні оба наші Владики, Преосв. Іван і Преосв. Никита, професори Богословської Академії і питомці. Понеслись чудові співи східнього богослуження, затишний храм заяснів багацтвом світла і веселковими тонами заблисла ніжна мистецька поліхромія його мурів.

Гей, кого то цей храм у своїх святих мурах на свому віку не витав! Немало великих людей у ньому молилося!

По молебени й благословенні Нсв. Тайнами, що його уділив сам Нунцій, о. Ректор вніс многоліття св. Отцеви і Нунцієви і всі вийшли з церкви до Семинарії. Нунцій оглянув музей Богосл. Академії і довгими коридорами, прикрашеними зеленню та виповненими питомцями, що радісно його витали, пішов до авлі, де відбулася на його честь святочна академія. Зачалася вона псальмом Бортнянського „Воспойте Господеви", що його гарно відспівав хор питомців.

Після того святочний привіт виголосив о. Ректор Сліпий, який висказав свою радість, що маємо честь витати Високого Гостя між собою і то якраз в ювилейному році, в якому минає 950 літ від хвилі хрещення нашої Батьківщини. Християнство приняли ми тоді, коли була повна єдність між церковним Сходом і Заходом. Коли та єдність була згодом розірвана, цілий ряд пап і їх нунціїв підняли старання привернути її між українською Церквою і Церквою католицькою, а з них найбільші заслуги для унійної ідеї положив теперішній Св. Отець Пій XI. Щоб і ми стали гідними працівниками тієї ідеї, основано між ін. нашу Богословську Академію, що має дати належну, високу богословську освіту кандидатам духовного стану. Оснував її, йдучи слідами великих попередників, Митрополит Андрей, і вона є серед нинішніх обставин одинокою нашою високою богословською школою. Відтак о. Ректор накреслив коротко образ праці й досягнень Академії за весь час її існування та закінчив свій гарний привіт

словами: „Ave et fave nobis omnibus Tibi a S. Patre commendatis“!

На дальшу програму академії зложились: вокальний квартет студентів Академії (Задорожний, Якубяк, Матіяш, Базилевич), деклямація „Христовий сівач“ (автор пит. Цуприк), віддана талановито пит. Давидовичем, сольоспів пит. Матіяша, (сильний барітон незвичайного металічного блеску), що відспівав направду по мистецьки одну композицію (Молитву) по італійськи і Барвінського псалом „О Боже одомщення, зглянься“. Потім грала орхестра вязанку пісень, а закінчив гарну й на мистецькому рівні академію хор, відспівавши Колесси „В горах грім гуде“.

На сцені висів великий портрет Апост. Нунція серед зелені, прибраний вишиваними рушниками. Над ним папський герб, а з обох боків герби Галицької і Київської Землі. Вся сцена прикрашена килимами й рушниками.

Духовна Семинарія принимала Представника Св. Отця достойно і з належним пієтизмом.

В городі Семинарії горів, освічений ясними рефлекторами памятник Митрополита Андрея, а його дух вітав між учасниками свята.

По академії пішов Апост. Нунцій в товаристві Преосв. Івана і о. Ректора Сліпого до Малої Семинарії, де Достойного Гостя привитав о. ректор, Хавлюк, а хор питомців відспівав одну церковну пісню і папський гимн.

По повороті о. Ректор Сліпий принимав Високого Гостя святочною вечерою, у якій взяли участь оба наші Владики, ігумени всіх трьох наших монаших чинів, оо. Настоятелі Семинарії, оо. Професори Академії і всі питомці. Великий рефектар був гарно прибраний, над входовими дверми поміщено напис: Ave Nuntie Apostolice! Панував родинний настрій, що його що збільшували гарні народні пісні, що їх співав хор підчас вечері. О. Ректор вніс на честь Гостя бадьорий тост, у якім вказав, що хоч часи важкі і тверді, ми молоді і сповнені оптимізмом та певні, що при Божій помочі переможемо всі труднощі, що їх несуть нам сучасні обставини.

По відспіванні многоліття Гостеви, промовив сам Гість, підносячи що теперішній Св. Отець від перших початків свого понтифікату аж до нині старався і старається піднести освіту духовенства, реорґанізуючи і розбудовуючи теольоґічні студії. Крім цього Папа щиро старається піднести велич і гідність духовного стану, видаючи славну енцикліку „De Sacerdotio Catholico“. На знак своєї прихильности й любови поручає питомцям читати цю енцикліку й розважувати її, а це буде найкращою підготовою для їх майбутнього священичого звання.

По вечері, під рясні оплески питомців, Апост. Нунцій пішов до кімнат о. Ректора, де розмовляв ще довгий час з учасниками святочного вечора.

Десь коло год. $^1/_2$10 вечором, Достойний Гість, прощаний оваційно всіми, покинув Духовну Семинарію. На вулиці біля Семинарії зібралося багато людей, які, довідавшися про побут Нунція в Семинарії, цікаві були його побачити і зложити йому свій поклін.

В середу 15. XII. Апост. Нунцій поїхав до Станиславова, до Преосв. Григорія, а вертаючись звідтам, відвідає Преосв. Йосафата в Перемишлі. *Х.*

Новий епископ в Карпатській Україні. Апостольський Престол іменував крижівського епископа Преосв. Діонисія Нярадія апостольським візитатором та адміністратором Карпатської України, з осідком у Хусті. — Преосв. Няраді походить з бачванських Українців; уродився в 1878 р. ґімназію скінчив у Загребі, богословські студії — як і багато інших його земляків — у Львові та в Римі, де осягнув ступінь доктора богословії. Був ректором греко-католицької Семинарії в Загребі і коадютором крижівського епископа. Як епископ Крижівської епархії був якийсь час (зараз по світовій війні і створенні Чехословацької республики) апостольським адміністратором Пряшівської епархії, по усуненні з неї епископа — Мадяра, Новака.

Тією номінацією вдоволені не тільки Карпатські Українці, але й Українці греко-католики Галичини й цілого світу, а передусім ми, духовенство Галицької католицької Церкви. Бо Преосв. Няраді — це муж великого апостольського духа, ревний і самовідречений Пастир та зразковий громадянин. Він — може одинокий зпоміж наших Єрархів — вдержував сталий і сердечний контакт з духовим і адміністраційним центром нашої Церкви, Галицькою Митрополією, зглядно з її головою, Високопреосвященим Митрополитом Андреєм, — як також з її науково-виховним осередком — Богословською Академією у Львові, куди присилав своїх найкращих кандидатів духовного стану на студії і виховання. Щороку приїздив Преосв. Діонисій з далекої Югославії до Галичини, де відвідував Високопреосвященого Митрополита і всіх наших Преосвящених Владик, відвідував Духовні Семинарії, монастирі, сирітські захисти, тощо. Тими своїми відвідинами підкреслював еп. Няраді, що всі греко-католицькі Українці, де вони не жилиб, повинні єднатися довкруги свого релігійно-церковного центру, яким є Галицька Митрополія.

На новім становищи дає Преосв. Няраді запоруку, що не тільки зорґанізує якслід нову церковну одиницю і піднесе її на високий щабель релігійно-морального життя, але — по довгих десятках літ — навяже тісті взаємини між старовинною Мукачівською епархією і її духовим центром — Галицькою митрополією, що зпевністю причиниться до усунення неодного лиха, якого так багато — головно по війні — закрилося до тієї прастарої епархії.

Хай Господь благословить і піддержує Преосвященого й Дорогого Архиєрея у Його новій і почесній, та заразом важкій і відповідальній праці!

* * *

Як подають часописи, Преосв. Нараді приїхав в останніх днях листопада до Хусту. Йому на зустріч виїхав до Сату Маре (Румунія) секретар др. Комаринський від премієра, о. Булик ЧСВВ, протоігумен Закарпатської Василіянської провінції від духовенства та відпоручник Укр. Націон. Ради від населення. В Хусті прийняв Владику премієр о. др. Волошин на окремій авдієнції. В суботу (3. XII.) відбулась у честь нового Владики академія в те тральній салі, на якій повитальну промову виголосив ред. Рогач. В неділю (4. XII.) відбулась святочна інсталація нового Епископа. Парох Хусту святочно впровадив Епископа до церкви. Епископ відправив архиєрейську Службу Божу, проголосив церкву архиєрейською катедрою, а потім виголосив проповідь та уділив усім приявним і всему народови архиєрейського благословення.

Як відомо, перед евакуацією Ужгороду, епископ Стойка, що залишився під мадярським пануванням, зробив мін. Реваєви предложення, що вишле до Хусту свого представника, але міністр на те не погодився.

Як подають останні комунікати Пресової Служби Карпатської України, на основі постанови св. Конґреґації для Східньої Церкви всі парохії на території Карпато-української держави виділено зпід юрисдикції ужгородського епископа Стойки та підчинено апостольському візитаторови в Хусті, еп. Нарадієви. Священики згадують уже в богослуженнях епископа Кир Діонисія.

Товариство оо. Катихитів у Львові подає отцим до відома, що в конкурсі, влаштованім Т-вом на проповіди й катихизи, признано І-шу нагороду у висоті 25 золотих о. Миколі Дядьові за збірку Марійських проповідей, ІІ-гою нагородою у висоті 15 золотих відзначено о. Андрія Галандюка за цикль катихиз про св. Сповідь і Причастя. — За Виділ Товариства: о. Юліян Дзерович, заступник голови. о. др. Володимир Фіґоль, секретар.

Печатається за дозволом Митрополичого Ординаріяту у Львові
Видає Бог. Наук. Товариство
Редагує Колєгія. За редакцію відповідає о. П. Козіцький.

З друкарні „Бібльос", Львів, Японська 7. Тел. 214-78.

ЛБ АН УРСР
5068

I. ПРАЦІ ГР.-КАТ. БОГОСЛОВСЬКОЇ АКАДЕМІЇ

Т. I—II. Історія гр.-кат. Духовної Семинарії у Львові. Загальний погляд і попереджуючі установи, ст. 243, 8⁰.

Т. III. Історія гр.-кат. Духовної Семинарії у Львові від 1783—1810 р. [друкується].

Т. IV—V. Аскетичні твори св. Отця нашого Василія Вел. — Пер. з грецького митр. А Шептицький, ст. XIV +490, 8⁰.

Т. VI. о. Др. Василь Лаба: Біблійна герменевтика, ст. 148, 8⁰

Т. VII о. Др. Юліян Дзерович: Катихитика, ст. 178, 8⁰.

Т. VIII. о. Др. Ярослав Левицький: Перші українські проповідники і їх твори, ст. 196, 8⁰.

Т. IX. о. Др. Василь Лаба: Патрольогія ч. I. Початкова, донікейська доба, ст. 164, 8⁰.

Т. X. о. Др. Василь Лаба: Патрольогія ч. II. Розцвітна доба, ст. 217, 8⁰.

Т. XI. о. Др. Ярослав Левицький: Теорія церковної вимови, ст. 137, 8⁰.

Т. XII. о. Др. Василь Лаба: Патрольогія ч. III. Кінцева доба, ст. 147, 8⁰.

Т. XIII. Др. Володимир Залозецький: Огляд історії старохристіянського мистецтва, ст. 122+XLII, 8⁰.

Т. XIV. Твори Митр. Андрея Шептицького: Пастирські послання до духовенства й вірних станиславівської епархії, ст. 257, 8⁰.

Т. XV—VI. о. Др. Андрій Іщак: Догматика незєдиненого Сходу, ст. 280, 8⁰.

Т. XVII—XVIII. о. Юліян Дзерович: Педагогіка, ст. 247, 8⁰.

Т. XIX. Др. Борис Кудрик: Огляд історії української церковної музики, ст. 144, 8⁰.

Т. XX—XXI. о. Ю. Дзерович: Катихизи.

II. ПРАЦІ БОГОСЛ. НАУК. Т-ВА

Т. I. Св. свщм. Йосафат Кунцевич: Матеріяли і розвідки з нагоди ювилею. Зібрав о. Др. Й. Сліпий. Ст 261, 8⁰.

Т. II. Dr Jos. Slipyj: De principio spirationis in SS. Trinitate. P. VIII+120, 8⁰.

Т. III. о. Др. Спирідіон Кархут: Граматика української церковно-словянської мови. Ст. XIX+284, 8⁰.

Т. VI. Др. Володимир Січинський: Архітектура Катедри Св. Юра у Львові. Ст. 97+XXX, 8⁰.

Т. VII—VIII. Др. Саломія Цьорох, ЧСВВ: Погляд на історію та виховну діяльність СС. Василіянок. Ст. 256, 8⁰.

Т. IX Михайло Возняк: У століття „Зорі" Маркіяна Шашкевича (1834—1934). Нові розшуки про діяльність його гуртка. Частина перша. Ст. 1—146, 8⁰.

Т. X. Михайло Возняк: У століття „Зорі" Маркіяна Шашкевича (1834—1934). Нові розшуки про діяльність його гуртка. Частина друга. Ст. 147—324, 8⁰.

Т. XI—XII. о. В. Кучабський: Унійний Зїзд у Львові, ст. 268. 8⁰.

ЛНБ им. В. Стефаника
ПРОВЕРЕНО-1987 г.
Ж 23911
1938

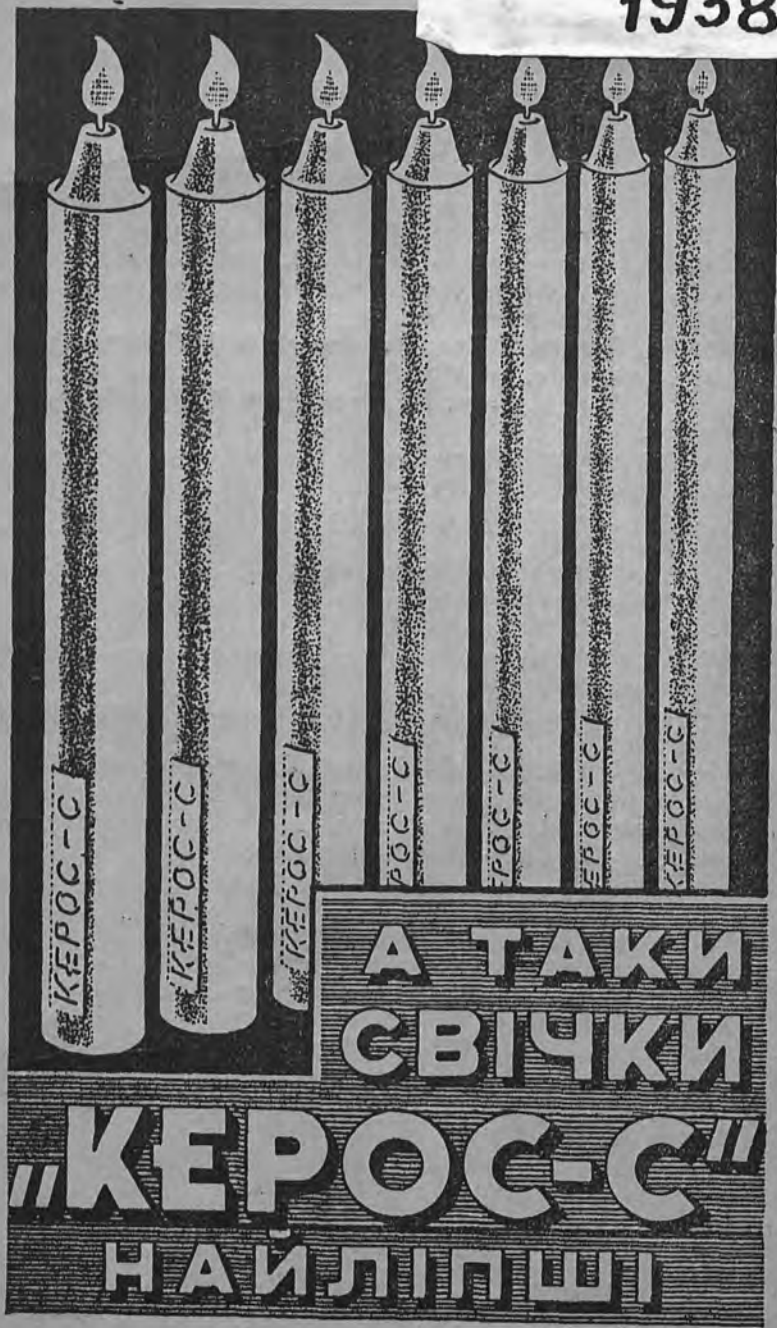

Wydaje Bohosłowskie Nauk. Towarzystwo. — Redaktor o. P. Kozickyj.

Drukarnia „Biblos", Lwów, ul. Japońska 7. — Telefon 214-78.